T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN BALKAN POLİTİKASI: BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA

SEREN ÖZCAN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MÜMİN YAŞAROV İSOV

EDİRNE 2019

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10307158
Yazar Adı / Soyadı	SEREN ÖZCAN
T.C.Kimlik No	22783739540
Telefon	5464839700
E-Posta	serenozcan@outlook.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN BALKAN POLİTİKASI: BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA
Tezin Tercümesi	THE BALKAN POLICY OF RUSSIA AFTER THE COLD WAR: BULGARIA AND YUGOSLAVIA
Konu	Siyasal Bilimler = Political Science ; Uluslararası İlişkiler = International Relations ; Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	98
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ MYUMYUN YASHAROV ISOV
Dizin Terimleri	Balkanlar=Balkans ; Rusya=Russia ; Bulgaristan=Bulgaria ; Yugoslavya=Yugoslavia ; Soğuk savaş sonrası=After the cold war ; Soğuk savaş=Cold war
Önerilen Dizin Terimleri	

07.11.2019

İmza:.....

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

.....SEREN ÖZCAN tarafından hazırlanan SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN BALKAN POLİTİKASI: BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 10/09/2019...Salı. günü saat ...11:00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *....Kabul edilmesine..... ~~OYBİRLİĞİ~~/**OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin İşcan	Kabul	
Dr. Öğr. Üyesi Bülent AKYAY	Reddine	B. Akyay
Doç. Dr. Mehmet Özkan	Kabul	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AGİK : Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Konferansı

AGİT : Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı

AT : Avrupa Topluluğu

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu

BiH : Bosne i Hercegovine (Bosna-Hersek)

BİO : Barış İçin Ortaklık

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

DEP/SDA : Demokratik Eylem Partisi /Stranka Demokratske Akciye

HDB/HDZ : Hırvatistan Demokratik Birliği /Hrvatska Demokratska Zayednica

FYC : Federal Yugoslavya Cumhuriyeti

IFOR : Implementation Force (Barışı UygulamaGücü)

ICFY : Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı (International Conference on FormerYugoslavia)

KFOR : Kosova Güçleri (Kosova Forces)

KPRF : Rusya Federasyonu KomünistPartisi

KVM : Kosova Denetleme Misyonu (Kosova Verification Mission)

KKO/UÇK : Kosova Kurtuluş Ordusu/ Uştria Çliremtare e Kosoves

LDPR : Rusya Liberal DemokratikPartisi

NATO : Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Antlantic Treaty Organization)

PDK : Kosova Demokrat Partisi

RF : Rusya Federasyonu

RFDD : Rusya Federasyonu Devlet Duması

SDP/DSS : Sırp Demokratik Partisi /Demokratska Stranka Srpska

SBKP : Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSP : Sırbistan Sosyalist Partisi

TMK : Kosova Koruma Birliği

UNMIK :Birleşmiş Milletler Kosova Görev Gücü (UnitedNationsMissionin Kosova)

UNPROFOR : Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (United Nations Protection Force)

YSFC : Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti

Tez Adı **:** Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Balkan Politikası

Yazar **:** Seren Özcan

ÖZET

Geçmişten günümüze dünya siyasetinde aktif rol oynamış tüm uluslararası aktörlerin ilgisini çeken Balkanlar, tarihsel çerçevede Rusya'nın dış politikası bağlamında incelenecektir.

Rusya, Balkanlarda meydana gelen Bosna ve Kosova krizlerine kalıcı çözüm getirememiştir. Bu bölgede nüfuz alanını genişleten ve aktif rol oynayan aktörler ABD ve AB'dir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kendi iç siyaset problemleriyle uğraşan Rusya, Balkanlarda kaybettiği ve pasif rol oynadığı dönemden sonra bölgede tekrar güçlü ve aktif bir rol oynamak için siyasi nüfuzdan çok enerji ve ekonomik dış politika araçlarını kullanmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında kendi siyasi ve ekonomik krizleriyle ilgilenen ve yeni dünya sistemine entegre olmaya çalışırken, demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisini hayata geçirmeye çalışan Rusya, Balkan coğrafyasından Bulgaristan ve Yugoslavya üzerinde etkin bir siyasi güç olamamıştır. Yeltsin ve sonrasında Putin liderliğinde Moskova hükümeti bu bölgede kaybettiği imajı yenilemek ve uluslararası siyaset alanında güçlü bir Rusya için dış politika doktrinlerini devreye sokmuştur.

Soğuk Savaş sonrası 1989'dan 2000 yılına kadar olan dönemde Rusya'nın Balkan coğrafyasındaki dış politikası özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya ile siyasi, ekonomik ve askeri ilişkileri detaylı şekilde tezde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Rusya, Balkanlar, Bulgaristan, Yugoslavya, ABD, AB, Dış Politika.

Title: Balkan Policy of Russia After The Cold War

Author: Seren Özcan

ABSTRACT

The Balkans, which have attracted the attention of all international actors who have played an active role in world politics from the past to the present, will be examined in the context of Russia's foreign policy.

Russia has failed to provide a permanent solution to the Bosnian and Kosovo crises in the Balkans. The US and the EU are the actors that have an active role in this area.

Russia, dealing with its domestic political problems after the dissolution of the Soviet Union, started to use the energy and economic foreign policy instruments to play a strong and active role in the region after the period it lost and played a passive role in the Balkans.

After the Cold War, Russia was not an effective political power over Bulgaria and Yugoslavia from the Balkan region while dealing with its own political and economic crises and trying to integrate with the new world system while trying to implement democratization and laissez faire economy. Under the leadership of Putin, the Moscow government has revised the image it has lost in this region and introduced foreign policy doctrines for strong Russian in the field of international politics.

The political, economic and military relations of Russia with the former Soviet Union States, Bulgaria and Yugoslavia are discussed in detail.

The foreign policy of Russia following the Cold War from 1989 to 2000 will be explained in detail in the thesis.

Key Words: Cold War, Russia, The Balkans, Yugoslavia, Bulgaria, USA, EU, Foreign Policy.

GİRİŞ

Bu tez çalışması ile, Soğuk Savaş sonrası 1989 tarihinden 2000'e kadar olan zaman diliminde Rusya'nın Balkan coğrafyasında uyguladığı dış politikayı, yeni uluslararası sistemde yaşadığı değişim ve dönüşümü, Batı ülkeleriyle ve kurumlarıyla yaşadıkları, yeni bir devlet olarak doğan RF'nin güç kaybı ve kazanımı bağlamında Bulgaristan ve Yugoslavya ülkeleri ile ilişkileri detaylı olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Tarihsel çerçevede Rusların Balkanlara yönelik geliştirdiği politikalar ve değişen konjonktürler bağlamında incelenecektir.

Çalışmanın siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplini bakımından önemi; Soğuk Savaş'ın bitmesiyle hem ideolojik hem ekonomik ve askeri alanda büyük değişim ve dönüşüme uğrayan Rusya'nın dış politikasında Balkan coğrafyasının etkisi ve kendini uluslararası arenada yeniden konumlandırmasının incelenmesidir.

Çalışmada ortaya konulan hipotez çözümlenmesi altı ayrı başlıkta incelenerek sonuçlandırılmıştır.

Rusya'nın Balkanlara yönelik politikası ile ilgili pek çok kitap, tez, makale yazılmış olsa da Soğuk Savaş sonrası ve 2000'e kadar olan dönemde Rusya'nın Balkanlar dış politikasında Bulgaristan ve Yugoslavya'yı inceleyip bu bağlamda ikisini karşılaştıran kaynaklar sınırlıdır.

Çalışmanın amacı, yeni uluslararası sistemde köklü siyasi, ekonomik ve askeri değişim yaşayan Rusya'nın varlık gösterebilmesi için bölgesel bağlamda ele alınan Balkanlarda eski SSCB devletlerinden olan Bulgaristan ve Yugoslavya'nın Rusya'nın dış politikasından nasıl etkilendiği uydu devlet olan Bulgaristan ve birlikten ayrılan Yugoslavya'nın Balkanlar coğrafyasında 1989 ve 2000 dönemi arasındaki dönemde Rus nüfuzundan nasıl etkilenip etkin rol oynadığıdır.

Bu çalışmada cevaplandırılacak sorular ise şunlardır: Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın Balkan politikalarında değişim ve dönüşümler hangi nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir? Rusya'nın Balkan krizlerine yönelik izlediği politikalar

nelerdir? Rusya'nın Balkanlarda NATO ve AB genişlemesine Bulgaristan ve Yugoslavya üzerinden tepkisi ne olmuştur?

Balkanlarda güç kaybına uğradığı düşünülen SSCB'den sonra kurulan Rusya Federasyonu'nun bu imajı silmek ve kendi gücünü göstermek için hem iç hem de dış politikasında Balkan coğrafyasına yönelik neler yapmıştır?

Yukarıdaki sorularla bağlantılı olarak bu çalışmanın hipotezi: Soğuk Savaş sonrasında Balkan coğrafyasında Rusya'nın, bölgeye nüfuz eden ABD, NATO'nun ve AB'nin politikalarına karşı Bulgaristan ve Yugoslavya üzerinde nasıl bir dış politika izlemiştir?

Dünya siyasetinde iki kutuplu sistemin yerini çok kutuplu sisteme bırakmasına sebep olan ve birçok millet ve devletin kaderini değiştiren Soğuk Savaş'ın sonlanması Rusya'nın dış politika anlayışında nasıl değişimler olduğu Balkan coğrafyasında Bulgaristan ve Yugoslavya ile sınırlandırılarak incelenecektir.

1989 ve 2000 yıllarını ele alan çalışmada tarihin sınırlandırılıp Balkan devletlerinden Bulgaristan, ve Yugoslavya ile Rusya'nın ilişkilerine detaylı incelemede bulunulmasının sebebi; bu yıllar arasında değişen dünya siyasi sistemindeki Rusya'nın ve bu ülkelerin değişim sürecindeki ilişkilerinin detaylandırılmasıdır.

Eski SSCB devleti olan bu iki ülkeden Yugoslavya'nın zaman içinde kendine has bir siyasi ve ekonomik yönetim biçimi izlemesi, Bulgaristan'ın uydu devlet olarak değerlendirilip Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla yüzünü Batı'ya dönmesinin nedenleri, Balkan çatışma ve savaşları, bölgede NATO, AB'nin etkisinin daha kapsamlı incelenmesi öngörülmesidir. Bu bağlamda Rusya'nın zaman içinde ekonomik, siyasi ve askeri politikaları Balkanlarda Bulgaristan ve Yugoslavya ile incelenmiş ve dönemin konjonktürel yapısı ele alınması açısından sınırlandırılmaya gidilmiştir.

Araştırmada çalışmasında; dergi, gazete, makale ve kitaplar bunun yanında internet kaynaklarından faydalanılmıştır. İngilizce kitap,makale ve internet kaynaklarının yanında Rusça ve Bulgarca içerikli bilgilerin tez danışmanı Mümin Yaşarov İsov'un da yardım ve kaynak aktarımıyla Türkçe'ye çevrilerek çalışmaya farklı dillerden verilerin dahil olması sağlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR iii
ÖZET v
ABSTRACT vi
GİRİŞ 1
İÇİNDEKİLER 3
1. BÖLÜM: II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI SSCB'NİN BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA İLE İLİŞKİLERİ 4
1.1. Sovyetler Birliği'nin Yugoslavya'nın Değişkenliğine Cevabı 8
1.2. SSCB'nin En Yakın Uydusu 14
2. BÖLÜM: RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER 15
2.1. Atlantistler ve Avrasyacıların Balkanlara Bakışı 38
3. BÖLÜM : BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA'DA YENİ DİNAMİKLERE YÖNELİK RUSYA'NIN TAVRI 54
3.1. En Yakın Uydunun Kaybı 56
3.2.Eski Bir Dostu Yeniden Kazanma Girişimleri 66
4. SONUÇ 79
KAYNAKÇA 84
Kitaplar 84
Dergi 91
İnternet 93

1. BÖLÜM: II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI SSCB'NİN BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA İLE İLİŞKİLERİ

Tarih boyunca birçok medeniyetin hakimiyet ve güç gösterisine şahit olmuş Balkan coğrafyası her zaman dikkatleri üzerine çeken, jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip dünya kavşağı olan bir bölgedir.

Balkan coğrafyası, Rusya'yı Avrupa ile bağlamakta ve dünyanın önemli kavşaklarına erişimini sağlamakta ve konum olarak güneye yakın oluşu Rusya'yı başta Güney Avrupa olmak üzere Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya bağlamaktadır. Bu da Rusya'nın Çar Büyük Petro zamanından bu yana geleneksel ve siyasal olarak yürüttüğü sıcak denizlere ulaşma amacında hayati önem arz etmekteydi.

Bu durum Rusya için hem siyasi açıdan hem ekonomik açıdan büyük önem arz eden bölgelerdir. Bu nedenle bu bölgede yaşanan ya da yaşanacak en küçük denge değişimi Rusya'nın dış politikasını etkilemektedir. Ortodoks ve Slav ülkelerin de bu coğrafyada var olması kardeşlik ve aynı amaca aynı duygularla yaklaşma eğilimini sunmaktadır.[1]

Balkanlar jeopolitik jeostratejik konumu nedeniyle sürekli bir mücadele alanı olmuştur. Balkan coğrafyası, kısaca Avrupa'nın giriş kapısıdır. Bu yüzden 'Rusya'nın Balkan Politikası' bağlamında ele alınan çalışma oldukça önemlidir.

I. Dünya Savaşı ve kitlesel savaşlar yol açan fitilin ateşlendiği yer olarak bilinen Balkanlar II. Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş döneminin iki büyük gücün SSCB ve ABD'nin nüfuz alanlarına girmiştir.[2]

Meydana gelen iki dünya savaşının başlangıç noktası Avrupa olmuş, bunun da en ana nedeni Avrupa'da meydana gelen sanayileşme sonucu hammadde ihtiyacı ve dünyadaki hammadde kaynaklarının paylaşılması sorunsalı savaşlara neden olmuştur.[3]

---

[1]Sedat Demirci, *Rusya'nın Balkanlarda Yeni Çıkarları*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1): 45-60, s. 2.

[2] Tülin Yakındağ, *Uluslararası Sistemde Balkanlar*, Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi *http://www.bilgesam.org/incele/837/-uluslararasi-sistemde-balkanlar/#.XXloKOgzbIU*

[3] Andrew Baruch Wachtel, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 15-20.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde 6 yıl boyunca süren kesintisiz savaşlarla devam eden İkinci Dünya Savaşı'nın, Alman ordularının Polonya'ya saldırdığı 1 Eylül 1939 tarihi savaşın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.[4]

Çeşitli cephelerde Almanya'nın kısa süre içinde büyük başarılar elde etmesi, Hitlerin daha büyük amaçlar hedeflemesine neden olmuş, 22 Haziran 1941'de savaş ilan etmeden Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. İnsanlık tarihinin en büyük felaketlerinden olan II. Dünya Savaşı, 5 Mayıs 1945'de Hitler'in halefi Amiral Dönitz'in, Almanya'nın teslim olduğuna dair belgeyi imzalamasıyla, Avrupa'da sona ererken, savaşın bütün cephelerde sona ermesi ise, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarından sonra, Japonya'nın 14 Ağustos 1945'de Almanya'nın kabul ettiğine benzer şartlarda teslim olmasıyla gerçekleşmiştir. Beş buçuk yıl süren savaşta hayatını kaybeden 40 milyondan fazla insanın yarısından çoğu Avrupa'da hayatlarını kaybetmişlerdi. Can kaybı açısından ilk sırada Sovyetler Birliği gelmekteydi.[5]

Sovyetlerin kaybı 20 milyon asker ve sivildi. Buna, 4.3 milyon Polonyalı, 4.2 milyon Alman, 1.7 milyon Yugoslav, 600 bin Fransız 410 bin İtalyan, 390 bin İngiliz ve sayılan tam olarak bilinmemekle birlikte 6 milyon olarak tahmin edilen Yahudi, Çingene, Macar ve diğer halkların can kayıpları eklendiğinde ortaya korkunç bir manzara çıkmaktaydı.[6]

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası alanda devletlerin rekabeti, farklı dünya görüşlerinin çatışmasıyla oluştu. Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönemde devletler, aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaları doğrudan birbirlerine karşı olarak sıcak bir savaşa girmeden sürdürmüşlerdir.

Böylece Soğuk Savaş Dönemine girildiğinde savaştan sonra güçlü olarak çıkıp ayakta kalabilenler ise siyasi ve ekonomik doktrinleri birbirleriyle çatışan dünya siyaset sisteminde iki önemli blokun varlığı ortaya çıkmış oldu bunlardan biri Batı Bloku olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Doğu Bloku olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'dir.

---

[4] Holocaust Encyclopedia, *II. Dünya Savaşı Zaman Çizelgesi, https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/world-war-ii-key-dates*

[5] Çağrı Erhan, *Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar,* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5517.pdf

[6] Mee Charles, *The Marshall Plan: The Launchingorthe. PaxAmericana*, New York 1984, s. 17.

Balkanlar, Soğuk Savaş Dönemi'nde iki blok arasında mücadele alanı olmuş, siyasi, askeri ve ekonomik açıdan güç gösterilerine maruz kalmıştır. Balkanlarda komünist rejimlerin kurulması genellikle SSCB'nin etkisi ile gerçekleşirken Yugoslavya'da ise komünist rejim farklı şekilde iktidara gelmiştir. Alman işgaline uğrayınca, komünist partileri hemen direniş kuvvetleri oluşturup savaş boyunca Almanlara karşı çarpışarak ülkelerinin kontrolünü ellerine geçirmişlerdir. Bu gelişmelerin meydana gelmesinde SSCB'nin bir tesiri olmamıştır. Bu sebeple Yugoslavya, Moskova'ya karşı daha bağımsız bir tutum izlemiş ve Moskova'nın etkisinde kalmamışlardır.[7]

SSCB, Doğu Avrupa ülkelerinde sadece ideolojilerini yaymak ve kendilerine bağlı 'uydu' hükümetleri iktidara getirmekle kalmadı, savaşın ekonomilerine getirdiği büyük yıkımı da bu ülkelerden sağlayacakları kaynaklarla telafi etmeye çalıştı.

Ruslar Sırpların tarihinde kendi ülkelerini kurmalarında yardım ve destek görmüşlerdir. Zaman içinde değişen şartlarda ayrılığa düşseler de Sırplarla ortak değerlerin din, Slav kardeşliği, siyasi birliktelik gibi konularda aralarındaki bağ işbirliğine dönüşmüştür.[8]

Bunun yanı sıra Bulgaristan'ın II. Dünya Savaş'ından karlı çıkmasına zemin hazırlayan Rusya için de Bulgaristan ortak değerlere sahip olduğu bir diğer Balkan ülkesiydi ve ayrıca Karadeniz'e olan kıyısı ve siyasi ortaklığın da beraberinde gelmesi Bulgaristan'ı SSCB'nin uydu devleti haline getirmiş bu durum Yugoslavya üzerinde sağlanamamıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan süper güç olarak çıkan SSCB, Doğu Avrupa'da söz sahibiydi. SSCB, Doğu Avrupa ülkelerinde sadece ideolojilerini yaymak ve kendilerine bağlı 'uydu' hükümetleri iktidara getirmekle kalmadı, savaşın ekonomilerine getirdiği büyük yıkımı da bu ülkelerden sağlayacakları kaynaklarla telafi etmeye çalıştı.

---

[7] Şule Kut, *Balkanlar'da Kimlik Ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s.20-25.
[8] Birgül Demirtaş Coşkun-Ömer Engin Lütem, *Balkan Diplomasisi*, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s.3-8.

Sovyet hükümetinin çökmesi orta sınıfın hükümetten yana sırt çevirdiği anda gerçekleşmiştir. Yönetimi 1985'te devralan Gorbaçov, Sovyet toplumunu ve ülkenin ekonomisini değiştirmeye çalışmış, Brejnev yönetimi döneminden kalmış olan durağanlığı halka geniş haklar tanıyarak, hareketlendirmeye çalışmıştır.
Gorbaçov'un kabul edip yürürlüğe soktuğu Açıklık/Glastnost ve Yeniden Yapılanma/Perestroyka olarak bilinen politikası Rus toplumundan uzak olan Rus yönetici elit sınıfının bu farkı kapatması ve kendisine gelmesini hedeflemekteydi. Yöneticiler, seçimlere ve pazar rekabetinin işlendiği ölçme sınavlarına tabi olundu. Ancak bu süre içinde Rus halkı, Gorbaçov reformlarını sonuca erdiremeden, kontrolden çıktı. Durumların bu hale geleceğini tahmin edemeyen Gorbaçov'u daha sonra, merkezi yönetimin dağılmasının hükümetin işlevsizliğinde ve bitmesinde önemli etken olmuştur.[9]

Batı'nın ekonomik yönden gelişmesini yakından takip eden halk, elit kesimler, aydın sınıf ve hatta SSCB'yi yönetenler dahi Sovyet rejiminin organlarına güvensizlik duymaya başladılar.

1989'da Moskova, imparatorluğun dış uzantılarındaki egemenliklerinden vazgeçmeyi tercih ederek, öncelikle Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri olmak üzere eski komünist devletlerle ilişkilerini koparma yolunu seçti.[10]

Berlin duvarının 1989'da yıkılması ve kısa süre içinde SSCB'nin dağılışı netleştikten sonra, egemenliğini ilan eden ilk devletlerden biri Rusya Federasyonu, çok kutuplu yeni dünya siyasi alanında farklı bir dış politika arayışı içerisinde adımlar atmıştır.

1991'de RF Cumhurbaşkanı Yeltsin, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin, Rusya'nın kontrol alanından çıktığını kabul etmek zorunda kalmıştır

Rusya geçici dönemde iç siyasi, askeri ve ekonomik zorluklarla uğraşırken, dış politikada da yeni Batı yanlısı Atlantist bakış açısıyla yeni dünya siyaset sistemine entegre olmaya başlamıştır.

---

[9]Şadıhanov, E.,*Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan BölgeSorunları ve Milliyetçilik Hareketleri*, İstanbul Journal of Sociological Studies, 2011, s. 11-22.
[10]CanŞen,E., *Sovyetler Birliği'nden Rusya Federasyonu'na Doğru Değişimin Yan Etkileri*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. sayı: 24, 2011, s. 75.

1.1.Sovyetler Birliği'nin Yugoslavya'nın Değişkenliğine Cevabı

Yugoslavya lideri Tito, SSCB ile 1945'ten beri anlaşmazlık içerisindeydi, tam yönetim altına alınamayan Yugoslavya, Balkanlarda lider bir rol oynamak istiyordu. Moskova, Yugoslavya'ya karşı Soğuk Savaş sırasında sistematik bir siyasete sahip değildi. 1941'dan itibaren Stalin'in talimatıyla Yugoslavya'ya ambargo uygulanmaya başlanıyor. 1948'de ise Stalin, Moskova'ya Bulgaristan ve Yugoslavya'nın Balkan politikasını eleştirmek için onları davet ediyor, Belgrat'ı Arnavutluk'un iç işlerine karışmak ile eleştirirken, Sofya'yı Yunanistan'daki iç savaşa verdiği desteğin çekmesini talep ediyor, Tito'nun yardımcısı Stalin'in önünde yapılacakların beyannamesini imzalıyor ve buna göre dış politikasıyla ilgili aldığı kararları Moskova'ya danışmak zorunda bırakılıyor. Ancak Belgrat uydu rolünü kabul etmiyor ve buna tepki veriyor. Mart 1948'de Moskova Belgrat'daki tüm uzmanlarını geri çekiyor, Stalin ve Tito bu durum üzerine karşılıklı mektuplaşıyor. İki tarafında bu konular üzerinde anlaşamaması ayrılığı getirdi, 1948'de Bulgaristan ile bir federasyon kurulması teklif edildi ancak bu Tito tarafından reddedilince ve Yugoslavya 28 Haziran 1948'de COMİNFORM'dan çıkarılmış ve sonraki yıllarda ise Tito Yugoslavyası şiddetli ekonomik ambargoya maruz kalmıştır.[11]

Batı Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması için, ABD Yugoslavya'ya yardım etmeye başladı ve bu durum batı ülkeleri ile Yugoslavya arasında bir yakınlaşmayı ve ilişkilerin yumuşamasını sağlamıştır. Yugoslavya'da uygulanan idare, bir süreliğine Rusya ağırlıklı bir zihniyet taşımışsa da 1948 yılında ortaya çıkan anlaşmazlık, Tito'yu Batı ile sıkı işbirliğine sevk etmiştir.[12] Batı dünyası, Stalin ile anlaşmazlığa düşen Tito'ya, krediler, teknik danışmanlık ve her türlü yardım vermekte adeta yarışır olmuştur. Stalin, Kızıl Ordu ve Macar Ordusu birliklerini Yugoslavya'nın kuzey sınırına göndermiş Tito'ya karşı da suikastlar düzenlettirmişti.[13]

---

[11] Georges Castellan, İstoria Na Balkanite 14.-20. V, Hermes Yayınevi, 2002, s. 528-529.
[12] Göktürk Tüysüzoğlu, *Çatışma ve İşbirliği Dikotomisi Bağlamında Balkanlar'ın Siyasal Görünüm*ü, Avrasya Etütleri TİKA, Yıl: 18, S. 42, Ankara 2012, s. 101-102.
[13] Emgili Fahriye, Kahramanyol Mustafa, *Tito ve Balkan Siyaseti,* Avrasya Etüdleri, Sayı 50 , 2016-2, s. 315-331.
https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/10757

Bu gelişmeler üzerine, Tito'nun Stalin'e yazdığı bir mektupta 'Beni öldürmek için adam yollamaktan vazgeç. Biz şimdilik bunlardan beşini yakalamış bulunuyoruz. Eğer sen katil yollamayı durdurmazsan, ben de birisini Moskova'ya gönderirim ve ikincisine de ihtiyacım kalmaz şeklinde sert bir dil kullanmıştır. Konu burada kalmayarak, Yugoslavya Comintern'den ihraç edilerek ve birçok Komünist ülke Yugoslavya ile olan ilişkilerini sonlandırmıştır. Bazı ülkelerde 'Titocu' avı başlatılmıştır. ABD ile gizli antlaşma yapan Tito, SSCB'den ayrılacak ve ABD yardım ve desteğini alacaktı. 1950 yılında bir gemi eski silah gönderen ABD, Yugoslavya'ya yalnız değilsin mesajı vermekteydi. Rus lider Stalin'in işgal tehdidi ve ambargo uygulaması bu durumda geçersiz kalmış, Yugoslavya yüzünü Batı'ya dönmüştür.[14]

Komünist hükümetlerin Balkanlarda başa gelmesi Moskova hükümetinin destek ve yardımlarıyla olmuştur. Ancak Yugoslavya komünist yönetim farklı bir yönde başa gelmiştir. Bu yüzden Tito, kendi komünist anlayışı ve SSCB'den bağımsız şekilde yürüttüğü ekonomik düzeni yürürlüğe sokmuştur. Kendi Bağlantısızlar Hareketini kuran ve öncüsü olan Yugoslavya izlediği iç ve dış politikada daha önce Sovyetlerin yanında yer almasına rağmen birlikten ayrılmış ve Soğuk Savaş döneminde çok yönlü politika izleyerek diğer ülkelerle yakın temas halinde olmuştur. Serbest piyasa ekonomisine geçen ve kendine has komünist bir yönetim modelini oluşturan Yugoslavya, Stalin'in ölümünden sonra Moskova hükümetiyle ilişkilerini tazelemiştir.[15]

SSCB ve Yugoslavya arasındaki bu kopukluk ve anlaşmazlık Stalin'in ölümü 1953'e kadar devam etti. Tito, Stalin'in ölümünden sonra SSCB ile yakın ilişki kurmaya hemen yeltenmedi. Tito bu davranışıyla SSCB'ye karşı Batılı devletlerin onu desteklediği ve yanında oldukları imajını vermek istiyordu.[16]

---

[14] Mustafa Kahramanoğlu - Fahriye Emgili, Tito ve Balkan Siyaseti, *https://dergipark.org.tr/download/article-file/422174*

[15] Adrian Cıoroıanu, *The Impossible Escape: Romanians and the Balkans*, Balkan as a Metaphor Between Globalization and Fragmentation, Derleyen: Dusan I Bjelic-Obrad Savic, Mass: MIT Press, Cambridge 2005, s. 209-233

[16] Milcho Lalkov, *Yugoslavya (1918-1992) Dramatichniyat Pat Na Edna Darjavna İdeya*, Sofya: Danizla Ubenova, 2000, s. 207.

Stalin'in ölümü ile Kruşçev'in Moskova'da iktidara gelmesi Belgrat ve Moskova arasındaki ilişkilerin yumuşama dönemine girmesine zemin hazırlamıştır. Mayıs 1955'te Stalin'in Yugoslavya ziyareti gerçekleşiyor ve bu ziyaret ile Ruslar Belgrat'ın kendine has ve farklı olan siyasetini kabul ederek kendilerinden taviz vermiş oluyordu. Bu ziyaret sonucunda iki devlet birbirlerinin eşitliklerini kabul etmişlerdir. Buna rağmen Yugoslavya Varşova Paktı'na ve NATO'ya üye olmamıştır, kendi bağımsız siyasetini gütmüştür. Şubat 1956'da SSCB Komünist Partisinin Kruşçev'in sunduğu raporda Tito'nun geçmiş yıllarda almış olduğu tavrı kabul etmiştir. Temmuz ayında Tito'nun Moskova'ya ziyaretiyle ilişkiler canlanmıştır. Bundan dolayı Belgrat 1956'da gerçekleşen Polonya Krizinde ve Macar ayaklanmasında Moskova'yı eleştirmemiştir. Kızıl Ordu'nun oraya müdahalesini komünist rejimin kurtarıcısı olarak değerlendirmiştir. Ağustos 1969'daki Çekoslovakya'da askeri müdahale ise şiddetli bir şekilde kınamıştır. İlişkiler denge tahtası üzerindeki gibi bir olumlu bir olumsuz şekilde ilerlemektedir.[17]

Yugoslavya, SSCB üyesi devletlerin baskısıyla 1953'te Balkan Paktı'na katıldı. 1955'te yeni Sovyet lideri Kruşçev'in araya girip yeni ilişkiler geliştirmek için öncülük etmesiyle aradaki buzlar erimeye başladı. Buna rağmen Tito, Batı-Doğu arasında taraf tutmak yerine, Bağlantısızlar Konferansı'nı kurmayı seçmiş ve Dünya siyasetinde bu hareket ile ün kazanmıştır. Nasır, Nehru, Sukarno ve Enkruma (Nkrumah) bu harekete destek veren dünya siyasi liderleri olmuşlar ve Tito'yu Eylül 1961'de Bağlantısızlar Hareketi'nin Genel Sekreteri olarak seçmişlerdir. Tito, SSCB'nin uydu devleti olmayı reddedip kendi siyasetini uygulayarak tarafsızlık siyasetini gütmüştür. Birçok farklı ülkeyi ziyaret ederek yakın temas kurmuştur.[18]

1956'da Pula'da Rusya'ya destek veren Tito 1968'de Varşova Paktı'nın Çekoslovakya müdahalesini desteklememişti. Yugoslavya hükümeti bu durum üzerine Moskova'ya karşı askeri tedbir almıştır. Yugoslavya ve SSCB arasında ilişkiler çalkantılı ve git gel şekilde seyretmektedir. Soğuk Savaş döneminden bu

[17] Georges Castellan, a.g.e., s. 530-531.
[18] Halil Akman, *Paylaşılamayan Balkanlar*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 19-26.

yana SSCB'ye karşı sosyalist bir devlet olarak Yugoslavya bağımsız kalmak istemiş ve bu şekilde siyaset izlemiştir.

''*Sovyetlerin Çekoslovakya'ya müdahale etmesi, Yugoslav hükümetinin popülaritesini çok arttırdı. Yugoslav vatandaşları sahip oldukları imkanları açıkça gördüler ve parti üyeliğinin artması da bu iyi duyguları yansıtmaktaydı. 1968 yılında, birçoğu 25 yaşın altında olan 100 bin yeni üye partiye kayıt oldu. Bu kayıtların birçoğu Sovyetlerin Ağustos ayında Çekoslovakya'yı işgalinin ardından gerçekleşti.37 1956 yılında Pula'da verdiği ifadeye rağmen, Tito Sovyet eylemini açıkça kınadı. Oradaki müdahalenin haklı bir müdahale olduğunu düşünmüyordu. Zaman kaybedilmeden askeri önlemler alındı; gerekirse savaşmaya hazır hale gelindi. Hemen ardından ülke savunması ile ilgili bazı kanunlar çıkarıldı. Bu kanunlarda partizan mücadelesi ile ilgili eğitim yapılması vurgulanmaktaydı. 18 ila 65 yaş arasındaki bütün Yugoslav erkeklerine ve 19 ila 45 yaş arasındaki bütün kadınlara, yakın bir gelecekte savaşa hazırlıklı olmaları çağrısı yapıldı. Fabrika ve işyerlerine silahlar dağıtıldı.*

Nisan ayında COMİNFORM dağıldı. 1955 yılı Mayıs ayında Tito Kruşçev'in yaptığı ziyarete karşılık Moskova'ya gittiğinde, iki ülke arasındaki parti ilişkileri yeniden kuruldu. Stalinist gözdağı verme ve müdahale politikalarının terk edilmesinin hemen ardından, Polonya ve Macaristan' daki reform hareketleri Blok içerisindeki ilişkilerde önemli bir krize neden oldu. Başlangıçta Tito, her iki ülkedeki ılımlı reformları destekledi. Ancak Tito Macaristan'ın çok partili sisteme doğru ilerlemesi ve diğer radikal değişiklikler nedeniyle tutumunu değiştirdi. Kasım ayında Sovyet müdahalesi gerçekleştikten sonra Tito Pula'da yapmış olduğu konuşmada, Macaristan'da yaşanan devrimin asıl suçlusunun Stalinist politikalar olduğunu söyledi ve şaşırtıcıdır ki, Sovyetlerin hareketi güçlü bir şekilde ezmesine destek verdi: Daha önce söyledik. Yine söylüyoruz ve bundan sonra da söyleyeceğiz ki biz müdahaleye ve yabancı silahlı güce karşıyız. Ancak şu anda hangisi daha şeytanidir? Kaos, iç savaş, karşı devrim ve yeni bir dünya savaşı mı, yoksa orada olan Sovyet birliklerinin müdahalesi mi? İlki tam bir felaket; ikincisi ise bir hata olacaktır. Ve tabii ki, eğer Macaristan'da sosyalizmi kurtarmak söz konusu ise, arkadaşlarım, her ne kadar müdahaleye karşı olsak da, Sovyet müdahalesi burada gereklidir. Sovyet

birliklerinin ülkeye girmesi hiç hoş değil; ancak bu Macaristan'da sosyalizmin korunmasına neden olacak ise ve dünya üzerinde barışı korumak adına yapılıyorsa, bir gün olumlu bir şey olacaktır. Sovyetler hareketi geri çekecek ve ülke yatışıp, huzura kavuşacaktır.

Verilen bu destek sözlerine rağmen, Yugoslavya'nın blok ülkeleri ile olan ilişkileri tekrar kötüleşti. Her ne kadar hiçbir şey l940'h yıllardaki dramatik olaylar ile eş değer olmasa da, yeni bir uyuşmazlık belirdi. 1958 yılındaki Komünist Birliği'nin daha fazla liberallik çağrısında bulunan yedinci kongresinde benimsenen parti programı, diğer sosyalist devletlerde bazı güvensizliklerin ve eleştirilerin ortaya çıkmasına neden oldu. Batı ile olan ilişkiler büyük ölçüde daha önce olduğu gibi kaldı. 1957 yılında temel Amerikan yardımı sona erdi; ancak ekonomik yardım devam etti. Stalin'in ölümü ve Kruşçev'in iki hükümet arasındaki gerginliği sona erdirme çalışmalarından daha önce de bahsedilmişti. Sovyetler Birliği'nin uzlaşma çabaları Sovyet liderinin 1955 yılı Mayıs ayında Belgrad'ı ziyaret etmesiyle doruğa ulaştı. Havalimanında Yugoslavya'nın sosyalizme farklı yollardan gidilebileceği fikrini kabul ettiği yönünde bir bildiri okudu. İki devletin karşılıklı ilişkileri ile ilgili Haziran ayına ait bir belge, her iki ülkenin de saygı göstereceği prensiplerden bahsediyordu: "İster ekonomik, ister siyasi, isterse ideolojik nedenlerle ilgili olsun karşılıklı saygı gösterme ve birbirlerinin içişlerine karışmama esastır. Dahili örgütler, sosyal sistemlerdeki farklılık ve sosyalist gelişmenin somut şekillerindeki farklılık, söz konusu ülkelerdeki insanları ilgilendiren meselelerdir:'33 Bu resmi uzlaşma böylece teoride sosyalist ulusların eşitliği, bir arada barış içerisinde yaşama ve birbirlerinin içişlerine müdahale etmemeye dayanmaktaydı. Moskova ile yeniden dostane ilişkilerin kurulmasına rağmen, Yugoslav hükümeti hem askeri hem de ekonomik anlamda sosyalist birliğe katılmadı. Her ne kadar daha sonraları Comecon'da gözlemci statüsünde bulunduysa da, Varşova Paktı'nı imzalamadı. Blok'taki diğer ülkelerin tamamı Belgrad ile iyi ilişkiler geliştiren Sovyet örneğini izledi; ancak Komünist Hükümetler, 1950-1980 özellikle Stalin'in Yugoslav sapması ile ilgili suçlamalarım gayretle destekleyenler tarafından bu politikaya kızgınlık

vardı. öyle görünüyordu ki, Tito bağımsız tutumundan dolayı adeta ödüllendirilirken, Sovyetler' e sadık kalanlar itibar kaybediyordu. ''[19]

1971'de Brejnev, Belgrat'a ziyaret gerçekleştirmiş, 1972'de de Tito Moskova'ya gitmiştir. 1976'da Brejnev'in ikinci Belgrat ziyaretinde kendileri için sizi işgal etmek istemiyoruz bizim için Çekoslovakya gibi değilsiniz demiştir. Tito'nun 1977'deki ziyaretinde SSCB'nin komünist dünyadaki liderline karşı komünist partiler birliği bir araya gelip, üyeler eşit olmalı konusu üzerinde duruluyor, sosyalizmin farklı versiyonları tanımlanmalı ve bu toplantıda Rusya'nın Afganistan çıkartması Yugoslavya tarafından kınanıyor.

Sovyetler ile olan ilişkiler Yugoslav dış politikasının merkezinde kalmaya devam etmiştir. Yugoslavya hala sosyalist bir devletti ve Sovyetlerin müttefiki olan ülkeler onun yakın komşularıydı. 1971 Ağustos ayında Brejnev Belgrad'ı ziyaret etti ve 1972 yılı Temmuz ayında da Tito iadeiziyarette bulundu. 1968'de Çekoslovakya'nın işgalini takip eden olumsuz hava, böylece resmi olarak sona ermiştir. Fakat Yugoslavya'nın Sovyetlerin niyeti ile ilgili duyduğu şüpheler hala güçlüydü. Bu hislerin farkında olan Brejnev 1976 Kasım ayında Belgrad'a yapmış olduğu ziyaret sırasında "Yugoslavya'yı çaresiz küçük Kırmızı Başlıklı Kız'a, Sovyetler Birliği'ni ise küçük kızı parçalamak ve hırsla yiyip yutmak isteyen kurda benzetenleri kınadı."46 Ancak karşılıklı ziyaretleşmelere rağmen Tito, Sovyetler Birliği'nin Komünist Partilerin üzerinde hakimiyet kurma girişimlerinin her zaman sıkı bir karşıtı oldu. Tito , Komünist Partilerin eşit ortaklar birliği oluşturmaları ve her birinin sosyalizme farklı yollardan ulaşabileceği prensibini kabul etmeleri gerektiğinde ısrar etmekteydi. Diğer ülkelerdeki Sovyet askeri müdahalesine son derece karşı olan Tito, Sovyetlerin 1979'de Aralık ayında Afganistan'ı işgal etmesini de kınadı.[20]

[19] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2/ 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları, 2007, s. 419-424.
[20] Barbara Jelavich, a.g.e, s. 431-432.

Bu ziyaretlere rağmen Yugoslavya Moskova'nın hegemonyasına karşı çıkmaktadır. 1979'de Rusların Afganistan m-müdahalesine de karşı çıkmaktadır ayrıca bu durum Rus iç siyasetinde de kamuoyu tarafından eleştirilmiştir.[21]

1.2.SSCB'nin En Yakın Uydusu

Rusya, Bulgaristan'ın II. Dünya Savaş'ından karlı çıkmasına zemin hazırlamış ve yıllardır ortak değerlere sahip olduğu bir diğer Balkan ülkesiydi ve ayrıca Karadeniz'e olan kıyısı ve siyasi, jeopolitik ortaklığın varlığı Bulgaristan'ı komünizm çerçevesinde SSCB'nin uydu devleti haline getirmiş

Bulgaristan'a gelince II. Dünya Savaşı'nda Almanların Büyük Bulgaristan'ı kurmak için verdiği tekliflere ve o dönem koşullarına göre Almanya'nın yanında alan Bulgaristan savaşta aktif rol oynamasa da Yugoslavya ve Yunanistan'ın işgaline dahil olmayı kendi ulusal çıkarları için kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak görmekteydi.

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda Bulgar kökenlilerin bu iki ülkede yaşadıkları bölgeleri, özellikle Batı Trakya ve Makedonya, tekrardan ele geçirmek hayaliyle, Kral III. Boris'e ülke içindeki milliyetçiler de baskı yapınca Bulgaristan 1 Mart 1941'de Almanya'nın yanında Mihver paktına katılır.

Ancak Doğu Cephesine asker yollamayarak ve Yahudi soykırımına karşı çıkarak Almanya'ya Bulgaristan Kralı III. Boris adeta kafa tutmuştur, ülkesinin savaşın yıkıcı etkisinden korumaya çalışmıştır. Bulgaristan 23 Ağustos 1944'te taraf değiştirerek ve Sovyet ordusu yanında Alman ve Macar ordularına karşı II. Dünya Savaşına katılmıştır.[22]

Savaşın sonlanmasıyla Bulgaristan, Sovyet işgaliyle resmi olarak Komünist bir hükümet tarafından yönetim değişikliğine uğradı. Güney Dobruca ve iç Makedonya Bulgaristan sınırları içerisinde 1947 Paris Barış Konferansı'nda

[21] Georges Castellan, a.g.e., s. 563.
[22] Mithat Aydın, *Balkanlarda İsyan,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2001, s. 22-24.

belirlendi.[23] Müttefik blokundan savaşa girip toprak kazanımı bakımından karlı çıkan tek devlet Bulgaristan oldu. Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla SSCB'nin uydu ülkesi ve Balkanlarda en sıkı dostu Bulgaristan olmuştur. Bulgaristan ve Yugoslavya arasındaki Makedonya paylaşım konusunun tarihi bu döneme dayanmaktadır. Yunanistan ve Bulgaristan Makedonya'nın varlığını kabul etmez, isim bayrak ve bölgesel sorunları dile getiren Yunanistan, bir de Makedonca ve Makedonya devletini reddeden onların Bulgar olduklarını ve Makedonca'nın da Bulgarca'nın bir kolu olduğunu dile getiren Bulgaristan. Sofya yönetimi bu dönemde hem iç hem de dış politikada kararlarında büyük ölçüde Moskova hükümetine bağlı kalmıştır.

Kruşçev'in Moskova'da Stalin'den sonra iktidara gelmesiyle Yugoslavya ile Rusların ilişkileri düzelmesine rağmen Belgrat ile aralarında Makedonya sorunu olduğu için yakınlaşmıyor ve mesafeli davranıyor bu da en yakın uydusu olmasına rağmen kendi menfaat ve çıkarlarını en önde tuttuğunun kanıtıdır. Bulgar Hükümeti dış politikada Rus ideolojisinde hareket etmektedir. Buna rağmen bazı zamanlarda memnuniyetsizlik içeren durumlar söz konusudur. Kruşçev Yugoslavya ile ilişkileri düzeltmeye çalıştığında Sofya, Moskova'nın çağrısına rağmen Belgrat'a eleştirel tavırda yaklaşmıştır. Sorunun temeli de Makedonya kaynaklıydı. Bulgaristan kendi iddialarından ve milliyetçi düşüncelerinden vazgeçemiyordu.[24]

Doğu Avrupa'da SSCB'nin üstünlüğü siyasi olarak kendine bağlı uydu devletler kurmasından anlaşılıyordu, Almanya'nın ikiye ayrılmasında Doğu tarafını temsil ediyor, kendi ideolojik yapısını buralara aşılıyordu. Bulgaristan'da bu çerçevede Sovyetler Birliği üyesi olarak Rus hükümetinin sıkı dostu olmuştur.[25]

2. BÖLÜM: RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER

[23] Haydar Çakmak, *Balkanlar,* Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Dergisi, S.1, C.1, Nisan 1998, s. 2.
[24] Barbara Jelavich, *İstoriya Na Balkanite,* Cilt 22, Amat-Ax, 2003, s. 368.
[25] Stefanos Yerasımos, *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, İletişim Yayınlan, İstanbul 2010, s. 65.

Ruslar için tarihten bugüne yürüttükleri dış politikada Balkanlar, jeostratejik önemi olan ve her zaman ilgilerini çeken bir bölge olmuştur. Balkan coğrafyasında bulunan ülkelerin Rusya ile kültürel, dini ve siyasi bağları bulunmaktadır. Balkanlar, Rusya'yı Avrupa ile bağlayan kendisine en yakın kilit geçiş noktasıdır.

Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra, Rusya Balkanlarda bulunan siyasi, askeri, ekonomik, ideolojik ve jeostratejik önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu gelişmeler sonucu Rusya uluslararası arenada ikinci sınıfa düşmüş gibi görünen statüsünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak Rusya yönetimi kısa zaman içerisinde kaybettiği bu imajı ve itibarı tekrardan kazanmak için çabalamıştır. Balkanlarda Yugoslavya'nın dağılmasından sonra AB ve ABD'nin bölgede olan aktif rolü Moskova'ya rahatsızlık vermiştir.

Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin dağılmasının ardından Rus topraklarında yeni kurulan Rusya Federasyonu, bu yeni döneme ekonomik istikrarsızlıklarla başlarken diğer devletler Rusya'nın aksine oyun tahtasındaki yerlerini çabuk şekilde aldılar. Doğu Blokunun çöküşü ile beraber Rusya'da, Balkanlardan ve Doğu Avrupa'dan uzaklaşıp kendi kabuğuna çekilmiş ve iç siyasal ve ekonomik problemleriyle meşgul olmak durumunda kalmıştır.

Geçiş döneminde olan Rusya Federasyonu, dünyaya entegrasyon sürecinde değişen ekonomik ve siyasi geleneksel kültüründeki değişimde kendi iç sorunları ve çözümleriyle ilgilenirken Balkanlara AB ve ABD kendi nüfuz alanlarını oluşturmuşlardır. AB'ye entegrasyon süreçleri ve adaylıklarının işlemeye başlaması, Rusya'yı Balkanlardan gittikçe uzaklaştırmıştır.[26]

SSCB'nin dağılışı kesinlik kazandıktan sonra, egemenliğini ilan eden Rusya Federasyonu, uluslararası arenada farklı bir dış politika arayışı içerisine girmiş ve eski süper gücün mirasçısı olan RF ve yeni hükümeti geçici dönemin getirdiği zorluklarla, iç ve dış politikasında yeni yöntemleri uygulamaya koymuştur.

Soğuk Savaş sonrası Rusya, yeni uluslararası sisteme çok büyük iç sorunlarla dahil oluyor, askeri,ekonomik ve siyasi değişim ve dönüşümün içine girmesi uluslararası alandaki aktif rolünün zayıflamasına neden olmuştur. Yeni siyasi

[26] Emre Baysoy, *Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politiği ve Küreselleşmenin Jeopolitiği*,
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84532

alanda Rusya'nın güney sınırları değiştiği için bu durum güvenlik konusunda tehdit oluşturmaktadır.

30 milyon Rus, RF toprakları dışında yaşamaktadır. 20 milyonu Ukrayna'ya, 800 bini Amerika'ya göç etmiştir, Latviya'da nüfusun 1/3'ü Rus'tur. SSCB'nin siyasi günahlarının bedelini ülke dışında kalan Ruslar ödemiştir.[27]

Sovyetler Birliği'nin temel mirasçısı olarak görülen RF'nin yeni politikası ondan farklıdır ancak ortak boyutları da söz konusudur. 1990'larda RF Rus siyaset bilim adamlarına göre, eski statüsünü korumaya çalışmakta, toplumun refahının sağlanması, halkın geleceği için yeniden yapılanması içi dış siyasette çözüm arayışında, bu zamanda uluslararası ortamda izole edilmekten çekinmekte ve bu yüzden Batı'ya şirin görünme ihtiyacı ve çabası söz konusu, eski dönemden kalan antlaşmaların korunmasını istiyor, eski Doğu Cumhuriyetleri ile ilişkileri yeniden değerlendirme peşindedir.

Rusya önceki dönemdeki askeri gücünü kaybetmiştir, eski Kızıl Ordu büyük bir krize girmiştir. Rusya'nın sınırlarındaki değişiklikler Rus dış politikasında çok önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Rusya'nın yeni dönemdeki en temel amacı, aktif dış siyasette devlet bütünlüğünü korumak ve dış siyaset imkanlarını genişletmektir. Diğer amaçları arasında uluslararası alanda geniş ilişkiler kurmak, aktif ve çözümcül olmak, Rusya'nın yalnızlaşmasını engellemek, pragmatizm ve realist şekilde kendisini konumlandırmak, Rusya'nın bu prensipleri genel olarak 21. yy'de özelliğini korumuştur.[28]

Rusya 1991 ve sonrasında hızla Batı ile işbirliği ve ortaklık kuracağı düşüncesindedir. Rus siyasetçilerin uluslararası değerlendirmesine göre çatışmadan yakınlaşma doğrultusundaki ilişkileri, Batı'yı Rusya'ya yakınlaştırıp ekonomik ve siyasi alanda destek sağlayacaktır.

Rus siyasetinde etkili olan Atlantistlere göre;

---

[27] Hristina Mircheva, *Ruskata Federatsiya V Dinamichniyat Svyat Na Nay Novoto Vreme, İstorichesko Politologi Chesko Izsledvane*, Vezni 4, 2009, s. 90.
[28] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 91.

1. Batı modeli ile ülke gelişmeli.
2. Uluslararası ilişkilerde çatışmayı terk etmeli.
3. Uluslararası sorunların çözülmesinde güç kullanımından vazgeçilmeli.
4. SSCB'nin çökmesiyle uluslararası alanda pozitif ortam doğmuştur.

Fakat ne Rusya ne de Batı ülkeleri buna hazır değildiler. İki tarafta da farklı düşünce ve tutum söz konusuydu. Rus siyasetçiler RF'nin Batı'ya hemen entegre olacağını düşünüyorlardı. Batı ise Rusya'yı bu yeni dönemde küçük görmekteydi. Bunun nedeni Soğuk Savaş'ı kaybeden bir devlet olarak görmekte ve negatif bir bakış açısıyla yaklaşmaktaydılar. ABD'nin Rusya'ya karşı tutumu ise, II. Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya ve Japonya'ya baktığı gibiydi. Clinton yönetimi, Kremlin'e ABD'nin Rusya'nın hakkında ABD'nin şartsız konseptini şartsız kabulünü bekliyordu.Rusya'yı eşit partner olarak değil acemi partner olarak değerlendirirken uluslararası alanda çok önemli hakları olmayan ikinci sınıf bir devlet olarak görmekteydi. Rusya'ya karşı Soğuk Savaş döneminden gelen güvensizlik duygusu söz konusuydu. Rusya'da gerçekleşen reformları desteklerken araya da mesafe koymaktaydı.[29]

Henry Kissinger'a göre; Batı demokrasileri Rusya'da gerçekleşen iç reformların iyi ve başarılı olması uluslararası alanda onun başarı ve istikrarının anahtarı olacağını söylüyorlar.

Rusya'nın otomatik olarak Batı ortamında kabul görmesi hayali suya düşüyor. Washington'da 1962-68 yıllarında görev yapan SSCB büyükelçisi Anatoli Dobrinin'e göre; bu dönem Batı ile özellikle ABD ile ilişki kurmak ne kadar zeminsiz ve hayali olduğu görülmüştür. Bu hayallerin tarihe gömülmesine şahit olduğunu belirten büyükelçi Rusya'nın hayallerinin suya düşmesiyle iç ve dış siyaseti yeniden doğmuştur ifadelerinde bulunmuştur.[30]

1990'lı yılların ortalarına doğru Batı'dan istenilen yardım ve desteği alamayan Rusya'da milli menfaatleri koruma düşüncesi ile realist yaklaşım ön plana çıkmıştır.

[29] Hristina Mircheva, a.g.e. , s. 92-93.
[30] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 95.

Primakov'un göreve gelmesiyle 1967-68 yılı arasında realist bakış açısı ortaya çıkmıştır.

1998-2004 yılları arasında Rusya Dış İşleri Bakanı Igor Ivanov'un dış politika hedefleri ise

1. Rusya Federasyonu uluslararası alandaki konumu yeni jeopolitik gerçeklere göre yeni dış politikasını belirlemeli.
2. BDT'nin dış sınırlarındaki krizleri önlemek.
3. Rusya toprakları dışında yaşayan Rus halkının haklarını gözetmek.
4. Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişki kurmak.
5. Bu yeni ilişkilere yeni çerçevede yaklaşmak, bu hedefleri taviz vermeden, agresif tutum sergilemeden, realist bir politika ile sağlamak.[31]

SSCB'nin yerine gelen RF, ilk yönetim döneminde siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştı. Rusya'ya göre diğer uluslararası aktörler hızlı bir şekilde dünya siyasetinde yerlerini almışlardı. RF, SSCB'nin nüfuz alanı olan Orta Asya ve Kafkaslarda Rus varlığını sürdürmek istiyordu.

Eski Sovyet cumhuriyetleri bu yeni dönemle bağımsızlıklarını ilan ederek uluslararası arenada kendilerini kabul ettirmişlerdi. Zengin yeraltı kaynaklarını ve sahip olduğu enerji kaynakları üzerinde dünyada tek söz sahibi olmayı ve enerji dağıtımında tekel olmayı hedeflemiş olan Rusya dünya siyasetinde kaybetmiş olduğu imajı yeniden kazanacaktı.

1990'lı yıllarda Doğu Avrupa ve Balkanlarda yaşanan olaylar sonucu jeopolitik geri çekilme eğilimi ile birlikte Rus dış politikası, Rusya yakın çevresine yoğunlaşmaya başlamıştır.[32]

Rus dış politika söylemlerinde 90'lı yıllarda komünizm sonrası süreçte karmaşık kimliksel ve uluslararası kaybedilen imajın arayışları görülmektedir. Rusya'nın yeni kimlik arayışı girişimleri, dış politika kararlarına etki eden söylem ve davranışlar arasındaki bağı görmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Rusya'daki

[31] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 100.
[32] Abdulkadir Baharçiçek, *Kosova Krizi ve ABD'nin Yükselişi: Muhtaç Süpergüç*, Avrasya Etüdleri, Ankara, 2000, s. 123.

yeniden yapılanma ile paralel olarak dış politika kararları üzerinde etkili olan eylem ve söylemlerin Putin'in iktidarıyla farklı bir boyuta taşınmıştır.

Bu çerçevede araştırma projesi 1990'ların başından beri Rusya'nın Balkan politikası, ideolojik ve stratejik planları, bölgedeki değişimler, savaşlar, çatışmalar ve gelişmelerin karşısında Rusya'nın tutumu, ekonomik ilişkilerin türü ve seviyesi, siyasal ve kültürel temaslar, diğer güç merkezlerinin Balkanlardaki aktivasyonu gibi faktörler etrafında açıklanmaya çalışılacaktır. Ele alınacak faktörlere bakıldığında Rusya'nın Balkanlardaki çok yönlü etkisinin giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Rus karar alıcıları ve siyasetçileri, benzetmek gerekirse bir Türk dizisinin adında olduğu gibi, bu topraklara bir nevi 'Elveda Rumeli' demektedir.

1991 ve 1993 döneminde arasında RF'nin Atlantist dış politika dönemi olarak adlandırabileceğimiz dış politika özünde SSCB döneminde Gorbaçov'un geliştirmiş olduğu 'yeni düşünce' politikanın devamı şeklindedir. Bu dönemde Rusya, ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere her alanda Batı tarzı yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Demokratik sisteme uyum sağlama ve serbest piyasa ekonomisine geçiş için çalışılmıştır. RF ile demokratik devlet kurabilmek adına çatışmacı dış politikadan ve uluslararası alanda işbirlikleri savunulmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde RF'nin amacı Batı'dan alacağı destekle uluslararası arenada serbest piyasa ekonomisini uygulayan, demokratik bir devlet olarak var olmaktı. Ancak tarihsel çerçevede demokrasi geleneğinin olmaması, geçmişten gelen sosyalist yapı ve düşüncesinden tamimiyle kurtulamamak, ekonomik problemlerin gittikçe daha da kötü bir hal alması, başlangıçta olan modernleşme ve entegrasyondaki tüm umutları söndürmüştür.[33]

Değişim ve dönüşüme ayak uyduramayıp çöken SSCB'nin yıkıntıları üzerine inşa edilen Rusya Federasyonu, süper güç olmanın gücünden yoksun bir halde ve topraklarının büyük bir kısmını kaybederek, kendisini yeni bir uluslararası arenanın içinde buldu.

[33] Archie Brown, *The Gorbachev Factor*, New York: Oxford University Press, 1996, s. 216.

Rusya kendi içerisinde iç ve dış politika kararlarında Soğuk Savaş sonrası bulunduğu dönemde nasıl bir duruş sergilemesi gerektiği konusundaki düşünce ayrılıkları Rus halkını taraflara böldü.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Rusya'nın hem iç hem de dış politikasında karşı karşıya kaldığı yaşamsal sorun demokratikleşme ve liberalleşme sorunudur. Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu güçten biri olan Rusya şimdi yeni uluslararası arenada istikrarsız yapısıyla eski gücünü ve kendini arıyordu.[34]

Rusya'nın ekonomik ve politik yöndeki etkisinin büyük oranda düşmesine karşın, eski gücünden kalan kibirli dünya gücü davranış kalıplarının devam ettirilme çabası kendisi açısından dünya siyasetindeki yeri ile ilgili hayal kırıklığına neden olacaktır. SSCB döneminde, Rus dış politikasının amaç ve önceliklerinin belirlenmesinde Komünist Parti Merkez İdaresi idarecileri, Dışişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı görev alıyordu ancak 1985–1991 yılları arasında Sovyet dış politikası hükümet denetimine geçmiştir.[35]

Ekim 1992'de Yeltsin, Rus Dışişleri Bakanlığı için çelişkilerin varlığından söz etmekte, doğaçlama gelişen bir siyaset izlendiğini, bilgi olmadan hareket edildiğini belirterek eleştiride bulunmuştur. Bunun yanında olaylara müdahale edemeyen bakanlığı olayları sadece izlemekle yetindiğini dile getirmektedir.[36]

Yeni bir dönem olarak görülmesine rağmen Rusya, Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanı olan Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslarda Rus etkisini hala sürdürmek istemekteydi. Bu bölgelerdeki birçok eski Sovyet Cumhuriyeti bu yeni dönemle bağımsızlıklarını kazanmış uluslararası sistemde yerlerini almışlardı. Rusya'nın temel stratejileri; zengin yeraltı kaynaklarını ve özellikle enerji kaynaklarının üzerinde tek söz sahibi olmak, enerji dağıtımında tekel görevini üstlenmekti. Böylelikle Rusya yeni dünya politikasında güçlü bir aktör olabilecekti.[37]

---

[34] Merve İrem Yapıcı, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etmenler*, USAK Yayınları, 2010, s.453.
[35] Rajan Kumar, *Russia's Foreign Policy: An Overview of 25 Years of Transition*, 2016, *https://www.researchgate.net/publication/325573928_Russia's_Foreign_Policy_An_Overview_of_25_Years_of_Transition*
[36] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 100-102.
[37] Yaşar Onay ,*Rusya Devlet Geleceği ve Kutsal Devletin Meşruiyeti", Batı'ya Direnen Devlet: Rusya,* Yeniyüzyıl Yayınları, İstanbul, 2008.

SSCB'nin dağılmasının ardından on yıl içinde Balkanlar, ardı ardına meydana gelen savaş ve uluslararası güç müdahaleleriyle gündeme gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonraki dönemde ise iki önemli dinamik hem Rusya hem de Balkan devletleri açısından belirleyici olmuştur. İlki, SSCB'nin halefi olan Rusya'nın ekonomik ve siyasi olarak yaşamış olduğu dönüşüm süreci ve siyasi geri çekilmesi; ikincisi ise Balkanlarda patlak veren Bosna Savaş'ı ile gelen NATO'nun Kosova müdahalesidir.[38]

Moskova 1992 yılının ortasından itibaren uygulamaya başladığı yeni 'Atlantist' dış politika vizyonu sebebiyle Bosna Savaşı'nda beklenilenden farklı bir dış politika sergilemiş ve 'Batı ile işbirliği' tercihi yüzünden pasiflikle suçlanmıştır.

Rusya, bu iki dinamiğin birbirini besleyen durumu karşısında, uluslararası arenadaki göreceli olan güç kaybını yeniden tesis etmek amacıyla Balkanlar'da yaşanan gelişmeleri yönlendirmeye çalışmış olsa da bölgede yaşanan gelişmeler ABD'nin önderliğinde ve NATO eliyle yönetildiği için Rusya'nın 'etkinlik mücadelesi' sınırlı kalmıştır.[39] Bu durum Balkanların kaderini de belirlerken, Rus dış politikasının yeniden şekillenmesinde de önemli etki etmiştir.

Rusya'nın Balkanlar'a yönelik dış politikası Sovyetler Birliği sonrası dış politika yapılanma ve dönüşümün en belirgin göstergelerindendir. Bu bağlamda özellikle 1994 senesinin bir dönüm noktası olduğunu söylemek gerekir. Çünkü bu tarihten sonra gerek Balkanlar konusunda gerekse de Batı ile olan ilişkilerinde Rusya'nın realist uluslararası sistemde hareket etmesi çerçevesinde dış politika yürüttüğü görülmektedir. 1990'lar boyunca Balkanlar'da meydana gelen olaylar, çatışmalar ve savaşlar Rusya'nın SSCB'den sonra ortaya çıkan 'yeni dünyadüzeni' olarak isimlendirilen uluslararası arenada kendi yerini sorgulamasına ve kendisini yeniden konumlandırmasına neden olmuştur. [40]

RF, Haziran 1990'da uluslararası arenada söz sahibi liderliğinde başına Andrey Kozyrev'i getirdiği Dışişleri Bakanlığı ile girmiştir. Yeni dünya düzeninde

---

[38] Alexei Arbatov, *Russian's Foreign Policiy Alternatives*, International Security,1993, s.15-20.

[39] Alexander Sergunin, Russian Post-Communist Foreign Policy Thinking At The Cross-roads: Changing Paradigms,
https://www.researchgate.net/publication/292658810_Russian_post-Communist_foreign_policy_thinking_at_the_cross-roads_Changing_paradigms

[40] Margot Light, In search of an identity: Russian Foreign Policy And The End Of Ideology, Journal of Communist Studies and Transition Politics, 2006.
https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523270300660017

üstüne düşen görevleri yerine getirmesi ve değişen dengelerde kendi yeniden konumlandırması gerektiğini bilen Moskova, dış politika hedeflerini yeniden belirlemek durumunda kalmıştır. Bu hedeflerin ilki Rus temel milli çıkarları, devlet hükümranlığı ve toprak bütünlüğü gibi başlıklar yer alıyordu. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Rusya'nın diğer devletlerle olan ilişkilerinde diplomatik ve siyasi araçların kullanılması gerekliliği, gerektiği zaman yalnız uluslararası kurallar çerçevesinde güç kullanılması gerektiği ve uluslararası istikrarın sağlanması ilkelerini esas almıştır.[41]

İki kutuplu dünya düzeninin miras bıraktığı bölgesel çatışmaların meydana geldiği bölgelere yönelik Batılı devletlerle işbirliği içinde toplu müdahale yoluyla çözülmesi gerekildiğinin üzerinde duruldu.

1991'de dünya siyasetine giriş yapan Rusya Federasyonu dış politikasını inşa ederken, SSCB döneminden geçmişten gelen dış politika yöntem ve amaçlarından hangilerini sürdüreceği ve terkedileceği konusu çok önemliydi. Bulgaristan ile ortak ideolojik birliktelik artık son bulmuş bu bölgedeki siyasi ve ekonomik nüfuzu değişim ve dönüşüme uğramıştı. Yugoslavya'daki ayrılıkçı hareketler ve çatışmaların savaşa dönüşmesi de Rusya'nın karar alma bakımından bireysel mi yoksa Batı ile işbirliği yönünde mi hareket edeceği sorusunu doğuruyordu.

1991'de meydana gelen olaylar sonrasında RF'nin yeni dış politikası, geleneksel alanlar ve eski dostlarından uzakta, Batı'ya yaklaşan bir dış politika haline dönüşmüştür. Rusya'daki yönetimde başa gelen yeni karar alıcılar, özgür, demokratik ve gelişmiş bir Rusya kurmak için Batı ile işbirliğine içinde olmanın gerekliliğini savunuyorlardı.[42]

---

[41]Oya Akgönenç Mugisuddin, *Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler,* Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 1 (İlkbahar 1994), s. 23.

[42] A. Nauşabay Hekimoğlu, *ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya-Rusya'nın Dış Politikası I*, Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 254.

SSCB dönemi dış politikanın ana hattını, verimli bölgesel politikaların yürütülmesi değil bunun yerine ideolojileşmiş küresel hedefler oluşturuyordu çünkü bu dönemde ideoloji ve değerler çatışması söz konusuydu. Ancak Rusya Federasyonu kuruluşunun ilk yılları Batı ile işbirliği ve ortaklık söylemlerine ve eylemlerine girmiş. Eski düşman diye tanımladığı Batı ülkelerine dostça yaklaşmaya başlamış, yeni dünya siyasetinde işbirliği yapılmasını vurgulamıştır. Yugoslavya'da yaşanan Bosna ve Kosova Krizlerine de bu yönde yaklaşmış, söylem niteliğinde kalan bazı karşı çıkışları Batı ile ortak karar almaktan alıkoymamıştır.

BM'deki eski Sovyet Büyükelçisi Aleksandr Belonogov'un da dediği gibi, eski dönemdeki dış politikanın aşırı-ideolojizasyonu ifadesi,[43] sık sık devletin asıl çıkarlarının nerede olduğunu gösteremediği için, Rusya ideolojik temele dayanan geleneksel Sovyet dış politikasından bütünüyle vazgeçiyordu. Yeni dönemde ideoloji savaşı ve uluslararası dünya düzenin değiştirilmesine yönelik bir dış politikadan vazgeçildi ve daha önceden düşman olarak adlandırılan ötekileştirilen Batı ve kapitalist ideolojisi ve bu yapının tüm örgüt ve kurumlarıyla bütünleşme kararı alındı.[44]

Sovyetlerin dağılmasıyla, Rusya yeniden dünyada kendi kimliğini tanımlama ve dış politikasını tekrar şekillendirme dönemine girmiştir. Rusya eski sisteme ait olan bütün siyasi yapı ve yöntemlerini reddederken, önceden ideolojik temellere dayanan eski devletlerarası ilişkileri de gözden geçirmeye ve yeniden değerlendirmeye başlamıştır.[45]

Uluslararası siyasette, artık dost ya da düşman değil, karşılıklı çıkarlar doğrultusunda ve tamamen eşitlikçi çerçevede görülmeye başlandı. Yeni Rusya'nın kurulduğu ilk yıllarda Rus kamuoyunda, yeni dönem, dış ilişkiler ve dış politika konusunda oluşan Batı yanlısı ve iyimser hava ülke tarihinde yepyeni bir sayfanın

---

[43] Nicolai N. Petro, Alvin Z. Rubinstein, Russian Foreign Policy, From Empire to Nation-State, New York, Logman, 1996, s. 312.

[44] Boem Shik Shin, Russia's Perspectives on International Politics: A Comparison of Liberalist, Realist and Geopolitical Paradigms, Acta Slavica Iaponica, Tomus 26, s.10.
http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/acta/26/01Shin.pdf

[45]Abdulkadir Baharçiçek, Osman Ağır, Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi, Birey veToplum, Cilt 4, Sayı 8,
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40824

açılacağını öngörüyordu. Batı ile ki bunların içinde ABD ve AB ülkeleri başta olmak üzere dostane ve stratejik işbirliği olarak tanımlanan dış politika amacı yeni bir dönemin habercisi niteliğindeydi.

‘‘Boris Yeltsin, 31 Ocak 1992'te BM Güvenlik Konseyi toplantısında; Rusya , ABD ve diğer Batılı devletlerle olan ilişkisini yalnız ortaklık çerçevesinde değil, müttefiklik olarak da tanımlamış ve yeni dünya siyasetinde RF’nin Batı ile demokratik hakların üstünlüğü ve özgürlüğü gibi ortak siyasi değerlere önem verdiğini vurgulamıştır.’’[46]

Rusya kurulduğu yeni dönemde tehdit algılamasında büyük değişikliğe gitmiştir. Eski düşman ve dış tehdit olarak algılanan Batı işbirliği yürütülmesi gereken bir unsur olarak görülmeye başlandı. Rusya, yeni dönemde dış düşman, dış tehdit bir başka deyişle çevrilmişlik psikozunu, tarih olmuş bir devrin kalıntısı olarak üzerinden atmaya çalıştı.[47]

Sovyet döneminden gelen ve şimdiki yönetime karşı muhalif grupların devletin yüksek çıkarları ve dış düşman tanımlaması kalıntılarının hala olduğu söylenmelidir.

Yeni dönemde ortaya çıkan Rus dış politikasının bir diğer özelliği ise, dış politikanın tek bir partinin tekelinden çıkmasıdır. Bir başka deyişle, Rusya'nın dış politika oluşum sürecine yeni aktörlerin dahil olduğu görülmüştür. Bunlara örnek verilecek olunursa; ticari çıkar grupları, medya ve kamuoyu etkili olmaya başlamıştır. [48]

1991 yılında Dışişleri Bakanlığı’nın temel dış politikasında öncelikler arasında şunlar vardır:

1. Ülkenin egemenlik ve toprak bütünlüğünü korumak,

---

[46] J.P. Bazhanov, *Evolution of the Russian Foreign Policy in the 1990’s*, Review of International Affairs (Belgrad), Sayı 49 , Ocak 1998, s. 16.
[47] Zeynep Dağı, *Rusya'nın Dönüşümü, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2002, s. 92. 19 Oğuz, op.cit., s. 266.
[48] Jeff T. Checkel, *Ideas and International Political Change: Soviet/Russian Behavior and the End of the Cold War New Haven*, Yale University Press, 1997, s.48-50.

2. Eski Sovyet ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmak ve Rusya sınırların dışında kalan yaklaşık 25 milyon Rus'un haklarını korumak,
3. Rusya'nın hem iç hem de dış güvenliğine tehdit oluşturabilecek askeri-siyasi gruplaşmaların önüne geçmek,
4. Yeni uluslararası arenada etkili bir güç olup kendisini yeniden konumlandırmak. [49]

Rus dış politikasının oluşum sürecinde rol oynayan merkez RF Dışişleri Bakanlığı'dır, çünkü SSCB'nin dağılmasıyla RF'nin dış politikası tamamıyla Dışişleri Bakanlığı'nın tekeline girmiştir.

Bunun yanında dış politikayla ilgisi olan diğer kurumlar ise, Devlet Başkanlığı Nezdinde Uluslararası İlişkiler Teşkilatı ve Ulusal Güvenlik Teşkilatı'dır. Bu iki kurum yeni dış politikanın oluşum sürecinde büyük rol oynayamasalar da, devlet başkanına yardımcı kurumlar olarak bilinmektedir. Ayrıca Devlet Duması ve askeri kesim de dış politika karar alım süreçlerinde, özellikle kriz dönemlerinde dahil olmaktaydılar.[50] Yeni dönemde hazırlanan dış politika doktrinlerinde Balkanlar coğrafyasından detaylı ve uzun şekilde bahsedilmemesine rağmen bu bölgenin ve eski Doğu Blok'u ülkeleri ile ilişkilerinin devamının önemi belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu, yeni dünya düzeninde kendi gücünü yeniden kazanmanın ve yeniden doğuşunun haleflik yoluyla olacağını düşünmüş ve Sovyetler Birliği'nin dünya siyasetindeki yerini almıştır. Bunun bir getirisi olarak, BM Güvenlik Konseyi'ndeki Sovyetler Birliği'ne ait koltuğa Rusya oturmaya başlamış ve Sovyetlerin daha önceden taraf olduğu antlaşmalara, artık kendisinin taraf olduğunu ilan etmiştir. [51] Bu nedenle 1990'lı yıllar boyunca eski nüfuz bölgesi olan Balkanları göz ardı etmemiş yaşanan olaylara çözüm getirmek amaçlı müdahil olmak istemiştir.

---

[49] Erhan Doğan, Rusya Federasyonu'nda Kamu Diplomasisi: Evrim ve Kurumlar, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Eylül 2015, *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157262*

[50] James Hughes, Managing Secession Potential in the Russian Federation, Regional & Federal Studies, Vol. 11, No. 3, 2001, s. 37.

[51] Anatoly M.Khazanov, *A State without a Nation? Russia after Empire, The Nation State in Question*, New Jersey: Princeton University Press, 2003, s. 82-83.

Ancak bölgeye nüfuz eden ABD ve AB'nin varlığı Rusya'nın Balkanlarda çözümcül sonuçlar üretememesine ve etkin bir rol oynayamamasına neden olmuştur.

Rus Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev, dış politika hamleleri ve kararları için dünya ile bütünleşme politikası bağlamında yine Batı ile işbirliği ve stratejik ortaklık gibi Atlantist Ekolün bakış açısının vizyonlarını uygulamaya başlamış ve Bosna ve Kosova'da yaşanan olaylarda Yugoslavya'nın bütünlüğünü savunmasına rağmen işbirliği ve ortaklık çerçevesinde uluslararası çoğunluğun kararlarını çoğunu onaylamıştır.

SSCB'nin varisi Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin, gerek iç gerekse dış politikada ABD'nin 200 yıllık demokrasi tecrübesini göz ardı edemeyiz diyerek uluslararası arenada kendisini yeniden konumlandıran RF yönetim biçiminde Batı modelini seçmiş ve bu modeli uygulamaya geçirmiştir. Bu dönemde Rusya Dışişleri Bakanı Kozirev'in de ortaya çıkan tüm sorunların sadece Batı'nın yardımıyla çözülebileceğine inanması, Yeltsin'in işini kolaylaşmasına yardımcı olmuştur. [52]

Yeltsin'in pazar ekonomisine uygulaması ve demokratikleşme için izlemiş olduğu politikalar, yüzünü Batı'ya çevirdiğinin kanıtıdır. Bu değişim ve dönüşümle Yeltsin'in izlediği Batı yanlısı dış politika, SSCB'nin emperyalist yapısının ortadan kaldırılmasını, ABD ile nükleer alandaki yarışın sona erdirilme isteği ve işbirliğine gidilmesi, NATO ile işbirliği hedefi, BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyeler ile kalıcı ve sağlam ilişkilerin kurulmasını, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve G-7 gibi uluslararası örgütlere üyelikler hedeflenmekteydi.[53] Yeltsin, Rus olamayan milletler ve BDT üyelerine karşı ise tutarsız tavırlar sergilerken, bir yandan toprak bütünlüğü ilkesini savunmuş diğer yandan Ukrayna'nın parçası olan Kırım üzerinde hak iddia etmiştir.

1990'dan sonra Rus politika karar alıcıları tarafından askeri, güvenlik ve dış politika gibi konularda üretilen doktrinler, siyasi elitin düşüncelerinin geçirdikleri evrimi göstermekteydi. Kabul edilen ve uygulanan bu doktrinlerde RF'nin bölgesel

---

[52] Steven M. Fish, *Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005, s. 56-67.

[53] Henry E. Hale, *Why Not Parties in Russia?: Democracy, Federalism, and the State*, New York: Cambridge University Press,2005, s. 30-35.

ve uluslararası alandaki gelişmelere nasıl davranacağı ve nelere öncelik göstereceği ifade edilmektedir. 1992'de SSCB'nin dağılmasından sonra ele alınan ilk dış politika doktrini 1993 senesinde yakın çevre doktrini olarak da siyasi literatürde bilinen doktrin Yelsin tarafından 1993'te imzalanmıştır.[54]

1990'lı yılları Rusya açısından ele aldığımızda; RF'nin geçirdiği siyasal ve ekonomik değişim ve dönüşümün ve uluslararası arenada kendisini yeniden konumlandırma isteği ve çalışmaları, Balkan coğrafyasında önemli, uluslararası aktörlerin bu bölgede aktif olmak zorunda kaldığı, büyük değişim ve gelişmelerin meydana geldiği zaman ile çakışmasıdır. Ekonomi politikalarının halk üzerindeki yıkıcı ve sarsıcı etkisi liberal demokrasinin halk ve muhalif taraflarca sorgulanmasına sebep olmuş, iç politikadaki desteğin azalması dış politikayı da bu bağlamda değişmesine yol açmıştır.

1990'lı yıllar süresince Balkan coğrafyasında yaşanan gelişmeler, 2000'ler boyunca yürütülen Rus dış politikasında belirleyici etkilere sahip olmuştur. Bu gelişmeler ışığında NATO genişlemesi RF tarafından "tehdit" olarak algılanırken, Kosova operasyonu ve NATO'nun Stratejik Konsepti'nin değişmiş olan görev tanımlamalarının etkileri büyüktür.

1990'lı yılların başında sinyallerini veren Yugoslavya krizine yönelik SSCB yönetimi, gelişmeler karşısında ihtiyatlı davranış sergilemiş ve Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruması yönünde açıklamalarda bulunurken, krizin tırmandığı 1991'in ortasında da Dışişleri Bakanlığı da aynı doğrultuda açıklamalarda bulunmuştur. SSCB sonrası dönemde ise bağımsızlığını kazanmış yeni ardıl devletler de Yugoslavya'nın dağılmasına karşı önceki dönemde izlenmiş politikalara bağlı kalmışlardır.[55]

Bu bağlamda, 1990'lı yıllar boyunca Rusya'nın Balkan politikasında gelgitler yaşandığını belirtmek gerekir. Balkanlarda patlak veren krizlere karşı önce bir umursamazlık halinde olması ve Batılı ülkelerle birlikte hareket etmiş, sonra bölgede ABD varlığına karşı Avrupa devletlerini desteklemeye çalışmış, daha sonra

---

[54]Konseptsiya V Neshnei Politiki RF 1992 g. Diplomatichski Vestnik, No.1-2,1993, s. 3-23.(*RF'nin1992 Yılı Dış Politika Konsepti*)

[55] Alexander A. , Domrin, *Ten Years Later: Society, 'Civil Society' and the Russian State*, Russian Review, 2003, 62(2), s. 193.

ise Belgrat'a karşı NATO'nun operasyonlarını Batılı devletlerin nüfuz alanını genişletme şeklinde algılaması söz konusuydu.

1991 Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikasında bir arayış söz konusudur. 1980'den sonra uygulanan ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri (perestroyka) uygulamasıyla Batı ile ittifak yapılabileceğini düşünmekteydi ancak daha sonra Ruslar Batılı ülkelerin Rusya'ya karşı tutumlarında değişiklik olmadığını gözlemlemişler ve bunun yanında NATO'nun doğuya doğru genişleme hareketi, kendi menfaat ve çıkarlarına karşı atılmış adımları serisi olarak görmüşlerdi. Bu arayış çok kutupluluk anlayışı çerçevesinde RF için yakın çevresine yoğunlaşma doğrultusunda seyretti. [56]

1991'den sonra Yeltsin, reformcu olarak değerlendirilebilecek olan Batı merkezli dış politika eğilimine sahip lider kadrosu Rusya'nın siyasal, ekonomik ve sosyal olarak dönüşmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak, devlet merkezli ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişi hedeflemiş ve 'şok terapi' olarak adlandırılan uygulamayı hayata geçirmişlerdir. Dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev'in ABD ve Batı Avrupa ülkeler ile ilişkilere öncelik vermesi sebebiyle bu dönem Rus dış politikası Atlantist olarak da nitelendirilmiştir. Ancak şok terapi uygulamalarının ekonomi ve toplumsal yaşam üzerindeki sarsıcı ve yıkıcı etkisi, iç ve dış politika uygulamalarının birbirlerini tamamlayıcı olarak sunulmaları Rus dış politikasında önemli bir kırılma noktası meydana getirmiştir.[57]

Rusya, 1993 sonrasındaki dönemde dış politikasında uluslararası büyük güce sahip olan statüsüne vurgu yaparak ve diğer aktörlerle eşit olarak kabul görülmesine yönelik politikalar izlemiştir. Ayrıca ülkenin siyasi ve ekonomik kazanımlarının gölgelenmemesi adına Moskova yönetimi Batı ile karşı karşıya gelmemeye de özen göstermiştir.[58]

1992-1994 yılları arasında Rus dış politika karar alıcılarının felsefi dayanak ve inancı; Rusya Federasyonu'nun liberal ve demokratik bir devlet olarak Batılı ülkeler ile ortak çıkarları olduğu ve bu nedenle uluslararası ilişkilerde işbirliğine

---

[56]Yaşar,Onay, *a.g.e.*, s. 36-40.
[57] Alexander Sergunin, Leonid Karabeshkin, *Understanding Russia's Soft Power Strategy, Politics*, Vol. 35, No. 3-4, 2015, s. 346-348.
[58] James, Hughes, *Managing Secession Potential in the Russian Federation*, Regional & Federal Studies, Vol. 11, No. 3, 2001, s. 37-39.

gidilebileceğiydi. Batı ile ortak çıkarlara sahip olduğu düşüncesinin kaynağı ise Rusya'nın demokratik, serbest piyasa ekonomisi ile gelişen ve küresel ekonomiye tam anlamıyla entegre olmak isteyen bir devlet olduğu fikrine dayanmaktadır. Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dönüşüm sürecine Batılı ülkelerin yardımlar yapması ve pazarlarını açarak destek vermesi de öngörülmekteydi. [59]

Rusya'nın reform programlarındaki başarısızlık Batı yönlü dış politika uygulamalarına şüphe ile bakılmasına neden olmuştur.

1993 tarihinden sonra Rus dış politikasında 'realist pragmatizm' in yoğun olarak uygulanması durumu söz konusudur.

Bu politikanın uygulamada iki karşılığı söz konusudur:

1. Rusya'nın 'büyük güç' iddiasının vurgulanması ve uluslararası alanda eşit bir aktör olarak kabul görmesinin hedeflenmesi,
2. Eski SSCB'nin nüfuz ettiği coğrafya ile ilişkilerin arttırılması. [60]

1993 ortalarından itibaren ise Balkanlarda meydana gelen olaylarda Batı'nın özellikle de ABD ve NATO'nun tek yanlı uygulamalarına karşı Kremlin'in denge unsuru olma amacı ön plana çıkmıştır. Kremlin, 1993 seçimleri sonrasında Batı ile işbirliğine temkinli yaklaşırken ilişkilerinde gerilime yer vermeyecek bir noktaya gelmemek için dikkatli davranmıştır.

Moskova'nın 1992'den itibaren uygulamaya koyduğu yeni Atlantist dış politika vizyonu nedeniyle Bosna Savaş'ı sırasında beklentilerden oldukça farklı şekilde bir dış politika izlemiş, Batı ile işbirliği ve entegre olma tercihi nedeniyle pasiflikle suçlanmıştır.

Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden Bosna Hersek 1992-1995 yılları arasında çok büyük ve acı kayıplara neden olan bir savaşa sahne olmuştur. Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi 6 Nisan 1992'de Bosna-Hersek'i tanıdığı gün savaş

---

[59] Andreas Umland, *Post-Soviet Neo-Eurasianism, the Putin System and the Contemporary European Extreme Right*, Perspectives on Politics, Vol. 15, No. 2, 2017, s. 455-456.
[60] Robin Geiss, *Russia's Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind*, International Law Studies, Vol. 91, No. 425, 2015, s. 436-443.

patlak vermiştir. Rusya Federasyonu ise Bosna-Hersek'i 28 Nisan 1992 tarihinde tanımıştır. [61]

Çatışmaların şiddetinin artmasının ardından Rusya çatışan taraflara eşit mesafede durmaya çalışmıştır. Bu tavrını ise sonuçsuz kalan arabuluculuk girişimleri takip etmiştir. Bunun yanı sıra Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde Yugoslavya'ya karşı, yalnız bir tasarı hariç, diğer tüm yaptırımları daha önce de bahsettiğimiz gibi onaylamıştır ve bu durum kendisine biçilen destekçi rolüne uluslararası alanda ve iç siyasetindeki bakışa göre ters düşmektedir.

Rusya'nın Bosna Savaş'ı esnasında yürüttüğü Sırbistan politikasını Slav dayanışması olarak açıklamaya çalışanlar olsa da savaş sırasında izlenen politikalar, bu savları doğrulayan biçimde değildir. Sovyet sonrası dönemde ilk Dışişleri Bakanı olan Kozyrev göreve geldiği andan itibaren Batı ile onarılmış ilişkilerine üzerinden etnik köken ve dini bağların varlığı sebebiyle Sırbistan'a destek verilmesinin Rusya'nın uluslararası arenada izole edilip yalnız bırakılmasına neden olabileceğine değinmiş ve Sırp yanlısı politikaları reddetmiştir.

Rus dış politika karar alıcılarının Bosna Savaş'ı sırasında almış olduğu kararlar Rus iç siyasetinde de tartışmalara neden olmuş ve Rus muhalefet, yönetimi Balkanlarda cereyan eden olaylara karşı pasif olmakla ve yıllardır aralarında dini, siyasi, etnik bağ bulunan 'Sırbistan'a ihanet etmekle' suçlamışlar ve Rusya'da 1993'te parlamentonun alt kanadı olan Duma seçimlerinde propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.[62]

Seçim sonrası muhalefette yer alan sağ ve sol partiler meclise girerek, Yeltsin'in politikalarında önemli değişiklikleri gerçekleştirmişlerdir. 1994'de NATO'nun Sırplara yönelik operasyonu, Rusya'da sert bir şekilde eleştirilmiş ve 1995'e gelindiğinde Rusya Federasyonu dış politika uygulayıcıları kriz dönemlerine göre yeni stratejiler üzerinde çalışmaya başlamış ancak bu dönemde Sırbistan'a

[61]Srebrenitsa Katliamı: 2. Dünya Savaşı Sonrası Avrupa'daki En Büyük İnsanlık Trajedisi, 2019, *https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42074470*
[62] Andrew Felkay, *Yeltsin's Russia and the West*, London, Praeger, 2002, s. 85-87.

yönelik verilen desteğin sınırlı ve söylem niteliğinde kalması eleştirilere neden olmuştur.[63]

1996 Ocak ayında Primakov, Rusya'nın bölgesel ortamdaki konumunu sağlamak BDT'nin içindeki konumunu güçlendirmek ve Yugoslavya'da da ağırlığını koymak istediğini beyan etmiştir.[64]

Sonuç olarak Rus dış politika karar alıcılarında liberal görüşlere verilen destek azalırken daha milliyetçi ve Avrasyacı söylemler dış politikada etkin hale gelmiştir. 1996 'da Atlantist Kozyrev'in yerine Yevgeniy Primakov'un Dışişleri Bakanı olarak göreve başlaması ile Batı ile ilişkilerde pragmatist ve dış politikada realist bir bakış açısıyla politika güdümünün doğmasına neden olmuştur.[65]

Bu dönem sonrasında meydana gelen değişimler Rus dış politikasında 'reel politik' e dönüldüğü şekilde gözükmektedir. Söz edilen durum NATO'nun Kosova müdahalesi döneminde açıkça görülmektedir.

Sovyetlerle örtüşen totaliter rejimlerden kurtulan eski SSCB Ülkeleri Rusya'ya karşı ilgi duymamaya başlamışlardır. RF'nin Belgrat'a verdiği desteğe rağmen 1999'da Sırbistan'daki bir kamuoyu araştırmasında sadece %10'luk bir kesim Rusya ile işbirliği yapılmasını gerektiğini ve diğerleri ise %60 AB'yi desteklemişlerdir. Rusya'da 'Slav ve Ortodoks kardeşliği' söylemi değerini zaman içinde yitirmiştir. Aynı dönem VTsIOM aracılığı ile kamuoyu araştırması sonuçlarına göre %40 oranla Ruslar, Balkanlardaki Kosova ve Sırbistan krizinde her iki tarafın suçlu bulurken, %14-16 oranla Kosovalıları, %5-7 oranı ile ise Sırpları suçlamakta, oylamaya katılan %80'lik kesim ise Moskova'nın bu çatışma ve krizlere karşı silahlı müdahalesine kesinlikle karşı olduklarını dile getirmişlerdir. [66]

Rusya'nın Balkanlar üzerinde askeri güvenlik ve askeri teknoloji transferi alanında da zafiyeti söz konusudur. NATO altına girdikleri için Balkan ülkelerinin askeri güvenliği, yeterli düzeyde sağlanmakta ve bir diğer taraftan askeri malzeme ve donanımları da artık Batılı ülkeler tarafından temin edilmektedir. Bu bağlamda,

---

[63] Predrag Simic, "*The Civil War in Yugoslavia: Cause and Effect*", International Affairs (Moskow), 1993, s. 38-40.
[64] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 131.
[65] A.P.,Tsygankov, *Finding a Civilizational Idea:West,Eurasia,' and 'Euro-East' in Russia's Foreign Policy*, Geopolitics, 2007, s. 375-389.
[66] Şir Muhammed Dualı, *Rusya Federasyonu'nda Milli ve Dini Kimliğin Yükselişi*, Akademik İncelemeler Dergisi,Cilt 8, Sayı 2, 2013.
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17723

RF'nin Balkanlardaki askeri alanda pazara dâhil olması ise kendisi için olumsuz olduğu görülmektedir.

Balkan ülkeleri, NATO operasyonlarında ve Kosova'nın bağımsızlık ilanı döneminde Rusya'nın bölgesel ve uluslararası alandaki güç sınırlarının yetersiz olduğunu görmüş ve stratejik yetersizliğinin fark etmişlerdir. Çünkü Moskova, Bosna-Hersek 1995, Sırbistan 1999 NATO harekatı ve Kosova'da ileriki dönemde bağımsızlık ilanı Rusya için uluslararası arenada telafisi olmayan stratejik taviz kaybına neden olmuştur. Stratejik olarak tercihini 'yakın çevre' politikasıyla sınırlayan RF, Balkan Krizlerinde etkin bir rol oynayamamıştır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra uluslararası arenada büyük bir bocalama ve buhran dönemi içerisinde doğan Rusya Federasyonu'nu ilk devlet başkanı Boris Yeltsin'in ani bir kararıyla artan baskılara karşı 1999'da iktidarı Vladimir Vladimiroviç Putin'e devretmesi ile yeni bir süreç başlamıştır.

1999 Aralık ayında Yeltsin'in görevinden istifası sonrasında Putin, vekaleten devlet başkanı olarak göreve getirilse de 26 Mart 2000'de gerçekleştirilen seçimlerde ilk turda %53 oy alıp kazanan Putin, resmi olarak Rusya Federasyonu Devlet Başkanı seçilmiş ve 5 Mayıs'ta görevine başlamıştır.[67]

1999'da Kosova olaylarının yaşanması, Rusya ve Batılı ülkeler arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuş ve Rusya'nın Balkan coğrafyasındaki sorunlarda Sırbistan yanlısı tutum sergilemesi, pek çok ülke ile soğuk ve gergin ilişkilerin yaşanmasına neden olmuştur.

Güçlü ekonomi, ordu ve devlet söylemleriyle iktidara gelmiş olan Putin hükümeti, devlet yönetimini güçlendirmek, ülkenin yasal bütünlüğünün sağlamak, siyasi parti rekabetinin olacağı bir sistemin kurulması gibi Yeltsin'in çözmeden bırakmış olduğu konular ve başlatıp tamamlayamadığı modernleşme çalışmalarını yerine getirmek başlıca önem verilen konulardı.

Putin'in yürüttüğü siyaset demokrasi, pazar ekonomisi ve uluslararası toplulukla olan ilişkiler gibi ana konularda Yeltsin'in devamı niteliği görülürken, ülke içinde valiler ve oligarşi ile yaptığı mücadelede Yeltsin'de ayrılmaktadır. Boris Yeltsin döneminde tercih edilen siyasi yöntemden farklı olarak Putin, bunun yerine

---

[67] R.V. Daniels, *On the Road to a 'United Greater Europe': Putin's Patient Strategy*, New Leader,2002, 85(4), s. 6-8.

'kanunun diktatörlüğünü' inşa etmek için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Rusya'nın içindeki gayri resmi ilişkilere dayalı ağları çözmek için daha resmi kurumsal uygulamalara geçiş için kararlı adımlar atmıştır.

Putin, yeni hükümetin uygulayacağı temel politikaları sırasıyla şu doktrinleri kabul ederek ilan etmiştir; Ocak 2000'de ulusal güvenlik doktrini, sonrasında Nisan 2000'de askeri doktrini ve Temmuz 2000'de yeni dış politika doktrinidir. Bunlardan sonra uygulanan federal reformlar, merkezi devletin son zamanlarında kaybedilmiş olan gücünü yeniden geri kazanmasına ortam hazırlamıştır. [68]

Putin öncesi dönemde asker maaşlarının azalması, savunma sanayinin modernizasyonunun istenilen başarıyı elde edememesi, uluslararası alanda yaşanan güç ve prestij kaybını da beraberinde getirmişti ancak Putin'in iktidara gelmesiyle ordu, yeniden Rus kimliğini ve onun varlığının uluslararası alanda temsil edecek bir araç haline dönüşmüştür.

Putin'in göreve geldikten sonra gerçekleştirmek istediği reformları uygulamak için istikrarlı bir dış politika uygulanmasına ve Batı'nın bu yönde desteğine ihtiyacının olduğu görülmüştür. Yeltsin'in döneminde hem iç hem de dış siyasette kaybedilen güç, imaj ve saygınlığın yeniden kazanımını sağlamak ve Rusya'yı yeniden uluslararası arenada büyük güç olarak konumlandırmak ve kabul ettirmek için Putin tarafından aktif bir dış politika izlenmesi kararı alınmıştır.[69]

24 Mart 2000'de Rusya Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen Yeni Dış Politika Konseptinde, ihtiyaç durumunda RF, nükleer silahları kullanabileceği yazmıştır. Moskova'ya göre ABD, Rusya'yı uluslararası pazarlardan özellikle silah piyasasından diskalifiye etmek istemektedir. Rusya'nın Hindistan'la yaptığı (Tamil Nad'daki nükleer reaktör için) ve İran'la yapılan (Buşehr'deki nükleer reaktör için) kontratları için ABD'nin muhalefette bulunmuştur. Rusya, dış baskılara boyun eğmeyeceğini Putin'in, 31 Mart 2000'de Rusya'nın nükleer ihracatının daha da artacağını açıklamasıyla bildirmiştir.

---

[68] R. E. Powaski, *Soğuk Savaşa Bir Son Vermeli*, 2002, *http://www.kafkas. org. tr/perspektif/soguk_ savasa_bir_son_vermek.htm.*

[69] E. Büyükakıncı, *Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar*, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 137-145.

Putin'in devlet inşası şu ana konular üzerinde gerçekleşmiştir: başbakanlık ile yasama meclisi olan Duma arasındaki çekişmeyi ortadan kaldırmak, Rus toplumunda vatanseverlik duygusunu arttırmak, federal otorite problemlerini çözüp bölgesel liderlerin gücünü azaltmak ve sonrasında bitirmek ve oligarkların politikadaki etkilerini en aza indirmek. Putin, dünyadan izole edilmiş ülke geniş topraklara sahip olsa da olumlu yönde gelişip ilerleyemez, ancak dünya ekonomisine entegre olan devletler daha çabuk başarı sağlayıp uluslararası alanda konumunu sağlamlaştıracaktır görüşüne sahiptir. Bu siyasi görüş ile Rusya'nın dünya politikasındaki rolü ve jeopolitik konumu hakkındaki spekülatif içerikli anlayıştan vazgeçilip ve daha pragmatik yaklaşım benimsediklerini belirtmiştir.

Moskova'nın hazırlamış olduğu 'Dış Politika Konsepti'nde' 21.yy başındaki uluslararası konjonktür, Rusları kendi çevresinde yaşanan değişim ve dönüşümleri yeniden gözden geçirmeye zorlarken ve bu bağlamda Rus dış politikasının öncelikleri belirlenmesini içeren satırlara vermiştir.[70]

Dış politika konseptinde, RF'nin uluslararası alandaki konumunu güçlendirip, kendi çıkarları göz önünde tutularak durum ve süreçleri etkilemek, diğer ülkelerde yaşayan Rus vatandaşlarının haklarını ve Rus dilinin varlığını korumak gibi konular yer almaktadır. Bu bağlamda dış politika konseptinden çıkarılacak ana fikir Moskova'nın çok yönlü bir dış politika izlemeyi tercih ettiğidir. Ancak, NATO ile işbirliğinin geliştirilmesinin güvenlik ve istikrarın sağlanmasında vazgeçilmezliğine inanılırken bir diğer yandan NATO'nun genişlemesi RF'nin çıkarlarına karşı tehdit olarak görülmüştür. Rusya için Afrika ve Latin Amerika ülkeleri hariç yeni dönemde; Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve AB ülkeleri Moskova'nın öncelikleri olarak dış politikada belirlenmiş bölgelerdir.[71]

Bu dönemde dış politikada alternatif birlikteliklerin oluşturulmasının sıkça gündeme gelmesinin nedeni, RF'nin Batı modeli dış politikadan vazgeçilmesi ve bunun yanında NATO ile AB'nin genişlemeye devam politikalarıdır. Bu alternatiflere örnek ise Avrasya Birliği fikri, Çin ve Hindistan ile stratejik işbirliği ve

---

[70] Galym Zhussdpbek, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişim Süreci ve Sovyet Sonrası Coğrafya Güvenliğine Etkisi,* Ankara, 2008, s.114-120.

[71] The Moscow Times, *Russia's Foreign Agents: Law is Recipe for Disaster*, 2015, *http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/russias-foreign-agents-law-is-recipe-for-disaster/522926. html.*

Şangay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) öneminin arttırılmasına neden olmuştur. Fakat bu bağlamda gelişen unsurları göz önüne aldığımızda BDT ve ŞİÖ dışında Rusya bu tarz işbirliklerinde pek başarılı olamamıştır.[72]

Kosova operasyonunun bitmesinin ardından Devlet Başkanı olan Putin döneminde önceki dönemin etkileri hissedilse de Rusya bu dönemde ulusal çıkarların merkeze alındığı pragmatik ve realist bir duruşa sahip olmuştur. Moskova, dış politikada uluslararası alanda çok kutupluluğa vurgu yapmış ve ulusal çıkarların korunması için dünya düzeninde önemli rol oynayan bir başat güç olma gerekliliği üzerinde durmuştur.

Putin döneminde Balkanlara yönelik olarak yürütülen dış politikada önemli bir devamlılık söz konusudur. Bunu örneklendirmemiz gerekirse; Putin'in 28 Nisan 2000'de ilan ettiği Askeri Doktrinde Rusya 'Balkanlarda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün sağlanmasından/korunmasından yanadır' ifadesi yer almaktadır.[73]

2000'li yılların başından itibaren Moskova'nın Balkan devletleri ile ilişkilerinde ekonomik ilişkilerin ağır bastığını ve enerjinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Dünyadaki başat ve en önemli enerji tedarikçilerinden biri konumunda olan Rusya'nın enerji kaynaklarını Avrupa'ya ulaştırmak için Balkanların stratejik konumu önemlidir. Bunun sonucu olarak Rusların Balkanlardaki varlığı siyasi açıdan ziyade ekonomik varlığının ve enerji faktörünün daha ağır bastığını belirtmek gerekir.

Soğuk Savaşı sonrası uluslararası alana hakim olan çok kutupluluk ekonomik ve finansal imkanlara sağlarken sistemde yeni siyasi gelişmeler ve güvenlik algısı yeni boyutlarıyla doğmuştur. Rusya, Balkanlarda nükleer güce sahip öncül bir aktör, askeri, politik ve ekonomik olarak ise bir lider olarak görülmektedir.

Rus dış politikası Putin'in göreve başlamasıyla realist, revizyonist, pragmatik ve iddialı bir politika haline gelmiştir.

---

[72] J. L. Wilson, *Soft Power: A Comparison of Discourse and Practice in Russia and China, Europe-Asia Studies*, 2015, 67(8), s. 1170.
[73] Buse Özcan, *Rusya'nın Avrasya Politikası Değişmedi*,2002, *http://www.ip. org.tr/teori/arsiv/2002/07/buze.html.*

Rusya Federasyonu Soğuk Savaş'ın bitmesiyle, 'savaşın' yöntemini değiştirerek kontrol etme amacını yakın çevre politikası ve özellikle de ekonomik araçlarını değerlendirerek yönlendirmeyi seçmiş ve 2000 yılından itibaren uluslararası alanda daha aktif rol oynamaya başlayarak arka bahçesindeki kaybettiği etkisini geri kazanmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur.

2000'li yıllarda Balkanlar hala Rusya için jeopolitik önemi olan ve Batı'ya karşı olarak diplomasi ve propagandasını yoğunlaştıracağı bir bölge olarak görülmüştür. Uluslararası alanda diğer aktöreler gibi, Rusya da ulusal çıkar ve hedeflerine öncelik verirken Balkanlara yönelik sergilediği tutumunda, AB kurumlarına karşı durmaya başlamıştır. Balkan coğrafyası devletleri ise Avrupa-Atlantik kurum ve örgütlere entegre olmak için önemli aşama ve yakın ilişkiler geliştirmiştir. Bunun sonucunda, Kosova ve Sırbistan arasında yaşanan anlaşmazlık ve çatışmalar konusunda AB ve ABD'nin kararlı ve ortak tutumu, Rusya'nın Balkanlardaki etkisini azaltmak için AB ve ABD tarafından coğrafyadaki sorunlara çözüm getirilmeye çalışılması ve onları Avrupa-Atlantik bünyelerine katılmaları için gösterilen çaba ve çalışmalar bunların sonucudur. [74]

Bu gelişmelerin ışığında Moskova, Sırbistan'ı ve diğer Balkan devletlerini tekrar Rus yanlısı Slav kardeşliği duygularını geri kazanması için siyasal yaklaşımdan çok değiştirdiği yöntemle ekonomik aracı olan enerji transferiyle kendisine bağımlı hale getirmeyi amaçlamıştır. Böylelikle Balkan coğrafyası yeniden Rusya ve Batılı ülkeler için yeniden jeopolitik rekabetin bir parçası haline gelmiştir.[75]

Rus siyasi elitleri 2000 yılından itibaren Putin ile güçlü bir Rusya için devlet iktidarının güçlenmesi gerektiği kanısına varmış ve uluslararası arenada işleyen bir dış politika devleti Putin iktidarı ile tasarlamıştır. Dış politika kararlarında Rus ekonomisini en üst seviyeye çıkartmak için önemli hamlelerden biri AB ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler ile ilişkilerini geliştirmektir.

---

[74]Erhan Büyükakıncı, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 38-45.

[75] A. Kelin, *Attitude to NATO Expansion: Calmly Negative*, International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 2004, 50 (1), s. 17-30.

2.1. Atlantistler ve Avrasyacıların Balkanlara Bakışı

Rusya Federasyonu, Haziran 1990'da uluslararası arenada söz sahibi liderliğinde başına Andrey Kozyrev'i getirdiği Dışişleri Bakanlığı ile girmiştir. Soğuk Savaş sonrasında oluşan ortaya yeni dünya düzeninde Rusya'nın üstüne düşen görevleri yerine getirmesi ve değişen dengelerde kendi yeniden konumlandırması gerektiğini bilen Moskova, dış politika hedeflerini yeniden belirlemek durumunda kalmıştır. Bu hedeflerin ilki Rus temel milli çıkarları, devlet hükümranlığı ve toprak bütünlüğü gibi başlıklar yer alıyordu. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Rusya'nın diğer devletlerle olan ilişkilerinde diplomatik ve siyasi araçların kullanılması gerekliliği, gerektiği zaman yalnız uluslararası kurallar çerçevesinde güç kullanılması gerektiği ve uluslararası istikrarın sağlanması ilkelerini esas almıştır.[76]

Uzun vadeli hedefler üzerine siyaset güden Rusya Federasyonu, ortamdaki yeni gelişmeleri değerlendirerek siyaset izlemekte. Bu yüzden Batı ve Doğu arasında denge arayışındadır. RF'nin siyasi elit tartışmalarında, Rusya ne Batı kültürüne ne de Doğu kültürüne entegre olabiliyor, Rusya Batı kültürü tarafından Doğu ülkesi olarak algılanıyor. Batı ile çatışmalardan dolayı komünizm ve Doğu despotizmi ortaya çıkıyor.[77]

Rus dış politikası komünizm sonrası Batı Avrupa ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak istiyor. Bu dönemde Doğu Avrupa ülkeleriyle olan ilişkiler ikinci plana itilmiştir.

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun güçsüzlüğü, Orta Asya Cumhuriyetleri ve diğer Türk devletleriyle ittifak oluşumu gibi etkenlere güney sınırındaki güvenlik için önem vermesi gereken Rusya, Doğu'dan çekilerek net olmayan yeni bir döneme girmiştir. Batı ile iyi ilişkiler kurma çabasında olan RF diğerlerinin bir arada ittifak kurmasını istemiyor. Rusya bu dönemde çok başlı dış politika sorunlarıyla

---

[76] Oya Akgönenç Mugisuddin, *Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler*, Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 1 (İlkbahar 1994), s. 23.
[77] Aleksandar Florov*, Ruskata Politika na Kpastopat; Dilemata Mejdu Zapada i İstok- Mejdunarodni Otnoseniya,* 1993/1, s. 22-23.

yüzleşmek zorunda kalıyor. Rusya'nın dış siyaseti, iç ve dış faktör baskısı altında şekil alacaktır.

Soğuk Savaş döneminin sonlanmasından sonra 1990 yılından itibaren, Rusya yeni dünya düzeninde küresel işbirliğine aktif olarak dahil oldu. Rusya Federasyonu'nun ilk yıllarında yönetimdeki kadroda ağırlık olarak Atlantist görüş hakimdi ancak değişen parametreler ve Moskova yönetiminin Batı ile işbirliğindeki beklentilerinin istediği düzeyde gerçekleşmemesi sebebiyle bu görüş yerini 3 yıl gibi kısa bir zaman içerisinde yerini Avrasyacı görüşe bırakacaktır.

1992 Eylül'de Yeltsin Japonya ziyaretini Kuril Adaları sorunu yüzünden iptal ediyor. Rus hükümeti ister istemez demokratikleşme ile siyasi hareketlerini kamuya bildirmek zorunda kalıyor. Kamu böylelikle yavaş yavaş despotizmden kurtulmaya başlıyor ve devlet idarecilerinden bilgi talep ediyorlar. Demokratikleşmede bunlar gerçekleşirken madalyonun bir diğer yüzü ise halkın ağır ekonomik sıkıntı yaşamasıdır. Rusya komünizm hayatından zor kurtulacaktır çünkü yaşam şartları zorlaşan Ruslar komünizme özlem duymaktadır 1990'ların başında değişim ve dönüşüm ile Rus halkının siyasete ilgisi azalmış hayat mücadelesi ön plana geçmiştir. Rus iç siyaseti çalkantılı bir döneme girdiği için dış siyaset iç siyaset çatışmalarına esir kalıyor.[78] Bu dönemin ilk yarısında net bir dış politika konsepte sahip olmayan RF ekonomik faaliyeti olan her ülke ile ilişki kurmaya çalışıyor. Sonuçlarını düşünmeden her ülkeye her ürünü satmaya çalışıyor. Bu ekonomi determinizminin engellenmesi dış politikasındaki netleşmeye bağlıdır. Ayrıca bu dönemde eski komünist ülkelerle ilişkiler sıfır seviyesine iniyor ve askeri, ekonomik, siyasi ilişkiler askıya alınıyor. Batı Avrupa ve ABD ile ilişkilerin önemi daha da artıyor ancak bu halka doğrudan beyan edilmiyor. İstikrar için Batı'nın yardımına ihtiyaç duyan RF uluslararası finansal ortam üyeleriyle iyi ilişkiler kurmaya çabalıyor.[79] Rusya'nın güney sınırları çatışmalara meydan veren bölge olduğu için buraya daha fazla bir önem vermekteydi burası problemlerin keskin ve sert olduğu çözümü kolay olmayan bir bölgeydi.

[78] Aleksandar Florov, a.g.e., s. 26.
[79] Aleksandar Flonov, a.g.e., s. 27.

Rusya iç ve dış politik sorunlara rağmen kendisini süper güç olarak görmeye devam ediyordu. Buna örnek olarak Kozyrev'in 1992 Mart ayında şu söylemi dikkat çekiyor; Rusya dünya siyasetinde büyük güç olarak realistik biçimde önyargısız menfaatlerimizi belirtmeliyiz demektedir. Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleriyle ilişkilerinde müzakerenin önemi artmalıdır çünkü eski despotizm ve uygulatma gücü artık yoktur. Büyük devlet olarak kendini gösterme çabası BDT'deki görevini korumak amaçlıdır. Onu güçlü olup olmayacağını ekonomik gelişmişlik düzeyi belirleyecektir. Rusya süper güç olduğu dönemden bu yana nükleer silahları ve tükenmez yer altı zenginliklerini koruyabilmiştir. Kısa vadeli gelecekte Rus dış politikası komünizm mirası Rus devletinin ana menfaatleri ve uluslararası siyasetin gerçekleri üzerine oluşacaktır. Komünizm muhafazakarlığı çok yüksek olan Rusya'nın gelişmesindeki ana güç menfaatlerini göz önünde tutmak ve komünist mirastan sıyrılmaktır.

Eski Sovyetler ortamında siyasi istikrarsızlığı çözmeye çalışan Rusya, Batı'dan beklediği yardım ve destek konusunda hüsrana uğramıştır. İç çatışmaları önlemek amaçlı küçük yardımlar gerçekleşmiştir. Batı ile ilişkiler düzenlenirken Rusya'nın askeri alandaki aktif rolü zayıflıyor.

Yeltsin halk tarafından devlet menfaatlerini korumadığı şeklinde tepkiler alıyor. Bu dönemde stratejik silahların azalması konusunda ABD antlaşma imzalıyor. Rusya'nın bu gücü Batı'ya karşı kullanmayacağı netleşirken acaba Doğu'ya karşı mı kullanacak mı acaba sorusu oluşuyor. Rusya bu bağlamda Doğu ülkeleriyle de dostane ilişkiler kuracağını beyan ediyor. Rusya, Müslüman nüfusun fazla olduğu ülkelerle de ilişkilerini iyi tutma yönünde adımlar atıyor. Afganistan, Türkiye, İran gibi ülkelerle de ilişkilerinin yakın tutulması gerektiği üzerinde duruluyor. Modernist imparatorluk taraftarları olan Atlantistler askeri güce önem verilmesini dile getirirken Atlantistler ekonomik olarak stabilize olan Rusya ile eski Sovyet ülkeleri ilişkileri düzelecektir diyorlar.[80]

[80] Aleksandar Flonov, a.g.e., s. 29.

Rus Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev, dış politika hamleleri ve kararları için dünya ile bütünleşme politikası bağlamında yine Batı ile işbirliği ve stratejik ortaklık gibi Atlantist Ekolün bakış açısının vizyonlarını uygulamaya başlamıştır.

Uluslararası arenada farklı ideoloji ve sistem ile yeni kurulmuş bir devlet olan Rusya'nın dış politika kararları ve uygulamalarının yöneticisi Dışişleri Bakanlığı, Batı ile işbirliğini öngören Atlantist düşüncenin etkisindeydi.

Soğuk Savaş'ın bitimi ve 1990'lı yılların başında Rusya'nın Batı yönelimi ve işbirliği siyasi vizyonundaki büyük ve köklü bir değişim ve dönüşüme gittiğinin göstergesiydi. Bu dönemdeki Rus siyasetçilerin geneline hakim olmuş Atlantistçi görüş geleneksel Rus stratejik amaç ve hedeflerinin ikinci plana itilmesine neden olmuştur.

1990 yılından itibaren RF'nin önceliği ABD ve Batı Avrupa devletleri ile yakın ilişki ve temasta bulunmak, onların ileri demokrasi ve ekonomik strateji ve yöntemlerini kendisine uygulama biçimindeydi. Ancak Rusya ve Batı'nın beklentilerinin birbiriyle örtüşmemesi, verilen sözlerin yerine getirilmemesi, Batı'nın Rusya'ya karşı önyargısı gibi nedenlerden dolayı 1993 yılı ve sonrasında öncelikler arasına SSCB'nin yerine kurulmuş olan BDT girmiştir. [81]

Önceden Üçüncü Dünya ülkeleriyle, daha çok ideolojik amaçlar için girişilen yoğun ilişkiler, yeni dönemde en aza indirgenmiş, Asya ve Orta Doğu'daki geleneksel müttefik devletleri öncelik verilecek listesinde sonlarda kalmıştır. SSCB dönemi dış politikasının geçersizliğinin fark edilmesi ile Rus siyasi elitleri tarihsel dönemlerde siyasi düşünce hareketlerinden yola çıkarak Rus dış politikasını yeniden tanımlamaya yönelik teoriler ortaya koymuşlardır.

Bu bağlamda ortaya çıkan Atlantist görüşün kökeni 19. yy dönemi Rus Batıcılarına dayandırılması söz konusudur çünkü Gorbaçov'un ortaya koyduğu 'Yeni Düşünce' akımı (Novoye Mışlenie), tanımlanması ve dünya görüşüyle Batıcıların etkisinde düşünceye sahip Atlantistlerin ortaya çıkıp, gelişmesine ve dış siyasette yer almasına zemin hazırlamıştır.

---

[81] R. ve Ç.Şaylıman, *Rusya'nın Avrupa Güvenliğindeki Konumu*, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 290-295.

Atlantistler, Rus zihniyetindeki misyoncu tutumu sert dille eleştiriyor, 'Rus İdeası' tanımını hoş bulmuyorlardı çünkü Rusya'nın ve Rusların dünyadaki diğerlerine göre farklı bir konuma ve kültüre sahip olduğu ve eşinin olmadığı savının diğerleriyle çatışmaya sebep olacağına inanıyorlardı.

1990 ve 1995 yılları arasında Rus dış politikasında ve ilişkilerde, farklı görüşe sahip Atlantisler ve Avrasyacı iki karşıt görüşün mücadelesi bu dönemde etkili oldu. Genel olarak bu iki akım arasındaki farklılık, savundukları ilkelerden çok uyguladıkları yöntemleriyle alakalıdır.

Uluslararası arenada meydana gelen değişiklikler Rusya içerisinde gerçekleştirilen seçimleri etkilemiştir. Rus dış politikasında Batı yanlısı ve uluslararası alanda oryantasyon, Batı ile birlikte hareket etme ve işbirliği bakış açısı söz konusuydu. Varşova Paktı'nın sonlanmasına rağmen NATO değişen dünya düzeni içinde yerini daha da sağlamlaştırmıştır.

Rusya'da şok terapi politikasının toplum ve ekonomi üzerinde getirdiği krizden sonra radikal Rus reformcular yeni dış politika yönlerinin geliştirilmesinde ortaya çıkan birliği kaybetti. Muhalefet saflarına katılan birçok demokrat Şubat 1992'de dış politika doktrini çalışmalarına başladı.

Yeni dünya düzeninde konumunu sağlamlaştırmak adına Rusya'nın dönüşümü için çalışmalar yapıldı. Bu konu üzerinde çalışan Moskova yönetimi Rus dış politikasının ideolojik iki kutuplu bölünmesinden, dünya sosyal sistemlerinin başarısızlığından hareket ettiler. Rusya'da uygulanabilir ekonominin temellerini atma ve ABD, AB'ye karşı dostane ilişkiler kurulması konusunda politika kararları alındı.

Eski komünist sistem içerisindeki Avrupa Devletlerinin AB'ye üyelikleri pek hoş karşılanmadı. Bu esnada Varşova Paktının sonlanmasından sonra NATO'nun bu değişim ve dönüşümden negatif etkilenmediği, aksine uluslararası konumda karar alıcı ve etkili politika izleyen kalıcı bir örgüt haline geldi ve SSCB'nin eski nüfuz alanına ve Doğu'ya doğru genişlemeye başladı.

Aslında bu iki akımda, Rusya'nın köklü bir kültürü ve geçmişi olduğunu kültürel bağlarla Batı ve özellikle de Avrupa'ya bağlı olduğunu inkar etmez. Batı dünyasıyla iyi ilişkilerin olması Avrasyacıların da üzerinde durduğu özelliklerden

biridir. Avrasyacılara göre Rusya toprakları hem Avrupa kıtasında hem de Asya'da olduğu ve yeraltı zenginliklerinin % 80 gibi büyük bir kısmının Asya'da bulunması onlara göre Rusya'yı Avrasya ülkesi yapmaktaydı. Moskova, Soğuk Savaş sonrası çok kutuplu dünya düzenini desteklediği için buna uygun olarak dış politikasında çok yönlü olması gerekmektedir.[82]

1991 ve 1993 yılları arasındaki Rus Atlantist anlayışı benimseyen politikacılar, eski dönemde olduğu gibi Batı ile ters düşmek ve zıtlaşmak yerine Batı ile işbirliğine önem veren bir dış politika yolunu çizmeyi uygun gördüler. Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine ve komünizmden demokrasiye geçişte eski sistemi reddedip, dünyaya entegre olmak ve Batı gibi olmak için yapılan girişimlerin amacı Batı'dan istenen destek olmuştur.

Rusya Federasyonu'nda Boris Yeltsin'in liderliğinde iktidara gelen demokratlar, ekonomide pazar reformu adı altında, devletin ekonomideki planlamasını bitirerek, pazar ekonomisine geçilen programı uygulamaya koydular.

''Şok terapi programı adı altında uygulanan neoliberal ekonomik politikalar sonucunda RF, korkutucu boyutlara ulaşan enflasyon, sanayi üretimin (1991-1995 yılları arasında) % 46 oranında düşüşü ve GSMH'nin % 43 oranında (1991-1998 yılları arasında) azalışı, gibi sorunlar, siyasi ve ekonomik yapının ötesinde, devletin varlığını tehdit eder boyutlara ulaştı. Reformların ilk yıllarında, tek başarı kaydedilen husus devletin ekonomi üzerindeki ve işlevindeki köklü değişimler olmuştur.''[83]

Moskova'nın 1992'den itibaren uygulamaya koyduğu yeni 'Atlantist' dış politika vizyonu nedeniyle Bosna Savaş'ı sırasında beklentilerden oldukça farklı şekilde bir dış politika izlemiş, Batı ile işbirliği ve entegre olma tercihi nedeniyle pasiflikle suçlanmıştır.

1993 sonrasında liberal görüşlere verilen destek azalırken daha milliyetçi ve Avrasyacı söylemler dış politikada etkin hale gelmiştir. 1996 'da Atlantist Kozyrev'in yerine Yevgeniy Primakov'un Dışişleri Bakanı olarak göreve başlaması

---

[82] Nadia Alexandrova-Arbatova, *The Balkans Test for Russia*, Russia and Europe The emerging Security Agenda, Oxford, Oxford University Press, 1997. s. 400-405.

[83] Goulnara İchkildina, *Rusya'da Planlı Ekonomiden Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş: Sorunlar ve Değerlendirmeler,* (basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı), Ankara, 2002, s. 119.

ile Batı ile ilişkilerde pragmatist ve dış politikada realist bir bakış açısıyla politika güdümünün doğmasına neden olmuştur. Atlantistlerin ana dış politika anlayışında, Rusya'nın Batı ile ekonomik entegresini tamamlanması ve medeni dünyada normal bir devlet olarak Rusya'nın uluslararası alanda kendini yeniden konumlandırması şeklindedir.

Atlantistlere göre Rusya'yı Batı'ya entegrasyon sağlamasında ülkenin uluslararası arenadan siyasi ve ekonomik alanda izolasyonunu önlemekten geçmektedir. Atlantistler bu bağlamda Batı'yı değil ancak Doğu'yu tehdit olarak algılıyor ve uzun sürede Rusya'ya karşı tehdidin istikrarsız bir bölge olarak değerlendirdikleri Orta Asya, Afganistan ve ya Çin'den gelebileceğini düşünmektedirler. Atlantistler, hem Rusya'da hem de Orta Asya'da radikal bir İslam'ın yayılması büyük bir tehdit olarak görmektedirler. Bu yüzden Atlantistler göre, 'İslam'ın çevrelenmesi' gerektiğini savunan bazı Batılı gözlemcilerin aynı düşüncesini paylaşmaktadırlar. Radikal İslam tehlikesinin İran ve Afganistan gibi ülkelerden gelebileceği fikri ve bu bölgenin güçlü devletlerinden biri olan İran'a 'radikal İslam modelini ihraç' edebileceği düşüncesiyle mesafeli olurlarken, Bati ile entegre ve 'laik' olan Türkiye, ile daha ılımlı ilişkiler benimsemişlerdir.

1993 yılına gelindiğinde Atlantist dış politika döneminde Batı'dan beklenen siyasal ve ekonomik desteğin istenilen düzeyde gerçekleşmemesi hayal kırıklığına neden olmuş. Batılı devletlerin ve ABD'nin NATO'nun genişlemesine verdiği önem ve destek, Rus diasporasının haklarının garanti altına alınamaması ve Batı'da Rusya'ya karşı duyulan güvensizliğin devam etmesi Rusya'da Batıcı/Atlantist söylemlerin zayıflamasına ve beklentilerin karşılanmamasına sebep olmuştur.[84]

Eski komünist sistem içerisindeki Avrupa Devletlerinin AB'ye üyelikleri pek hoş karşılanmadı. Bu esnada Varşova Paktının sonlanmasından sonra NATO'nun bu değişim ve dönüşümden negatif etkilenmediği, aksine uluslararası konumda karar alıcı ve etkili politika izleyen kalıcı bir örgüt haline geldi ve SSCB'nin eski nüfuz alanına ve Doğu'ya doğru genişlemeye başladı.

---

[84] Timothy Colton, *Superpresidentialism and Russia's Backward State,* Post-Soviet Affairs, 1995 11 (2), s. 144-148.

Bu genişlemeye Batı ile işbirliği anlamında ilk başlarda sert tepki verilmese de Rusya bu konudan rahatsızdır ve Batı ile işbirliği konusunda kendi nüfuz alanına olan bu genişleme alınan dış politika kararını ve durumu negatif etkilemiş, Batı ile ortak hareket etme yönündeki dış politika kararlarının değişime uğramasına neden olmuştur.

1994'ün başında, Moskova barış sürecine kendi görüş ve inisiyatifleriyle katılım göstermeye ve Batı çizgisiyle her zaman uyuşmayan politikalar geliştirmeye başladı. Dış politikadaki bu dönüşümler, dünya siyasi arenasında geleneksel Sırp yanlısı politikaların uygulanmaya başlaması olarak değerlendirildi.

ABD'nin barış sürecine eklemlenmesiyle, Rusya'nın kenara itilme süreci başladı. Ne var ki, Bosna Savaşı'nın sonlarında Rusya pek nazik olmayan eylemler ve karar zinciriyle barış sürecinden dışlandı ve 1995 yılında, Rusya artık olaylara etki edecek durumda değildi.

Dışişleri Bakanlığı'nın başına Yevgeniy Primakov'un gelmesi RF'nin Batı ile zoraki balayı olara nitelendirebileceğimiz birlikteliğini sonlandırmıştır. Primakov, dış ilişkilerde uyumlu işbirliği anlayışını bırakarak ve gerçekçi pragmatizm yaklaşımı benimseyerek, Rus dış politikasını bağımlılık ve dayatmalardan koparmaya çalışmıştır. Primakov ilk yaptığı basın toplantısında, 'Rus ulusal çıkarlarının ABD ile bile uzlaşmazlık pahasına (çarpışmaya girmeyecek şekilde) savunulması gerektiğini vurgulayarak, Rus dış politikasının yeni pozisyonunu tanımlamaya çalıştı. Bu değişimin ana nedenlerinden birisi; uluslararası toplumun liderliğine soyunan Batı'nın, Balkanlar'a yönelik faaliyetlerin Rus siyasi elitinde ve kamuoyunda büyük bir endişe ile karşılanıp, olumsuz tepkiler almasıydı. Rusya, Kosova Sorunu'nda devre dışı bırakılmasını, büyük bir 'aşağılama' olarak algıladı, yalnız tepkisi sözlü olmaktan ileriye gidemedi. Rusya için Batı dünyasıyla ilişkiler, müdahale sonrasında halen önceliğini korumaktaydı. Harekatın ilk günlerinde Boris Yeltsin Ulusa Sesleniş konuşmasında, 'Yugoslavya'daki askeri harekata son vermek için elimden geleni yaptım, ancak Rusya kendi seçimini yaptı.

Bizi ihtilafa sürüklemelerine izin vermeyiz. Biz küresel bir bölünmeden kaçınmaya çalışıyoruz.' demiştir.[85]

Batı ile işbirliğinin kesin şekilde reddedilmemesi ve bu bağlamda hareket edilmesi, 1993 yılında değişikliğe uğramıştır ve bu yönelimler çerçevesinde dış politika doktrini ve kararları oluşturulmuştur. Bu yıldan sonra gelişmekte olan ve 3.Dünya ülkelerine doğru yönelim gerçekleşmiştir. 1993'te Rusya'nın öncelikler listesindeki dış politikası ve Moskova'daki farklı siyasi gruplar arasında ortak bir zemin bulunması açısından bir dönüm noktasıdır. Aynı sene içinde, Avrasyacı ekolün dış politika oluşumunda söz sahibi olmaya başlaması, Yeltsin yönetimi Rusya'nın ulusal çıkarlarının ve güvenliğinin korunmasını öncelikli hedefler olarak ilan etmiştir.

Avrasya kavramı Ruslar için, Rusya'yı Batı veya Doğu medeniyeti olarak değil bu medeniyetler arasında bir köprü olarak tanımlamaktadır. Bu kavramı bölenler daha sonra iki karşıt gruba ayrıldı; demokratlar ve slavofiller. Demokratlar Avrasyacı düşünceye sahipken, slavofiller ise Rusya için modernleşme ve dünyaya entegre olmayı savunuyordu. Avrasyacılık hem doğu ile hem de güney ile jeopolitik dengeli ilişkileri yansıtıyordu. Bu bağlamda BDT ülkeleri Rus ulusal çıkarlarının öncelikli alanı haline gelmiştir.

Yeltsin'in, Bulgaristan'ın AB ve NATO üyeliği yolundaki adımları sonrasında 1993'te NATO genişlemesine karşı komşu ve diğer ülkelere çağrıda bulunacak ve yeni askeri örgütlenme ile karşısına çıkacaktır açıklamasını yapıyor.[86]

Nisan 1993'ün sonunda Dışişleri Bakanlığı'ndan bir grup nitelikli uzman, Savunma Bakanlığı, Dış İstihbarat Servisi, Güvenlik Konseyi, Dış İlişkiler Yüksek Kurulu'nun iki komitesi savunma ve güvenlik konularında, ' Rusya Federasyonu Dış Politika Kavramı Temel Hükümleri' başlıklı belgeyi hazırladılar.

[85] Cretu, a.g.e. , s. 111.
[86] Krasimira Stoyanova, Tendestii v Razviyetoto Vınşnata Politika na Rusia, Mejnorodo Oştenya, Sayı 6, s. 48.

Bu belge, dış politika kararları almak için yeni bir mekanizma olarak, ülkenin dış politika öncelikleri sistemini tanımlamıştır. Özel bir tezahürle ortaya çıkan yeni bir ulusal çıkarlar kavramı oluşturmak için Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın Şubat 1994 tarihli Federal Meclisine mesajı, 'Rusya Devletinin Güçlendirilmesi (İç ve Dış Politikanın Ana Yönleri)' adlı bu belge, Rusya Anayasasına göre, devletin dış politikasının cumhurbaşkanlığı haline geldiğini ve daha resmi olarak şüphesiz merkezileştirildiğini açıkladı.

Rusya BDT ülkeleri ve diğer gelişmekte olan ve 3. Dünya ülkeleriyle tek nükleer güç olduğunu göz önünde bulundurarak etkili bir toplu güvenlik sistemi oluşturmak için askeri-politik alanda işbirliğinin gelişmesini ön plana çıkarmıştır. Primakov, Rusya Dışişleri Bakanı, ülkenin dış politikasındaki görevinde büyük değişiklikler yaptı. Ekim 1993'te olanlar, 1995'teki Aralık'ta yapılan seçimleri etkilemiştir.

Ulusal çıkarlar sistemi, yalnızca Rusya'nın politikasının daha öngörülebilir olması nedeniyle değil, aynı zamanda dış politikanın çok yönlü olması nedeniyle, istikrarlı ve dengeli nitelikler elde etmiş, 1996'da da yeni dünya gerçekliği koşulları altında ülkenin ulusal çıkarlarını daha fazla dikkate almaya başlamıştır.

Mayıs 1997'de Rusya, yakında dünyanın en gelişmiş ülkelerinin G-7'sine eşit üye olarak katılmaya davet edildi. Ağustos 1998'de Rusya, dış politikayı etkileyen derin bir finansal ve bunun sonucunda sosyal ve ekonomik krizden etkilendi ve bunun üzerine Yeltsin, liberal reformcuları hükümetten kovdu. Rusya'nın yabancı ortakları, özellikle yükümlülükler ve Batı, Moskova'nın mali başarısızlığının geri ödememesini beklemeye başlamıştır, Rusya'daki yerel felaketleri izleyen şüphecilik ve şüphelerle birlikte halk hükümet politikalarına karşı tedirgin olmaya başladı.

NATO yalnızca Batı'nın Sovyetler Birliği'ne karşı savunması değildi, NATO aynı zamanda Batı'nın Doğu'ya karşı savunucusuydu ya da daha doğrusu, Batı'nın geri çekilmesi, tiranlık, barbarlık fikrinin yayılmasıyla yakından ilişkili ve açıkça meşrulaştırıldı.

Çok sayıda dış ve iç sorunun etkisiyle, yalnızca Rus devletinin güvenlik alanındaki faaliyetini arttırmakla kalmadı, aynı zamanda 1991-1992'de olan silahlı kuvvetlerin prestijini de geri aldı. Bu gelişmeler ışığında şiddetli eleştirilere maruz kalan hükümet, yeni nesil silahların üretilmesi, en zor görevlerin çözülebilmesi için etkili, profesyonel bir ordunun oluşması, daha zorlu görevlerin yerine getirilebilmesi için daha fazla dikkat etmeye başladı. Aksine, silahlı kuvvetlerin nükleer bileşeni bir kez daha ele geçirildi.

Rus ordusu RF'nin ulusal güvenliğinin garantörü, gururu ve gücünün temeli. Rusya'nın ulusal çıkarlarının siyasi elitinin bir kısmının farkındalığı, sınırların açılması ve engellerin kaldırılması konusundaki zamanların yeniden yapılandırılması sloganının, sınır hizmetini güçlendirme ve sınır ihlalcileri için olanaksız hale getirme ihtiyacının tezinin yerini almasına neden oldu.

Sınırların açılmasından ve insanlar arasındaki engellerin yıkılmasından bu yana perestroyka sloganının, sınır muhafızlarını güçlendirmek ve sınır ihlal edenlere karşı uygulanamaz hale getirilmesi gerektiği konusundaki tezin yerini alınması zaman içinde gerçekleştirilmiştir. Uluslararası arenada, Rusya'nın çok kutupluluk konusundaki dış politika stratejisine tanıtılması, yüzyılın dönüşünün özüydü.

Rus siyasi seçkinleri, özellikle Putin, Amerikan hegemonyası yerine Moskova'yı da içeren bir grup güç merkezi tarafından tanımlanırsa uluslararası ilişkilerin herkes için daha elverişli ve uygun olacağına inanıyordu. Uluslararası alanda büyük güç durumu artan karşılıklı bağımlılığın yarattığı problemlerle başa çıkmayı beraberinde getirmiştir.

Rusya'nın NATO'ya dahil edilmesi konusunda ise genel tahminlere göre güvenlik dönüşümüne katkıda bulunabilir. Bu tür bir gelişme, toplu savunma örgütlenmesinden toplu bölünme çizgilerinin düzenlenmesine yenilerinin oluşumunu engelleyecek, Rusya'nın NATO'ya dahil olmayanların kışkırtılmasını önleyecekti. Bu fikrin savunucuları, şu anda ne AB ne de NATO'nun Orta Avrupa dışından birisini saflarına kaybederek etkin bir şekilde safların kaybından korkmaya hazır olmadığını kabul ediyorlar.

Genel olarak, Rusya Dışişleri Bakanlığı, geçiş döneminin karmaşıklığını yeni dünya sistemine aktardı. Bu süreci kolaylaştırmak için, Kremlin bir dizi koşul önermiştir.

Birincisi ‘Modern Avrupa'ya yönelik Müslüman tehdidi’ konusu, yalnızca medeniyetlerin İslami çatışmasında, özellikle barış konusunda aşırılık yanlısı grupların daha aktif hale geldiği gerekçesiyle tehlikelidir.

İkincisi, Moskova'ya göre, geçiş döneminde Soğuk Savaş'ta kazananları ve kaybedenleri ayırma girişimlerini bırakmak gerekiyordu. Bu bağlamda Rus demokrasisi kaybeden gibi hissetmedi. Aksine, SSCB'de totaliter komünist sistemi bozan bir kazanan olarak selamlandı ve bu nedenle kibirli bir tavrı tolere edemedi.

Üçüncüsü, Rusya uluslararası ekonomik ilişkilerin daha da demokratikleşmesi konusunda ısrar etti. Kremlin, ABD’nin Küba’nın ticaret ortaklarına yaptırımları, İran ve Libya’nın ekonomik ablukası gibi bencil politik hedeflere ulaşmak için ekonomik kaldıraç kullanımını kınadı.

Dördüncü olarak ise; Rusya hükümeti, istikrarlı çok kutuplu dünyanın yaratılması ve uluslararası toplumun acil sorunların çözümünde yakın işbirliği için yapılması gereken çalışmaların önemini vurguladı. Bunlardan bazıları ise silahlanmaların daha da azaltılması ve askeri alanda güven artırıcı önlemlerin uygulanması, uluslararası güvenliğin insani ve yasal yönlerinin güçlendirilmesi, çeşitli gelişim güçlükleri yaşayan ülkelere yardım ve destek sağlanması.

NATO’nun Yugoslavya’daki faaliyetlerine cevap olarak, Rusya Parlamentosu genel uluslararası durumu göz önünde bulundurarak stratejik silahların azaltılması (START-3) müzakerelerine devam etmeye hazır olduğunu belirtmiş ve II. Dünya Savaşı sonrası tekrar aynı yıkımın olmaması gerektiği üzerinde durmuştur.

Washington’un, nükleer çalışmalar alanındaki tüm başarılarını yok etmekle tehdit eden yeni bir füze karşıtı sistem yaratma konusundaki endişesi, Moskova’nın silahlar için arzusuna neden olmaktaydı. Moskova’nın silahsızlanma alanındaki diğer

öncelikleri arasında, Konvansiyonel Sözleşme'nin modernizasyonu, özellikle, kıta ülkelerinin orduları için silahlı kuvvetlerin grup ve ulusal tavanlarının azaltılması, Avrupa kıtasındaki askerlerin konuşlandırılmasıyla ilgili kısıtlamaların getirilmesi, Avrupa Birliği'nde yer alan kısıtlamalar getirildi. Soğuk Savaş yıllarında gelişen bölgesel güvenlik sistemi aslında çökmüştü.

SSCB'nin önderlik ettiği yeni bir uluslararası doğu bloğuna geçiş sorunu dağılmasıyla AB açısından ortadan kalktı, Avrupa ve Helsinki haritasının güvence altına aldığı, Avrupa haritası üzerinde sınırların dokunulmazlığı konusunda pek çok yeni ilke ortaya çıktı.

NATO'nun Avrupa meselelerinde hegemon rolünü oynamaya ve kendi takdirine bağlı olarak dünya siyasetine katılmaktadır Rusya 1990'lı yılların başında benimsemiş olduğu Batı ile işbirliği çerçevesinde NATO ile bir arada bulunmaya istekli olduğunu göstermiştir. Bunun getirisi olarak 1997'de imzalanan Kurucu Kanun Antlaşması Rusya ve Kuzey Atlantik ittifakı için yeterli bir temel oluşturdu.

Yeni uluslararası ekonomik ilişkilerin küreselleşmesi döneminde, Rus hükümeti hem batı hem de doğu yönlerinde entegre bir dış politika öncelikleri sistemi geliştirme konusunda ciddi bir görevle karşı karşıya kaldı. Bu süreçler, ülkenin ulusal çıkarları ve bunların sağlanmasına yönelik araçlar ışığında, Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğinin daha yüksek konseptlerinde ortaya çıkmasına katkıda bulundu. İdeal olarak, resmi olarak kabul edilen yeni ortaya çıkan Rus devletinin bedeninin sözde kalitesinin güç kademelerinin temel belgelerinden biri olan böyle bir ulusal güvenlik kavramı, 17 Aralık 1997'de Rusya Federasyonu Başkanı tarafından onaylandı. 1997'de ortaya çıktı, ulusal güvenlik kavramı nispeten olumlu bir iç ve Rusya Federasyonu'nda geliştirildi. Bununla birlikte, Rusya'nın ulusal güvenliğine duyulan ihtiyacı takip eden olaylar, yurtiçinde 17 Ağustos 1998'de meydana gelen mali kriz ile karşı karşıya kalmıştır.

Ancak NATO 1998-1999'dan bu yana Soğuk Savaş'ın mirasından kurtulmak için gerçek bir reform hareketi içinde hareket etmiştir. Bu örgütün Balkan krizleri ve savaşlarında kendi isteğiyle hareket etmesi yalnızca uluslararası gerilimlerin artmasına neden olmuştur.

RF'deki 1998'de meydana gelen ekonomik kriz, Batı ile ekonomik entegrasyonu savunanların siyasetteki konumlarını sarsmıştır. Yeltsin'in iktidardaki gücünün düşmesi, süresi dolmadan Putin'e vermesi, Putin'in Batı ilişkilerinde mesafeyi koruyan duruşu ve Batıcı Atlantistlerin yönetim içindeki etkinliklerini tamamen bitirdi.[87] Dışişleri ve savunmadaki yöneticilerde, Avrasyacılar egemen olamaya başladı. Fakat, Rusya'yı Batı'ya entegre etmek isteyen siyasalların halen var olduğu söylenebilir.

1996-1999 yılları arasındaki dış politika dönemine ise Avrasya süper gücü olarak değerlendirebiliriz. Bu ismin verilmesinin arkasında yatan neden ise Ortodoks mezhebine sahip olan Rusya'nın sahip olduğu jeopolitik konumdan dolayı onun özgün bir uygarlık olduğuna inanan Avrasyacılar, Rusya'yı; Anglosakson medeniyetlerine göre daha dayanışmacı ve toplumcu olarak değerlendirmektedirler. Avrasyacı politikacılara göre Rus dış politikasının kurtuluşçu bir başka tanımlamayla Mesihçi bir yön taşıması gerektiği ve Rus dış politikasının Rus ruhunun derinliklerini ve izlerini taşıyan bir idealizme sahip olmalıdır. Avrasyacılar, Batı'ya entegre olma ve uluslararası örgütlerine katılımının Rusya'nın ruhani varlığını sonlandıracağı düşüncesine sahiptirler.

Avrasyacı yaklaşımı savunanları, Rusya'nın Avrasya coğrafyasında oluşturulan kendine özgü milli dünya görüşünün içinde özel bir dünya olduğu düşüncesi birleştirmiştir. Avrasyacılığın en popüler teorisyenlerinden biri ise Aleksander Dugin'dir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise Moskova'nın girişimiyle Rusya ve yakın çevresindeki ülkeleri içine alan birtakım bölgesel örgütler örneğin: Avrasya Ekonomik Topluluğu, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Ortak Ekonomik Alan kurulmuştur.

Rus iktidarının yürüttüğü politikalara karşı tepki veren iktidarı ABD'nin küçük müttefiki suçlayan birçok siyasi akım ve bu doğrultuda parti ortaya çıkmıştır. Bu gruplar arasında Yeltsin iktidarına karşı en büyük tepkiyi Avrasyacılar olmuştur. Temelinde Batı karşıtlığı yatan Avrasyacılık ideolojisi RF'yi Doğu ile Batı arasında kendine özgü Avrasyalı bir medeniyet olarak tanımlamaktadır. Liberal ve Batılı olan

[87] Timothy Colton, Cindy Skach, *The Russian Predicament. Journal of Democracy*,2005, 16 (3), s. 113–126.

her şeye karşı olan bu grup, otoriter siyasi yapıyı ve devletçi bir ekonomiyi savunmuş, RF'nin büyük güç statüsüne ulaşmasını ABD ve müttefiklerine karşı durmasına bağlamıştır. Artan eleştiriler ve baskılar karşısında Yeltsin, dış politikada bazı değişikliklere gitmiş ve Orta Asya Cumhuriyetleri olmak üzere eski Sovyet Cumhuriyetlerine daha fazla ilgilenmeye başlamıştır.

Bu gelişmelerin yanında NATO'nun Balkan politikasına ve genişleme politikalarına yönelik karşı çıkması da yapılan değişiklikler arasındadır. İktidara karşı olan muhalefetin yanında, ülke ekonomisinin kötüye gitmesi ve halkı sarsması, dış politikada değişikliğe gidilmesine neden olmuş ve Batı yanlısı ekonomik reformların olumlu gitmediğinin gözlemlenmesi bunda önemli bir etken olmuştur.

Bu bağlamda iktidarda olduğu dönemde Yeltsin, Rusya'yı Balkanlardan Küba'ya, Küba'dan Vietnam'a kadar etkisini yayan SSCB'nin varisi olarak gören ve Rusya'nın da tekrar canlanacağına inanan Rus halkının tepkisini almaktan çekinmiş ve Batı yanlısı bir politika, SSCB'nin izlemiş olduğu dış politikaya dönmüştür. Sonuç olarak Balkanlar, Doğu Avrupa, Orta Asya, Kafkaslar coğrafyasında Moskova'nın varlığını arttırmayı, Arap ülkeleri, Kuzey Kore ve Küba başta olmak üzere geleneksel tarihi dostları ile ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan bir dış politika izlemiştir.

1997'de açıklanan Milli Güvenlik Doktrininde ise yalnız bir yerde 'Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri' kelimeleri geçmekte ve buralarla diyalog ve çok yönlü işbirliğinin geliştirilmesinin Rusya'nın milli çıkarları ile örtüştüğü belirtilmiştir.[88]

ABD'nin, Yugoslavya'daki olaylar doğrultusunda Rusya'nın artık bir süper güç olmadığını NATO'nun Balkanlar'a müdahalesinde görebiliriz. Rusların tezlerine göre, NATO'nun Yugoslavya'ya müdahalesi, aslında daha büyük bir sürecin basamağıydı.

NATO'nun Balkanlardaki aktif askeri politikasının ve burada genişleyip gelişmesinin de aslında yeni dünya düzeninin güvenlik modeliyle ilgili bir süreç olduğu, özellikle 1999'dan sonra, sürekli dile getirilen bir hadise oldu. Kısa sayılacak bir dönem olmasına rağmen, Soğuk Savaş boyunca birincil tehlike olarak algılanan

[88] Gordon Hahn, *The Impact of Putin's Federative Reforms on Democratization in Russia,* Post-Soviet Affairs, 2003,19 (2), s. 114–153.

NATO'nun, eski Varşova Paktı üyelerini içine katarak büyümesi de, Rusya tarafından nötr bir gelişme olarak algılanması, söz konusu değildir.

Rusya'da Kuban Üniversitesinde öğretim görevlisi olan Victoria Shturba'nın Rusya Federasyonu'nun Dış Politikasının Kavramsal Değerlerinin Değiştirilmesi adlı makalesinde 1999 yılının ortalarında gelişen yeni dış ve iç koşullar, Rusya'nın ulusal güvenlik kavramında düzenlemeler yapılması ihtiyacını doğurdu. Ekim 1999'da, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi, Ulusal Güvenlik kavramının yeni baskısını ve askeri doktrininin yeni versiyonunun taslağını onayladı. Her ikisi de, son revizyonları ve belgelerinin ardından, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanının kararları ile onaylanmak üzere 'Ulusal Güvenlik Anlaşması'nın bir sonraki taslağı 10 Ocak 2000'de onaylandı. Özellikle askeri doktrinler, 2000 yılı Şubat ayında Güvenlik Konseyi'nin genişletilmiş bir toplantısında kabul edildi ve nihai metin kararnamesinde onaylandı. Temmuz 2000'de, Rus dış politikasının bütün hali kamuoyuna açıklandı ve araştırmacılar tarafından büyük beğeni topladı Rusya'nın yeni 'Ulusal Güvenlik Kavramına' özel bir vurgu, terörizm sorununa küresel boyut getirilmiştir, ifadeleri yer almaktadır.

National Interest dergisinin M. Processes editörü siyasi liderlik dikkate alarak ve nesnel nedenlerle, Rusya Federasyonu artık dünyada büyük bir rol oynayamadığını dile getirmiştir.

Elbette, küreselleşme çağında dış politika kavramını geliştirirken, Rus liderliği, özellikle Rusya için elverişsiz olan bir dizi faktörü göz önünde bulundurmaya zorlandı: Rusya'nın dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkisini zayıflatma tehlikesi: NATO'nun doğuya olan yakınlığının artması ve Rusya'nın hemen sınırlarında görünme olasılığı Askeri birliklerdeki yabancı üsler ve askeri birlikler, Rusya Federasyonu ve BDT sınırları etrafındaki çatışmaların ortaya çıkması ve artması, RF'yi yeni güvenlik önlemleri almaya itmiştir.

Balkan krizlerinin sonlanması hem Rusya hem AB için önemliydi. Bunun sebebi ise Rusya için bu coğrafyada karşı karşıya gelmiş uluslararası aktörlerin farklı fikirlere sahip olmasının son bulması ve yeni işbirliklerin doğabileceği ihtimalinin artması anlamına geliyordu. Bir diğer yandan ise Rusya, Balkan devletlerinin

NATO'nun hakimiyetine girmesini ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesini kendi hakimiyet alanına doğrudan yapılmış nüfuz genişlemesi olarak algıladığı için istemiyordu. Fakat 1990'lı yıllar boyunca Balkanlarda yaşanan çatışma ve savaşlar Moskova'nın çıkarları için bu aktörlerle yakın temasta olmasını gerektiriyordu. Rusya bu şartların doğrultusunda Yugoslavya'dan ayrılan devletlerle hem ekonomik hem de kültürel alanda ilişkilerinin gelişmesi için harekete geçmiş, özellikle Karadağ bölge sınırlarındaki devletlerle ortak bir işbirliği geliştirilmesi için çalışmalar yürütmüştür.

Balkanlarda Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yaşanan krizlerin sonlanması ve bölgede barış ve huzurun sağlanması hem Balkanlar için hem de Akdeniz ve Karadeniz'in güvenliğinin sağlanması açısından da önem arz etmekteydi. Bu nedenlerden dolayı Rusya, Batı ile ortak noktada buluşması gerektiğini anlamış ona göre dış politika kararlarını almıştır.

2000'de ikinci dış politika doktrininde ise, bölgesel alanda önceliklerde BDT ülkeleri birinciyken, bunlardan sonra AB ve NATO ile ilişkiler ve Baltık ülkeleri gelmektedir. Balkan ülkeleriyle alakalı bir paragrafla bahsedilmekte, bu bölgede adil ve kalıcı bir düzenlemenin yapılması için Rusya'nın destek vereceği ve ayrıca Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasının önemli olduğu aksi halde ise gelişmelerin Balkanları etkileyecek krizlere yol açacağı söylenmiştir.[89]

3. BÖLÜM : BULGARİSTAN VE YUGOSLAVYA'DA YENİ DİNAMİKLERE YÖNELİK RUSYA'NIN TAVRI

Rusya'nın tarihsel süreçte Balkan Politikası, durumuna göre değişkenlik göstermesine rağmen bu bölge her zaman önemli olmuştur. Güneydoğu Avrupa'nın merkezi konumu ile doğu yönüne olası bir saldırı alan uygun bir stratejik alan olma özelliğine sahiptir. Rus dış politikasında Balkan ülkelerinin jeo-stratejik bir amacının

[89]Konseptsiya V Neshnii Politiki RF 2000 Diplomatichskii Vestnik, No. 1-2, 2000. (RF'nin 2000 Yılı Dış Politika Konsepti)

yanında kültürel, dini ve politik bağları da söz konusudur, ayrıca Moskova için Balkanlar kendisini Avrupa ile bağlayan en yakın coğrafyadır.

Rusya, SSCB'nin dağılmasından sonra kendi liderliğinde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu ile eski Sovyetler coğrafyasında oluşan boşluğu doldurmak istemiştir. Yakın Çevre olarak tanımladığı bu bölgeden beklediğini bulamayan Rusya 1991-1993 yılları arasında kendini tam anlamıyla toparlayamamış, geçiş sürecinde olan bir ülkedir. Rusya için ekonomik, sosyal,siyasal olarak tarihin nasıl bir yön izleyeceğini kestirmek zor olmuştur.

İç politikada karmaşıklıklarla uğraşan Rusya bu dönemde Batı ile iyi ilişkiler içinde olmak istemiş ancak kendi iç problemleri yüzünden Balkanlar bölgesinde eski etkisini gösterememiştir. Soğuk Savaş sonrası bu bölge açık bir alana dönüşmüştür. Yaşanan gelişmeler sonucunda AB ve NATO bu bölgede söz sahibi olma hakkını ele geçirmiştir. Rusya, Balkanlarda söz sahibi olabilmek adına Sırbistan'a yönelik politikalar izlese de bunlarda başarılı olamamıştır.[90]

Soğuk Savaş sonrası eski uydu devleti olan Bulgaristan ve SSCB'den ayrı bir politika izlediği için 1948'de COMİNFORM'dan çıkarılan Yugoslavya ile Rusya'nın ilişkileri ele alınacak olan bu dönemde. Yugoslavya içinde yaşanan çatışma, savaş ve bağımsızlık hareketlerine Rusya'nın izlediği politika ele alınırken, Bulgaristan'ın içine yeni girdiği ve NATO, AB üyeliklerinin Rusya tarafından nasıl karşılandığı ele alınacaktır.

Ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda tarihsel süreçte daha önce uygulamadığı yöntemlere modernleşme ve uluslararası yeni düzene entegre olmak için yaşadığı derin değişim ve dönüşümler Rusya'nın SSCB dönemindeki nüfuz alanlarına etkisinin devam ettirmesini zorlaştırmıştır. Özellikler Balkanlarda yaşanan çatışma ve savaşlara her ne kadar ilgi duyup, fikir bildirdiyse de kalıcı çözümler oluşturamamış bu bölgede doğan siyasi, ekonomik ve askeri boşluğu ABD ve AB'nin doldurmasına neden olmuştur. Kendi iç problemleriyle uğraşan ve halkın refah seviyesini arttırmaya çalışırken Batı ile eski düşmanlığı ortadan kaldırmak, kendini güçlü bir aktör olarak kabul ettirmek için Batı ile işbirliğine gitmiş,

[90] İbrahim Kamil, Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015) , Nobel Yayınları, s. 561-562.

demokratikleşme, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi, konularında Batılılaşmayı hedeflerken Batı'nın desteğini almak istemiştir.

3.1. En Yakın Uydunun Kaybı

Balkan yarımadasında Bulgaristan'ın Rusya için önemi her zaman varlığını sürdürmüştür. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın Bulgaristan'ın Osmanlı'dan bağımsızlığına kavuşmasındaki önemi büyüktür. Daha sonraki yıllarda SSCB'nin kendi ideolojisini yaymasıyla bu bölgeye hakimiyet kurma amacı Bulgaristan'da 9 Eylül 1944'te iktidara gelen Komünist Parti ile SSCB'ye en çok destek veren ve sadık müttefik olma konumuna ulaşmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği etkisi altına giren Bulgaristan ilişkileri resmi olarak; eğitim, bilim, kültür, ekonomik, siyasi olarak onu etkilemiş Sovyet etkisi altına almıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında dünya siyasetini Doğu ve Batı Bloku olarak ikiye ayrılması Bulgaristan'ın kaderini tayin etmiştir. SSCB ile olan ilişkiler Bulgaristan için tartışılmaz önceliklidir. Sovyetler modelini birebir uygulayan Bulgaristan, dış ilişkilerde Moskova'nın en yakın, güvenilir uydusu ve destekçisidir. SSCB'nin hem blok içinde hem de uluslararası alanda en büyük savunucusudur.

Bulgaristan, Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB'ye en yakın duruş sergileyen Balkan ülkesidir. Rusya'nın desteği ile başa gelen Bulgar Komünist siyasetçiler ve partisi Dr. Dimitar Bechev'in) 'Rakip Güç, Güneydoğu Avrupa'da Rusya'nın Etkisi' adlı eserinde; '1950'lerin ortasından 1989'a kadar, komünist lider

Todor Jivkov Kremlin'deki art arda yaşanan güç değişimlerinden kurtuldu. Bulgaristan, Sovyet teknolojisi, fon ve hammadde ithalatı sayesinde tarım ekonomisinden ağır sanayiye geçti. Ancak, 1970'lerde ve 1980'lerde sosyalist gelişme yokuş aşağı gittiği için, kitapların dengelenmesi için ucuz petrolün yeniden ihraç edilmesine bağlı hale geldi. Mihail Gorbaçov'un, bu dolaylı sübvansiyon formunun yanı sıra, Jivkov'un yönetimini aşındıran perestroykanın serbestleştirişi etkisinden vazgeçme kararıydı. Kasım 1989'da isyancılarla yakın iletişim halinde olan Sovyet Büyükelçiliği ile saray darbesiyle sınır dışı edildi.' ifadelerini kullanmıştır.

1954-1989 yılları arasında Bulgaristan yönetimini elinde tutan ve Türklere uyguladığı asimilasyon politikaları nedeniyle zorunlu göçe neden olan Bulgar lider Todor Jivkov, kansız olarak sonuçlanan darbe ile 10 Kasım 1989 yılında görevden alınmıştır. Jivkov'un 1973 yılında yapmış olduğu bir açıklamada 'Bulgaristan ve SSCB'nin aynı ciğerlerle nefes alan ve aynı damarlarla beslenen tek bir vücut olduğu' ve bunun yanında Bulgaristan'ın SSCB'ye bağlı bir kurucu cumhuriyet yapılma teklifi, Bulgar dış politikasının ne denli Moskova'ya bağlı olduğunun göstergesidir.

Bulgaristan'ın SSCB'ye bu yönde bağımlı olmasının nedenleri özetlendiğinde ise;

1) İdeolojik ortak siyasi yapı, etnik köken ve dil yapısından dolayı kültürel yakınlık olması,

2) 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlık ilan etme döneminde Rusya'dan alınan destek,

3) Batı Avrupa'ya coğrafi bakımdan uzak olmanın yanında Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya gibi sosyalist ülkelerin aksine Batı Avrupa'dan gelecek olan etkilere daha uzak olmak.

Bu olaylar çerçevesinde, Soğuk Savaş süresince Bulgaristan gerek iç politika gerekse dış politikada SSCB'ye tam bağımlı olarak kararlarına alıp uygulamıştır.

Jivkov yönetiminin sona ermesinin ardından devlet başkanlığı koltuğunu Petar Mladenov almıştır. Mladenov, Jivkov döneminde Türklere uygulanan asimilasyon politikasına son verildiğini söylemiş, Bulgaristan'ı uluslararası topluma entegre etmeyi amaçlamıştır.

1989'da başlayan geçiş süreci Bulgaristan için hem çok yavaş hem de Bulgar ulusu için beklenmedik siyasal sürprizlerle geçmiştir. 1989'da kış aylarında Bulgaristan halkı açısından II. Dünya Savaşı'ndan sonra en çalkantılı ve en gergin günlerini yaşamıştır. Bir yandan Türklerin etnik haklarını arama yürüyüşleri ve yaz aylarında başlayan kitlesel göçleri, diğer taraftan yeni kurulan sivil toplum örgütlerinin istek ve baskıları, Bulgaristan'ı ciddi bir ekonomik ve politik krize sürüklenmesine yol açmıştır.[91]

Soğuk Savaş sonrasında serbest demokrasi ve ekonomiye geçişte Rusya ve Bulgaristan ağır sosyal, politik, ekonomik değişim dönemine girmişlerdir. Rusya, Bulgaristan tarihi ve siyasetinde çok önemli yere sahiptir bundan dolayı Bulgaristan'ın üzerindeki Rus baskısı onun gelişmesinde çok büyük rol oynamaktadır. Zaman içindeki etkileşim ve ortak değerler sonucunda Bulgaristan'ın siyasi, ekonomik ve kültürel gelişiminde de Rusya ile ilişkileri etkili olmuştur. 150 yıllık bu süreçte Bulgaristan ve Rusya ilişkileri ideoloji ve taraflılık esasına dayanarak zaman içinde gelişim göstermiştir. Bundan dolayı dengede olmayan ilişki radikal değişime girmiştir. Devletler arasındaki siyasetçilerin değişmesi, hedeflerin değişmesine neden oluyordu. Gorbaçov'un prestroyka uygulaması ile SSCB'nin Bulgaristan'daki rolü zayıflamakta ve ekonomik desteği gittikçe zayıflamaktadır. Bu süreç iki ülke arasında krize yol açmıştır Bulgaristan'da bu ekonomik desteği alamayınca ekonomisini ve siyasi gelişimini derinden etkilenmiştir.[92]

---

[91] Emin Atasoy, Elif Alkar, *Bulgaristan Müslümanlarını Derinden Etkileyen Yeniden Doğuş Sürecinin Geçiş Döneminde Sorgulanması ve Yargılanması*, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2018, s. 55.

[92] Matey Penchev, *Balgaro-Ruskite Otnosheniye İ myasıtoto İm V Prestrukturirashtata Se Mejduranodna Sistema*, Mejdunarodni Otnosheniya, 2006/5-6, s. 143-145.

Bu yeni konjonktürde Sofya dış politikasında SSCB ile işbirliğine devam etmeyi düşünmesi zamanın koşullarında uygun görünmesine rağmen Batı yanlısı bir eğilim göstermiştir. Bunun yanı sıra tarafsızlık politikasını benimseme seçeneği olmasına karşın çatışma ortamı içinde olan Balkan coğrafyasında uluslararası arenada müttefik edinme gereksiniminden dolayı Sofya yönetimi tarafsız kalamamıştır.

Yeni dünya siyasetindeki gelişmeler Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası ilişkiler sistemine geçiş döneminde Bulgaristan ve Rusya ilişkilerini etkilemiştir. Bu yeni süreç bu iki ülkeyi hazırlıksız yakalamıştır. Yeni sisteme uyum sağlamak siyasi ve ekonomik değişim açısından Bulgaristan ve RF için zor bir geçiş dönemidir.

1967'de Dostluk Birliği ve karşılıklı antlaşma söz konusudur. 1992'de ise bu iki ülke arasında Barış Antlaşması gerçekleşmiştir. Bu antlaşmanın en önemli özelliği diğer antlaşmanın sona ereceği gün imzalanmasıdır. Dünya siyasetinde meydana gelen gerginlikler bu iki ülkeyi de etkilemiştir.

Bulgaristan'da 10 Kasım 1989'da Jivkov'un yönetimden indirilmesi Moskova yanlısı olmayan Bulgaristan siyasetçileri bu dönemde ağırlık kazanmıştır. Moskova için bu gelişme bir kayıp niteliğindedir çünkü yıllarca ortak siyaset izlemiş ve en güvenilir uydusu olan bu devleti artık kaybetmiş gözükmektedir. Bulgaristan için yeni uluslararası sistemde dış siyasi öncelikler ve ilişkilerde yeni partnerler doğacaktır. Bulgaristan'ın yeni dış politikasındaki bu gelişmeler çok ağır bir etki yaratıyordu. Sadece en yakın uydu olduğu için değil, ekonomik ilişkilerde güçlü olan Bulgaristan Rus ilişkileri kopmuştur. Bulgaristan 60% ekonomik ilişkisi Moskova ile gerçekleşmekteydi bu ilişkilerin bozulması ekonomisini büyük şekilde etkilenmiş, Bulgar halkı işsiz kalmıştır. COMECON'un çökmesi de Bulgaristan ekonomisine ayrı bir darbe vurmuştur.[93]

1989 yılı sonrasında Bulgar siyasetçilerin büyük bir çoğunluğu bir taraftan Soğuk Savaş zamanından kalma 'SSCB'nin en sadık uydusu' olma imajını silmeye çalışırken, diğer taraftan ise Rusya ile geleneksel bağları koparmamaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır. 1967'de Bulgaristan ve SSCB ile imzalanan Dostluk

[93] Matey Penchev, a.g.m., s. 146-147.

Anlaşması 1991'de feshedilmiş ancak BSP (Bulgar Sosyalist Partisi) üyeleri ile Rusya'daki komünist ve milliyetçi kesimin talepleri doğrultusunda ilişkiler yeni bir tabana oturmaya başlamıştır. Bu yeni siyasi dönemde yeniden gelişen ikili ilişkiler 4 Ağustos 1992'de imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile yeni bir boyut kazanmış ve bu anlaşmayı askerî, ekonomik, bilimsel ve teknolojik alandaki anlaşmalar takip etmiştir.

Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrası ve Sovyetlerin 1991 yılında dağılmasıyla 1957'de kurumsal yapı olarak kurulan AB'nin dış politikasının en önemli amacı, Balkanlarda oluşan boşluğu doldurmak için Doğu Avrupa devletlerine yönelmek olmuştur

1993 yılında ise Rusya, kendi iç siyasetinde yaşanan krizi bahanesi ile Balkanlarda meydana gelen olaylardan uzaklaşmış ve bölgeyi Batı güçlerine bırakmış gibi görünüyor olsa da belli süre sonra, 1994'de dış siyasetini yeniden ele alarak Balkan krizinin Rusya siyaseti için önemli sorunlardan biri olduğuna yönelik açıkla yapmıştır.

Bunun yanında Balkanlara tekrardan yönelen Rusya, Batı'nın Balkan coğrafyasındaki amacının demokrasiyi yaygınlaştırmak olmadığı, etki alanlarını genişletmek olduğunu ileri sürerek bölgedeki askeri güçlerinin genişletilmesi için büyük çaba göstermeye başlamıştır.

AB, genişleme stratejisinin kurallarını 1993'te imzalanan Kopenhag Kriterlerine göre düzenlenmiştir. Üye olmak isteyen Avrupalı devletlerden istenen temel şartlar azınlık ve insan haklarına saygılı olmak, hukukun üstünlüğü, demokratik değer ve kurumlar, işleyen serbest piyasa ekonomisinden oluşmaktaydı. Komünist rejimden demokrasiye geçmek isteyen Avrupalı devletler siyasi ve ekonomik olarak AB ile ilişkiler yürütmüşlerdir.

SSCB'nin dağılmasıyla Bulgaristan'ın ekonomik, siyasi ve ideolojik açıdan kopmasını kolaylaştırmıştır. Soğuk Savaştan sonra Rusya ve Bulgaristan yeniden kendilerini uluslararası alanda konumlandırmışlardır. Eski gücünde olmayan Moskova bu dönemde hala eski gücünü etkinleştirmek için çabalamaktadır. Bulgaristan ise Rusların etkisinden Batılılaşarak kurtulmaya çalışıyor. Rusya artık Bulgaristan için onu uluslararası alanda konumlandıracak, destek olacak bir güç

değildir, otoritesi Bulgaristan üzerinde hızla düşmektedir. Bulgaristan siyasetinde Soğuk Savaş sonrasında Moskova yanlıları ve karşıtları arasında 1990'lı yılların ilk yarısında şiddetli tartışmalar yer almıştır. RF ise Bulgaristan'ın yeni uluslararası ortamda dış siyasetinin yeniden konumlanmasını yakından takip etmektedir. Bu da Bulgaristan'da Moskova yanlılarının varlığının eleştirilmesine neden olmuştur. Bundan dolayı Rusya ve Bulgaristan ilişkilerindeki sorunlar bu iki devletteki süreç ve dış siyaset hedeflerinin yanlış anlaşılmasına bağlı kalmıştır, normal ilişki kurmaları yeni sisteme alışma sürecini zorlamaktadır. Rusya'daki radikal değişiklikleri değerlendiremeyen Bulgar siyasi uzmanları AB'ye üyeliğin Rusya ile ilişkileri kötü etkilemeyeceğini düşünmektedirler. Bulgaristan bu dönemde yeni siyasi önceliklerini belirlerken Rusya ile işbirliği Bulgaristan'ın yeni partnerlerinde güvensizlik ve memnuniyetsizlik yaratabileceğini düşünmekteydi. Batı'ya entegre olmaya çabası Rusya ile olan ilişkileri negatif etkileyeceğini düşünmekteydiler. Batı'ya entegre olma döneminde Rus kültürüne, mallarına, sermaye ve pazarına Rusya'dan gelen haberlere olumsuz şekilde bakılmaya başlanıyor. Bu dönemdeki eğitim ve düşünce Bulgaristan'da Batı'nın sempatisini kazanmaktaydı.[94]

Bulgaristan hükümeti 1995'te AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş, üyelik için gerekli reformları gerçekleştirmiş ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri içinde 2. Grupta yer almıştır. Aralık 1999'da, 2000 yılı için müzakerelere başlama kararı almıştır. AB ile başlatılan müzakere süreci Bulgaristan'ı ciddi şekilde etkilemiştir ve eksikliklerin giderilmesi için çeşitli mali yardımlar ve destek bulunulmuştur. Bulgaristan'ı en çok zorlayan koşul tarıma dayalı bir ekonomisinden kaynaklanmaktaydı. Diğer sektörlerin finansal ve mali bakımdan gelişmişlik sergilemesi söz konusu olmadığı için Bulgaristan'ın AB üyeliğinin Doğu Avrupa'daki istikrarı olumsuz yönde etkileyeceğinden endişe duyulmuştur. Bulgaristan müzakerelerin başladığı 2000'den itibaren ilerleme kat etmiş ve azınlıklar konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar Bulgaristan hükümeti ve Komisyon arasında uzlaşmaya kavuşturulmuştur.[95]

---

[94] Matay Pençev, a.g.m., s. 149-150.
[95] Ahmet Avşar, *Bulgaristan'ın AB Üyeliği, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4858/bulgaristanin_ab_uyeligi*

Bulgaristan'ın 1990'lı ilk yılların başında geçiş dönemindeki durumları değerlendirildiğinde; Bulgaristan'ın 1997'de enflasyonun %547'ye kadar tırmanmasıyla sonuçlanan zayıf ekonomisiyle dikkat çektiği gözlenmiştir.[96] 1990'lı yılların ilk yarısında Bulgaristan'da değil tüm Moskova'nın uyduları ondan uzaklaştılar ve yeni dünya düzenine uyum sağlamaya başladılar. Onların teknolojik, askeri, ekonomik açıdan Batı'nın desteğini alacaklarını düşünüyorlardı. Böyle bir siyasi değişimin yanında derin ekonomik kiriz yaşaması onu Batı'ya ve onun yardımlarına daha da çok yaklaştırmıştır.

Yeni yerel çatışmaların doğduğu ve sosyalizmin son bulduğu bu yeni dönemde Bulgaristan, Batı dünyası ile daha yakın ilişkiler kurmayı tercih etmiş ve izlediği dış politikasında AB ve NATO üyesi olmayı hedeflemiştir. Varşova Paktı'nın yıkılmasıyla birlikte değişen uluslararası arenadaki hayatta kalma çabası Bulgaristan'ı NATO ve AB üyeliğine yönlendirmiştir.

1996'da NATO üyeliği Bulgaristan'da hem siyasetçileri hem de halkı ikiye bölmüştür. NATO konusu ideoloji ile çekilmelere maruz kalmıştır. 1996'da Bulgaristan'ın NATO üyeliği keskin tartışmalara yol açmıştır. Bulgaristan Sosyalist Partisi Batı'da yüksek otoriteye sahip değildir. Bu tartışmalar Rusya'nın hammadde pazarı, silah ve enerjisiyle Bulgaristan'ın Rusya'ya sağladığı kötü imajı devam ettirmektedir.[97]

Diğer Doğu Avrupa komünist ülkeleriyle karşılaştırınca Soğuk Savaş sonrası AB ve NATO üyeliği için çabalayan Bulgaristan Rusya'ya en yakın devlet olarak kalmıştır. Bulgaristan Rusya'nın izolasyonundan çıkışına yardım edebilir ve Batı ülkeleri önünde Rusya'nın Avrupa'ya yakınlaşmasına yardımcı olabilir, Moskova'ya destek vermesi AB teşkilatına üye olmasına karşı bir gelişme değildir. Bulgaristan için 1996'da NATO ve Rusya arasındaki ilişkilerinde denge

[96] Dimitar Bechev , Gergana Noutcheva ,*The Successful Laggards: Bulgaria and Romania's Accession to the EU*, East European Politics and Societies, Cilt 22, Sayı 1, 2008, s. 120.
[97] Nikolay Slatinsky, *Vanshnata Politika Na Bulgaria- Balans Mejdu Nato i Rusia*, Mejduranodni Otnosheniya, 1996/4, s. 79.

kazandırmasına devam etmeliydi. Rusya ile ilişkiler krizden korunmalı, gerginleşmemelidir.[98]

Rusya ve Bulgaristan arası sistematik siyasi görüşmeler olsun ki aralarındaki ilişkiler düzelsin. Bulgaristan'ın Batı örgütlerine üyeliği Rusya ile ilişkilerinde, engelleyici değildir. Rusya'nın dış siyaseti görüşlerine saygı duyulmalı ve dikkatlice izlenmelidir. RF'nin yeni yapılanmasındaki gelişmesine destek verilmelidir. NATO ile Rusya'nın yolları gelecekte birleşecek bu birleşme noktası Bulgaristan olacağı Bulgar siyasetçiler tarafından düşünülmektedir.

Bulgaristan, Batı ile işbirliği bağlamında Balkan komşu devletlere çok taraflılık ilkesi çerçevesinde yaklaşmıştır. 1990'dan sonra bütün Balkan ülkelerine eşit mesafede ve iç meselelerine karışmayı ilke edinmiştir. Eski Yugoslavya'da meydana gelen savaşın dışında kalmaya çalışılmış, ve diğer ülkelerle işbirliği yolunu seçmiş, güvenliğini tesis etmek amacıyla NATO'ya üye olma çabasını artırmıştır, 2004 yılında da NATO'ya üye olmuştur. NATO'ya üyeliği ile eskiden Sovyetlerden sağlanan askeri ve teknolojik araçlar ABD'den sağlanmaya başlamıştır. Bulgaristan atmış olduğu bu adımlara daha güvenli bir yapıya dönüşerek dış yatırımı çekmek istemektedir.

Yugoslavya'daki krizin ilk safhalarında Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü Batı'nın izinden giderek savunmuştur. Fakat parçalanmanın geri dönüşü olmayacağı anlaşıldığında ve çatışmaların şiddeti arttığında Batılı ülkelerle beraber hareket ederek bağımsızlığını ilan eden ülkeleri tanımıştır. Savaş sırasında ise BM'nin Yugoslavya'ya karşı ambargo kararını ticaretinin önemli bir kısmını bu ülkeyle yapmasına rağmen desteklemiş, Kosova Savaşı sürecinde de Batı yanlısı bir tutum sergilemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Ivan Kostov liderliğindeki DGB (Demokratik Güçler Birliği) hükümeti 1997-2001 yılları arasında NATO ve ABD yanlısı bir politika izlemiştir. Komşuları Makedonya ve Romanya'yla da ilişkilerini geliştirirken, 1999'da NATO'nun Kosova'ya yönelik harekatında hava sahasını açmış, Bosna-Hersek'te istikrar Gücü (SFOR), Kosova'da ise Kosova Gücü (KFOR)

[98] Nikolay Slatinsky, a.g.e., s. 88-90.

yardımda bulunmuş, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bilinen eski sorunlar nedeniyle bu iki ülkeye eşit mesafede durmayı tercih etmiştir.

Sofya'nın Soğuk Savaş sonrasında Batı'ya yaklaşması Rusya'da özellikle milliyetçi kesimler tarafından olumsuz eleştirilmiş ve ikili ilişkilerde bazı sorunlara neden olmuştur:

1. Rusya'nın Bulgaristan üzerinden Orta Avrupa'ya doğal gaz taşımak için inşa etmeyi planladığı boru hattı konusunda iki ülke arasında anlaşmazlık ortaya çıkmıştır ve bu hem resmi yetkilileri hem de iki ülkenin özel sektör temsilcileri arasında güvensizlik ortamı oluşmasına sebep olmuştur.
2. 1993 yılında Moskova'da yaşanan siyasi krizde Bulgaristan yönetimi ortak bir tutum sergileyememiş; Bulgaristan devlet başkanı Jelyu Mitev Jelev, Başbakan, Luyben Berov ve DGB Başkanı Filip Dimitrov, Boris Yeltsin'i desteklerken, BSP (Bulgaristan Sosyalist Partisi) kanadı Batı yanlısı olarak bilinen Yeltsin'e destek vermekten kaçınmıştır.
3. Bulgaristan'da 1997 yılında DGB (Demokratik Güçler Birliği) hükümetinin başa gelmesiyle başlayan AB ve NATO merkezli dış politika izlemesi, Moskova tarafından geleneksel Bulgar-Rus ittifakına ihanet olarak yorumlanmıştır
4. İkili ilişkiler Kosova Savaş'ı sırasında iki devletin Kosova'ya farklı yaklaşmaları olması nedeniyle gerginleşmiştir.

1997-2001 dönemi arasında Jelev ve DGB iktidarı, BSP içerisindeki Rusya yanlısı kesim ile Bulgaristan ve Rusya arasına mesafe koymadan yana olan DGB arasında denge kurmaya çaba göstermiştir.

Der Spiegel dergisinde yayınlanan yazıda Alman istihbarat servisi, Rusya'nın Bulgaristan'da ekonomik etkisini artışının gözlemlendiği ve Moskova'nın AB üyesi olan Bulgaristan üzerinde etkisinin bu derece yükselmesi halinde ileride AB'de üzerinde bölünmelere ve ayrılıkları tetikleyeceği iddiasına yer verilmiştir.

Bulgaristan'da iktidar koalisyonunda olan, Bulgar Sosyalist Partisi ve Bulgaristan'daki Türk azınlığını temsil eden Hak ve Özgürlükler Partisi'nin Moskova ile yakın ilişkilerinin varlığı bilinmektedir

Karadeniz'e kıyısı olan NATO ve AB üyesi Bulgaristan birçok küresel ve bölgesel güçlerin ve stratejik derinliği olan Karadeniz'deki mücadelesi varlığını daha çok arttırmıştır. Karadeniz'de işbirliğini önemseyen Bulgaristan, kendisini koridor özeliğine sahip coğrafyasından ötürü enerji transitinin sağlayabilecek olan ülke olarak görmektedir. Bulgaristan jeopolitik konumu açısından Balkanlarda ulaşım, iletişim ve birçok yönden Balkanlarda istikrar olması halinde birçok ülkenin kısa yolu olmaktadır.

2000'de Putin'in Devlet Başkanı olduktan sonra siyasal açıdan daha 'gerçekçi' bir dış politika izlemeye başlamıştır. Fakat, Putin'in izlediği gerçekçi dış politika çizgisi Karadeniz bölgesindeki devletleri işbirliği yapabilecek aktörler olarak görmek yerine, duruma ve oluşan sorunun gerekliliklerine göre devletler arasında "seçici" bir politika izlenmesini öngörmekteydi ve izlenen esnek ve gerçekçi yaklaşım, Rusya'nın Karadeniz bölgesinde daha kapsamlı bir strateji geliştirmesini kaçınılmaz kılıyordu. 11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonlarında kendi hava ve toprak sahasını ABD'ye açmışlardır. Bu dönemde ABD askeri üstlerinin Bulgaristan'da konuşlandırılması ileride ekonomik desteğin önünü açacağı öngörülmüştür. Yabancı ülke yatırımcılarının güven sağlayan Bulgaristan'a yatırım yapılacağı bekleniyordu. Balkanlardaki huzurun başlangıcını Kosova'daki huzura bağlayan Bulgaristan kendisini enerji koridoru Karadeniz'e kıyısı olarak görüp bu özellikleriyle uluslararası arenada önemli bir rol oynadığını ve bu yönde hareket ettiğini görmekteyiz.

Rusya Bölgeye yönelik NATO ve AB genişlemesini kendisini çevreleme politikası olarak değerlendirmiş ve durumdan rahatsızlığını dile getirmiştir. Ancak ikili ilişkilerde Bulgaristan'ın AB ve NATO üyeliğine de değinen Putin, bunun Rusya-Bulgaristan arasındaki ilişkilerin ilerlemesinde bir engel oluşturmaması gerektiğini belirtti.

Bu ziyaret sırasında, Bulgaristan Cumhurbaşkanı'nı Georgi Pırvanov'un yapmış olduğu açıklama ise: "Bizim için Rusya ya da Avrupa diye bir ikilem yoktur" diyerek, Bulgaristan'ın AB ve NATO üyeliği karşılıklı anlayış çerçevesinde Rusya

ile ters düşmediğini söylemiştir. Tarihsel süreçte hep uyumlu politikalar yaşayan Rusya ve Bulgaristan değişen çok kutuplu dünya düzeninde son yıllarda ikili ilişkilerde gerginleşmeye neden olacak gelişmeler yaşanmıştır.

3.2.Eski Bir Dostu Yeniden Kazanma Girişimleri

Balkan coğrafyasında II. Dünya Savaşı'ndan sonra Josip Broz Tito liderliğinde kurulan ve 1992'de dağılan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, Doğu Blok'unda yer almasına ve sosyalist olmasına rağmen tarafsız bir devlet politikası izlemiş ve Bağlantısızlar Hareketi'nin kuruculuğunu üstlenmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla bulunduğu alanda bugün Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Slovenya ve Makedonya varlığını sürdürmektedir.

Farklı kültürlerin, etnik kökenlere ve dinlere sahip olan eski Yugoslavya'yı oluşturan halklar kendilerini tek bir ulus olarak görmemişlerdir bu yüzden bir Yugoslav ulusal bilinci oluşmamıştır. Tito'nun, 1980 Mayıs ayında vefatı sonrasında etnik gerginliklerin yükseldiği ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri çok farklılaşmış bir Yugoslavya miras bırakmıştır.

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla Sırbistan siyasal elitleri, diğer cumhuriyet ve özerk bölgeler için kazanım olan ancak kendileri açısından bir 'ihanet' olarak gördükleri Tito dönemi uygulamalarının bitirilmesini amaçlamışlardır. Sırbistan'ın merkezde yer aldığı bir Yugoslavya inşa etmek için ilk olarak Mart 1989'da Kosova ve Voyvodina'nın özerklikleri kaldırılmıştır. Ancak bunun meydana gelmesi, Yugoslav Cumhuriyetleri ve Kosova Özerk Bölgesi'nin 1989-1992 yılları arasında bağımsızlık yönünde hareket edip adımlar atmalarına engel olmamıştır.

Anayasalarının 'kendi kaderini tayin etme' hakkını kullanarak (Özerk Kosova yönetiminin anayasal olarak böyle bir hakkı yoktur) Slovenya, Karadağ, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova bağımsızlık ilan etmişlerdir.

Bu tarihten sonra artık Yugoslavya'dan değil, yeni devlet ve cumhuriyetlerden söz edilmeye başlanılacaktır. Sırbistan Devlet Başkanı olan Slobodan Miloşeviç 1989'da Yugoslavya'yı Sırpları merkeze alarak yeniden inşa etme planı ters tepmiş ve diğer cumhuriyetlerin bağımsızlık çalışmalarını

güçlendirmiştir. Dağılma sürecine engel olamayan Miloşeviç, % 36'sı diğer cumhuriyetlerde ve özerk bölgelerde yaşayan Sırpları aynı siyasal çatı altında toplama politikasına yönelecektir.

1990'lı yılların başında başlayan Yugoslavya krizine karşılık SSCB, kendi içinde bulunduğu duruma bağlı olarak, gelişmeler karşısında ihtiyatlı davranarak Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruması yönünde söylemlerde bulunurken, krizin tırmandığı 1991 yılının ortasında da Rus Dış İlişkileri Bakanlığı tarafından aynı yönlü açıklamalar devam etmiştir. SSCB sonrası bağımsızlığını kazanan eski Sovyet ülkeleri de Yugoslavya'nın dağılmasına karşın önceki dönemde izlenen politikalara bağlı kalmışlardır.[99]

1990'ların başında Rusya kendini yeniden tanımlama, uluslararası arenasında kendi konumunu belirleme gibi bir sorunla karşılaştı. Kısa zamanda yapılması gereken, Sovyet sonrası dönemde Rus dış politikasının yeni şartlara ve ortama göre yeniden entegre olmasıydı. SSCB'nin dağılmasından hemen sonra Moskova hükümeti, Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerle ilişkilerin tekrar şekillenmesine yönelik çabası görülemeyecek kadar küçüktü. Bu dönemdeki bölgeye yönelik politikası 'genel bir pasiflik' olarak tanımlanabilir.[100]

Rusya'nın Balkanlara yönelik politikası da bu tanımlamaya uygun olarak ancak Yugoslavya kriziyle uygulamaya geçti. RF için Yugoslavya Krizi, ilk başlarda medeni dünyaya katılma yolunda bir nevi tatsız engel olarak nitelendirilirken. 1990 senesi başında Rusya, Yugoslavya'da beliren krizlere temkinli yaklaşmaya çalışmıştı. ABD'de benzer şekilde Yugoslav Krizlerini Avrupa'ya havale etmiştir.

Yugoslavya'da ortaya çıkan krizler, SSCB ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin soğuk ve durgun döneminin sonuna denk gelmiştir.

Bu dönemde RF'nin dış politika önceliklerine Balkanlar öncelik taşımıyordu. 1980'li yılların sonunda ve 1990'ların başında SSCB'nin dağılması başlamışken Yugoslavya'nın bütünlüğünün korunması gerektiğini defalarca belirtmiş, ayrılıkçı cumhuriyetler ve Yugoslav Halk Ordusu arasındaki çarpışmaları

---

[99] İsmail Soysal, Şule Kut, *Dağılan Yugoslavya ve Bosna- Hersek Sorunu: Olaylar Belgeler 1990-1996*, İSİS Yayınları, 1997, s. 3-4.

[100] Bobo Lo, *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, London, Blackwell Publishing, 2003, s. 27.

durdurma çabaları ve Franjo Tudjman ve Slobodan Miloseviç arasındaki 1991 sonbaharındaki görüşmelere ev sahipliği yapması çok anlamlı olmaktadır.[101]

Balkanlarda arabuluculuk için Gorbaçov yönetimi, Yugoslavya'da Ante Markoviç liderliğinde başlatılan reform programlarına büyük destek vermiştir.1991'de anlaşmazlıklarının ciddi boyuta geldiği zaman Rus Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen resmi açıklamalar, Yugoslavya'nın birlik ve toprak bütünlüğünü desteklemekteydi.[102] Sovyet coğrafyasında ayrılıkçı hareketlerin önüne geçmek isteyen Rus hükümetinin, bu şekilde davranması normaldi. İki federasyonda da aynı zamanda başlamış olan parçalanma süreci, benzerlik ve paralellik içerirken bir yandan da farklılıklar içerisinde barındırıyordu. Bunlar arasında en önemlisi, Moskova ve Belgrat'ın ayrılıkçılığa karşı farklı tavırları, parçalanma sürecindeki merkezi/federe hükümetlerin rolü ile alakalıdır.

İlk tepkiler Hırvatistan ve Slovenya'dan gelmiş ve bu cumhuriyetler Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sırbistan, homojen bir nüfusa sahip Slovenya ile kısa süreli çatışmalarından sonra AB'nin arabuluculuğu ile Brioni Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Etnik Sırp olan nüfusu barındırmayan Slovenya'nın federasyon dışına çıkarılması Miloşeviç stratejisinin bir parçası olarak da görülebilir. Ancak Krayina Bölgesi'nde yaklaşık % 12-15 arasında Sırp nüfusa sahip Hırvatistan ile Ekim 1991-Ocak 1992 arasında yoğun çatışma dönemi yaşanmış ve Hırvatistan bu bölgedeki Sırpları sınır dışı etmiştir. Üç ay boyunca Sırplar tarafından önemli Hırvat şehirleri kuşatma altına alınmış ve topçu ateşine maruz kalmıştır. Ocak 1992'de BM aracılığı ile bir ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla Sırp-Hırvat gerginliği ciddi oranda azalmıştır.

SSCB'nin yıkılmasından sonra kurulan ardıl devlet Rusya Federasyonu'nu, SSCB'nin Yugoslavya krizlerindeki genel tutumunu devam ettirmiş ve Yugoslavya'nın bütünlüğünden yana olduğunu dile getirmiştir. RF kurulduktan sonra, bağımsızlık ilan eden cumhuriyetleri Batılı devletlerin tanıması olasılığına kesinlikle karşı çıkmıştır. Ancak ileride bu tutum sürdürülemeyecektir. Rusya'nın

---

[101] Valeri Cretu, *Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası*, Ankara, 2006, s. 25.
[102] Nikolay Ryzhkov, Vyacheslav Tetyokin, *Yugoslavskaya Golgofa*, Moskova, OLMA-PRESS, 2000, s. 75.

içinde bulunduğu ağır siyasi ve ekonomik durum, dış siyasetindeki başarısını olumsuz yönde etkilemiştir. Rusya, 1992 baharında Bosna'ya karşı olan tutumunu değiştirmeye başlamıştır. Rus dış politika karar alıcıları sonradan çok tartışılacak değerlendirmelerde bulmuştur. Bunların en önemlisi, Batılı ülkelerin 'ihtilafların sorumlusu ve savaşların başlatıcısı Sırplar' savını kabul edip, buna uygun politikalar yürütüp destekledi. Moskova'nın uluslararası siyasette işbirliğini desteklemesinin sonucunda oluşan şartlarda ABD'nin inisiyatiflerine karşı gelip, merkezi yönetimi desteklediği görünümü vermekten kaçınmaktaydı.

1990'lı yılların başında Avrupa, oluşan krizi 'Yugoslavya'nın iç işleri' olarak görüp, Balkanlarda olup bitenle pek ilgilenmedi. Çünkü Soğuk Savaş sonrası dönemin şartlarında, Balkanlardaki gelişmeler AT'nin öncelikleri arasında yer almamaktaydı. Parçalanmaya yoluna giden Yugoslavya'ya Batı Avrupa devletlerinin çok geç tepki vermesi, ortak bir karar çerçevesinde yaklaşamamaları, Balkanları etki alanları dışında gördüklerini göstermektedir.[103]

1990'da AT tarafından yapılan açıklamalar, Yugoslavya'nın toprak birlik ve bütünlüğünün korunması yönündeydi ancak konuya çok ilgili şekilde yaklaşılmadı. Krizin ilk patlak verdiği sıralarda, Slovenya ve Hırvatistan'ın Temmuz 1991'de bağımsızlık ilanlarından sonra başlayan çatışmalar Batının tutumunu değiştirmedi ve Aralık ayına kadar Avrupa ve ABD'den gelen resmi açıklamalar federe cumhuriyetlerin ayrılık taleplerine karşı, tercih bütünlüğünün korunmasından yana olduğu bildirildi. Geri dönüşü olmayan noktaya gelindiğinde ise daha önceden söylem niteliğinde kalan tepkilerin yetersiz olduğu anlaşıldı.

Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden Bosna Hersek 1992-1995 yılları arasında uzun ve trajik üzücü olaylara ve büyük kayıplara neden olan savaşa sahne olmuş ve bu savaşın başlangıcı 6 Nisan 1992'de Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi Bosna-Hersek'i tanıdığı gün patlak vermiştir. 28 Nisan 1992 tarihinde Rusya Federasyonu ise Bosna-Hersek'i tanımıştır. Ancak patlak veren çatışmaların yoğunlaşması sonrası Rusya çatışan iki tarafa da eşit uzaklıkta durmaya çalışmıştır. Rusya'nın bu tavrı, sonuçsuz kalmış arabuluculuk girişimlerini beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde Yugoslavya'ya karşı,

[103]Başak Kale, *Avrupa Bilriği'nin Balkan Politikası:Çelişkiler İçinde bir Yanılsama?*,*Balkan Diplomasisi,* İstanbul, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001, s. 297.

bir tasarı hariç, diğer bütün yaptırımları onaylamıştır. Bu durum ele alındığında Rusya'nın, Sırbistan'ın sürekli kayıtsız şartsız olarak destekçisi olduğu varsayımına ters düşmüştür.

Mart 1992'de bağımsızlığın ilan etmiş olan Bosna-Hersek Cumhuriyeti ise aynı yıl Nisan ayından itibaren giderek artan Sırp saldırılarına maruz kalmıştır. Bosna-Hersek, etnik heterojen nüfus yapısı itibariyle %44 Boşnak, %32 Sırp, %17 Hırvatlar oluşmaktadır ve Sırpların tarihsel toprak iddialarıyla uzun bir çatışma dönemine gireceklerdir. Savaş başlamadan önce Hırvatlar, Boşnakların yanında yer almış ancak daha sonra Sırplarla işbirliği yapmaya başlamışlarsa da ancak ABD'nin arabuluculuğuyla 1994'de Hırvatlar yeniden Boşnakların yanında yer alarak Sırplara karşı mücadele etmeye başlamışlardır.[104]

BM Güvenlik Konseyi'nin Eylül 1991'de almış olduğu 713 sayılı kararla taraflara uygulanan silah ambargosu, başta Boşnakların ciddi bir direniş göstermelerini de engellemiştir. Bu sırada Yugoslav Federal Ordusu'nun da desteğine olan Sırplar, askeri grupların acımasız yöntemleriyle kırsal bölgelerdeki üstünlüklerini de kullanarak Bosna-Hersek topraklarının yaklaşık %70'ini ele geçirmişlerdir. ABD ve Türkiye'nin çabalarıyla Boşnak-Hırvat sorunlarının çözümlenmesi ve Washington Anlaşması'nın imzalanmasıyla Sırbistan ve Bosnalı Sırpların savaş dönemindeki psikolojik ve stratejik üstünlüğü sona ermeye başlamıştır.

SSCB sonrası yeni dönemde ilk Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı olan Kozyrev göreve geldiği ilk andan itibaren Batı ile onarılmış ilişkilerine atıfta bulunarak etnik ve dini bağlar nedeniyle Sırbistan'a destek verilmesinin RF'nin izole edilmesine neden olabileceğini dile getirmiş, Sırp yanlısı politika izlenmesini reddetmiştir. Bosna Savaşı esnasında dış politika kararları iç siyasette de tartışma konusu olmuş, muhalefet, hükümeti Balkanlarda yaşanan gelişmelere karşı pasif olmakla ve Sırbistan'a ihanetle suçlamıştır. Bunun sonucunda Rusya'da 1993'de gerçekleştirilen parlamentonun alt kanadı olan Duma seçimlerinde propaganda aracı olarak da gündeme gelmiştir. 1993'te Rusya'nın Parlamentosunda Yugoslavya konusunda keskin tartışmalar meydana gelmiştir. Milliyetçi Rus milletvekilleri

[104] İsmail Soysal, Şule Kut, a.g.e, s. 12-13.

Sırbistan'a destek verme fikirlerini öne sürüyor, bu da halk arasında yayılıyor ortak din ve köken kardeşliği söylemi söz konusu oluyor. Bu konu hakkında parlamento uzlaşmaya gidiyor. 24 Şubat 1993'te kabul edilen Duma tarafından kabul edilip Yeltsin tarafından imzalanan belge BM'ye gönderilmiştir. Rusya'nın Yugoslavya'da oluşan krize karşı 8 maddelik görüşü bu belgede yazmaktaydı. Çözümcül amaçlı olan bu belge BM'ye sunulmuştur. Bu maddeler sadece krize yönelik değil Balkanlardaki yeni yol haritasını da gösterir nitelikteydi. Bunlara gelince birinci olarak NATO'nun Bosna- Hersek krizine yönelik müdahalelerine razı olurken bu çok uluslu güçlerin müdahalelerine ortaklık ve işbirliği olarak bakıyordu. Rusya, çok uluslu gücün hareketine yönelik üste geçip Sırpların haklarını garantiye alırken, kendi konumunu Balkanlarda sabitlemek için araç olarak görmektedir. [105]

İkincisi ise Bosna-Hersekli azınlıklar için Sırp azınlık gruplarının haklarını savunuyor. Üçüncüsü ise Birleşmiş Milletlerin uluslararası mahkeme kararını desteklemektedir ve Sırp suçlularının değil tüm savaş suçlularının burada yargılanmasını istiyor. Böylece Ruslar sadece hukuken Sırplardan öç alınmasını engellemiş oluyor. Dördüncüsü ise Amerikalıların paraşüt ile yardım dağıtmasını kabul ediyor ve bu yardıma uçakla katılmak istemektedir. Rusya Amerikalıları desteklerken arka planda kendi ve Sırpların menfaatlerini koruma altına almaktadır ve Bosna'da hava sahalarının kapatılmasına karşı çıkmaktadır.

BM teşkilatının BMGK 816. Kararınca 31 Mart 1993'te Rusya'nın baskısı ile alınmıştır. Buna göre hava sahasında uçakların hava üssünden havadan bombalaması yasaklanıyor. Bosna Hersek açısından bu yasaklanmıştır. Bunun nedeni ise Sırpların savunulması ve menfaatlerini korumak için Rusya'nın direttiği bir koşuldur. Rusya böylelikle BMGK'nın 816. Kararı şartnamesini değiştirmeye çalışmaktadır. BMGK'nın 14 Nisan 1993'te Sırbistan ve Karadağ yaptırımlarının artması için Srebrenitsa konusunda 820. kararıyla Sırpların hakkında alınacak kararları ertelemeye ve onları korumaya çabalıyor.

BM, AGİT gibi uluslararası örgütlerin öncülüğü ile Yugoslavya krizinin çözümünü istiyor. Askeri blok ile krizin çözülmesi Rusya için kabul edilemeyecek

[105] İlko Stoyanova, *Balkanskata Politika na Rusia i Ukrayna*, Mejnorodno Ostenya, 1993/4, s. 12.

bir durumdur ve aktif bir şekilde buna karşılık vereceğini belirtmiştir.[106] Kriz başlangıcında da Rus Ortodoks Kilisesi de Sırp Kilisesine destek vermiştir. Rusya'nın dış politikasında Mart 1993'te kriz meydana gelmiştir. Bu yılda Panslavizm Rus dış politikasında yeniden doğmaya başlamıştır. Uç milliyetçiler arasında Panslavizm ideası dile getirilmeye başlanmıştır.

SSCB sonrası dönemde kendi dış politikasını yeniden şekillendirme yoluna giden RF'nin, Bosna sorunun ilk çıktığı sıralarda Batıyla birlikte hareket ettiğini, Balkanlar'a yönelik duruşunu uluslararası politikanın sınırları içinde belirlediğini görmekteyiz. Bosna Savaşı sırasında çeşitli nedenlerden dolayı pasifliğin ve dağınıklığının aksine, Rusya'nın Kosova Krizi'nde yürüttüğü politikalar daha cesur ve bağımsız olarak gözlemlenmiştir. Kosova Sorununda RF'nin barışçıl çözümüne yönelik yürüttüğü diplomasi, ilk başlarda diğer büyük güçlerle aynı doğrultudaydı. Fakat Batılı devletlerin krizin çözümüne yönelik barışa zorlamalı müdahale ve diplomasisinin başarısızlığa uğramasıyla ve devamında uygulanacak olan stratejinin askeri alanda olacağının fark edilmesiyle RF, söylem düzeyinde kalan ancak çok sert çıkışlar yaparak olası bir askeri müdahaleyi önlemeye çalışmıştır. Sonrasında, Bosna örneğinde olduğu gibi, RF karar verme mekanizmasının dışında bırakıldı. Bu da Kosova krizinin son safhasında, Sırpları uluslararası düzeyde kendi davalarını savunmaktan aciz bıraktı ve barış görüşmeleri olarak adlandırılan Rambouillet Konferansı'nın yönlendirilmesine olanak sağladı.

Uzun süredir devam eden terörle mücadele operasyonunda Rusya, önce uluslararası arenada, NATO'nun Kosova krizi sırasında FRY'ye karşı saldırgan eylemleri ve Nisan 1999'da NATO'ya yeni bir Stratejik Konsept'in kabul edilmesi sonucu köklü bir yeni durum ortaya çıktı. Balkan krizlerinde Askeri gücün Konsey onayı olmadan NATO müdahalesinin gerçekleşmesine Rusya sert tepki verdi. 1999 Kasım'ındaki AGİT İstanbul Zirvesi'nden alınan kararlar sonucunda NATO'nun Balkanlar'daki eylemlerini yasal olarak kabul etmedi. İstanbul'un mantığı, Birleşmiş Milletler Güvenlik'ten sonra ortaya çıkan dünya düzeninin Şartı'nın Avrupa Deklarasyonuna müdahale etmemesi, Avrupa güvenliği ve hukuk alanındaki durumu

[106] İlko Stoyanova, a.g.m., s. 15.

iade etti. 1999 yılının sonunda uluslararası olaylarda ortaya çıkan durum, ekonomik küreselleşmeden bağımsız olarak, dünyadaki çelişkilerin şiddetlenmediğini göstermiştir. Tüm aciliyet ile birlikte Rusya'da bilgi güvenliği sorunu ortaya çıktı.[107]

Kosova krizinin ve Batı medyadaki Kuzey Kafkasya'daki olayların önyargılı kapsamı, Batı'da Rus karşıtı duyguların artması Rusya için olumsuz sonuçlara yol açtı. Bu şart gerekli ise insani müdahaleydi. Sonuç olarak, Rusya'nın Yugoslavya Krizlerindeki dış politikası, Temas Grubu'na katılmak, neredeyse çoğunun kabul görmediği krizlerin çözümüne yönelik girişimlerde bulunmak ve Belgrat ile Uluslararası Topluluk arasındaki bir tür arabuluculuk rolü oynamaktan ileriye gidemedi. Rusya, Sırpların bir devlet altında birleşmesini gerçekleştirecek ulusal davayı desteklemediği gibi, Yugoslavya'ya NATO tarafından yapılan saldırıyı ve Kosova üzerindeki fiili egemenliğini yitirmesini de önleyemedi.[108]

Batılı devletlerle ve özellikle ABD ile stratejik işbirliği olarak adlandırılan ilişki, ABD'nin Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki krizler ve savaşlarda izlediği politika karşısında geçersiz kalmıştır.

Dışişleri Bakanlığı'nın başına getirilen Andrey Kozyrev, dünya ile bütünleşme ve entegre olma siyaseti Batı'yla işbirliği ve stratejik ortaklık gibi Atlantist Ekol'ün siyasi görüşü uygulamaya koymuştur. Batı'dan etkilenen Rusya politikacılarının geçiş döneminin Atlantist liderleri, daha çok 1991–1993 yılları arasında, Batı ile zıtlaşmadan, işbirliği geliştirmeye çalıştılar.

Bazı siyaset analizcilerine göre, kör bir Amerikan hayranlığı gibi görülen bu geçiş dönemi, Balkanlara yönelik Rus politikasını tamamıyla ABD ve AB devletlerinin güdümüne sokmuştur. Bu bağlamda Batı devletlerinin Yugoslavya'nın iki kuzey cumhuriyetini tanımasıyla, Moskova hükümeti AT devletlerinin politikalarını onaylarcasına kendi tavrında değişikliğe giderek, Yugoslavya'nın dağıldığını (Şubat 1992'de Slovenya ve Hırvatistan'ı, aynı yıl Nisan ayında da Bosna-Hersek'i tanıyarak) teyit etmiştir.

---

[107] Misha Glenny, *Balkanlar 1804-1999, Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, Sabah Kitapları, s. 520-525.

[108] Osman Karatay, Bilgehan Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt II: Çağdaş Balkanlar, KaraM& Vadi Yayınevi,2007, s. 27-41.

Bu değişiklik şu nedenlerle açıklanabilir. Birincisi, demokratikleşme ile rejim değişikliği dış politikada büyük dönüşümlere neden oldu. Rusya'nın Avrupa güvenlik sistemi içinde yer almak ve Batı dünyası ile bütünleşmek istiyordu. RF'nin demokratik medeniyetlere katılma isteği Yugoslavya krizlerinde Batı'nın yanında yer almasını zorunlu kılmaktaydı. Krizlerin çatışmaya ve savaşlara evrilmesiyle, Rusya savaşı durdurmaya yönelik, açıkça Batılı girişim ve planların neredeyse çoğunu destekledi. Bunların yanında Moskova, Yugoslavya'yı (Sırpları) dize getirmek için önemli uygulamalarından birisi olan ekonomik yaptırımların tümünü onayladı. Rusya, Batılı politikaların Sırp karşıtı söylem ve eylemler içerdiğini fark etmesine rağmen, genel uyumun bozulmaması için bilinçli olarak görmezlikten geldi.

1993 seçimleri ardından Kremlin, Batı ile işbirliği konusuna temkinli yaklaşmış, bir taraftan kendi duruşunu belli etmeye çalışırken diğer taraftan Batı ile ilişkilerin geri dönülmeyecek bir hale gelmemesine özen göstermiştir.1994'da NATO'nun Sırplara yönelik operasyonu, Rusya'da şiddetli bir şekilde eleştirilmiş ve 1995'de Rus dış politikası karar alıcıları kriz dönemlerinde yeni stratejiler için çalışmaya başlamışlardı.

Ağustos 1995'de Saray Bosna'da meydana gelen ve bir pazar yerine Sırp topçusu tarafından atılan merminin çok sayıda insanın ölümüne neden olması üzerine NATO'nun hava harekatı düzenlemesine yol açmıştır.

Slav Bilimleri Enstitüsü Başkanı Vladimir Volkov'un değerlendirmesine göre RF'nin, Batıyla bütünleşmek için hayali düşleri, yine Batı'nın kendisini algılaması hakkındaki yanılgıları, Balkan krizlerinde kendisini net şekilde göstermiştir. Balkanlarda meydana gelen olayları değerlendirmedeki yanlışlıklar, dış politika uygulama pratiğinde Rusya'nın aleyhine işlemeye başlayan bir süreci beraberinde getirdi. Yanlış değerlendirmelerin arasında, geri dönüşü olmayan bir çözülmeyi başlatan, iki kuzey cumhuriyetin tanınması olmuştur. Böylelikle Rusya, AT'nin Yugoslavya'yı oluşturan federe devletlerin, self determinasyon hakkını kullanabileceği savını ele alan deklarasyonun hukuksallığını kabul etmiş gözüküyordu. Yugoslavya'da alevlenen çatışmalara yönelik, Rusya BM GK 757 (30 Mayıs 1992) ve 820 (17 Nisan 1993) sayılı, Yugoslavya'ya yönelik ekonomik yaptırım kararlarına olumlu oy vermiştir. Bunu yaparken hukuka dayanan dünya

düzeninin sağlanmasındaki büyük güçlere düşen sorumluluğunu yerine getirdiğini belirtmiştir. Rusya'nın ABD'nin de içinde bulunduğu bu yaptırımlara yeşil ışık yakması, iç siyasette sağ ve sol çevrelerden Dışişleri Bakanlığı'na karşı büyük bir eleştiri kampanyasına neden oldu. Dışişleri ve Dış Ekonomik İlişkiler Parlamento Komisyonu'nun Başkanı Yevgeniy Ambartumov'dan gelen eleştiri, Andrei Kozyrev'in başında bulunduğu Dışişleri Bakanlığı'nı suçluyor, RF'nin kölecesine Birleşik Devletler'in çizgisini takip ettiğini dile getiriyordu.''[109]

NATO'nun Kosova operasyonunun BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan gerçekleştirmiş olduğu müdahaleye karşı Rusya şiddetli karşı çıkmıştır çünkü ona göre Yugoslavya'nın egemenliğine saygı duyulmamakta ve BM'nin kuvvet kullanma yasağına uyulmadığı argümanına dayanmıştır.

Rusya, Sırbistan'a yönelik yapılan müdahale NATO eliyle yürütüldüğü için, NATO ile olan kurumsal ilişkilerini askıya almakta gecikmemiş ve bunun üzerine 1994'te imzalanmış olan Barış İçin Ortaklık Anlaşması da dondurulmuştur.

Kosova operasyonu süresince RF, BM'yi aktif hale getirmeye çalışmış olsa da Güvenlik Konseyi'nden NATO müdahalesini kınayan bir karar çıkarılamamıştır. Operasyonun başlamasının ardından Moskova, bazı arabuluculuk girişimlerinde bulunmuş fakat Sırbistan parlamentosunun anlaşmayı reddetmesi, NATO'nun ise Miloşeviç geri adım atmadan askeri operasyonun durdurulmayacağını bildirmesi nedenleriyle bu yapılan girişimler Rusya açısından sonuçsuz kalmıştır. İlerleyen zamanlarda gerçekleştirilen görüşmelerde NATO Yugoslavya'nın kayıtsız ve şartsız olarak teslim olması dışındaki diğer tüm önerileri reddetmiştir. Rusya, NATO ile ilişkilerini dondurmanın haricinde diplomatik birkaç adımla da Kosova müdahalesine karşı muhalefetini göstermiştir. Bu duruma örnek olarak ABD'ye bazı görüşmeler yapmak için gitmekte olan Rus Dışişleri Bakanı Primakov, operasyon haberini duyunca uçağını Atlantik okyanusu üzerinden geri döndürmüştür. Rusya açısından NATO eliyle yürütülen operasyon, Batılı aktörlerin uluslararası arenada BM Sözleşmesi'ne aykırı olarak ve tek taraflı halde hareket edebildiklerini göstermiştir.

[109] Cretu, a.g.e. , s. 27.

Bu durum uzun vadede Rusya'nın uluslararası arenada kutuplardan biri olma ve Batı'yı dengeleme" hassas dengesinin çıkış noktalarından biri olmuştur.

Bunun meydana gelmesinden sonra ABD Ohio Eyaleti Dayton şehrinde ABD Başkanı Bill Clinton'ın Özel Temsilcisi Richard Holbrooke'un gözetiminde, yapılan görüşmeler sonucunda 1995 Kasım ayında uzlaşma metni yazılmış, 14 Aralık 1995 Paris'te imzalanmıştır.

Dayton Anlaşmasına göre, Bosna-Hersek Cumhuriyetine ait olan toprakların % 49'unu Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska) ismi altında Bosnalı Sırplara verilmiştir.

Savaş esnasında Boşnaklara yönelik yaşanan toplu katliamlar, kadın ve çocuklara yapılan tecavüz, sistematik şiddet ve uluslararası medyaya bu olayların sunulması ve yaşanan vahşet dolu savaşın ardından imzalanan bu anlaşmanın getirileri Sırplar açısından daha karlı gibi gözükmektedir. Bu bağlamda Sırbistan'ın desteği ile Bosnalı Sırplar 'etnik temizlik ve sistematik tecavüz' gibi nitelemelerle BM kayıtlarında yer almış olsalar da sonuç ve kazanım itibari ile uluslararası alanda ödüllendirilmiş gözükmektedir.

Sırpların Kudüs'ü olarak bilinen Kosova'da 1998'de Miloseviç'in Kosovalı Arnavutlara yönelik başlatılmış olduğu saldırılar ve toplu katliamlar ve yaklaşık 800.000 kişi yer değiştirmek zorunda kalan bu insanlar ve mültecilerin zorlu hava şartları, açlık ve kötü yaşam koşullarına itilmesi, başta ABD ve uluslararası toplumun yaşanan soruna hızlı bir şekilde dahil olmasına neden olmuştur.

Bunların açıklamasını bir iç sorun olarak nitelendiren Sırbistan, BM Güvenlik Konseyi'nde benzer sorunlara sahip olan Rusya ve Çin gibi devletlerin oluşu, ABD ve müttefikleri arasında yaşanan görüş farklılıkları Miloşeviç'in uzlaşma taraftarı olmayışı önemli rol oynamıştır.

Sırbistan'ın bu tutumunu sürdürmesi, NATO'yu harekete geçirmiş ve 23 Mart 1999'dan 10 Haziran 1999'a kadar devam edecek bombardıman başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesine dayanmadan başlatılan ve 'insani müdahale' ismi altında meşruiyet kazandırılmaya çalışılan NATO müdahalesi, 1244 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile sona erdirilmiştir. [110]

[110] İsmail Soysal, Şule Kut, a.g.e., s. 73-80.

Ancak yaşanılan gelişimlere bakıldığında bu dönemde Sırbistan'a Rusya tarafından verilen desteğin sınırlı ve sadece söylem düzeyinde kaldığı doğrultusunda eleştiriler almıştır. Rusya'da liberal görüşlere verilen destek azalırken daha milliyetçi ve Avrasyacı söylemler dış politikada etkin hale gelmiş, 1996'da Atlantist Kozyrev'in yerine Yevgeniy Primakov'un Dışişleri Bakanı olarak gelmesiyle Batı ile olan ilişkilerde ve dış politikada realist bir anlayış etkin olmaya başlamıştır.

Rusya'nın Kosova operasyonu esnasında aldığı en önemli kararlardan biri 14 Nisan 1999'da eski başbakan Viktor Çernomirdin'in Rusya'nın baş arabulucusu olarak atamasıdır. Çernomirdin sayesinde Rus askerî güçlerinin NATO kumandası altına girmesi engellenirken, yaklaşık olarak 3600 Rus askeri personelinin Alman, Fransız, Birleşik Devletler ve İngiliz bölgelerinde dağınık olarak görevde olması NATO tarafından izin verilmiştir.

Kosova Krizi'nde NATO ve Moskova'nın ne yapacağı net değildi. Bu gerginlik 13 Haziran 1999'a kadar sürmüştür ve sorunlar, tartışmalar ortada kalmıştır. 18 Kasım 1999'da ABD ve Rusya liderleri İstanbul'da görüşmesi önem taşımaktadır çünkü Clinton'un ikinci başkanlık dönemi sona ermekte ve 31 Aralık 1999'da Boris Yeltsin istifa etmiştir.[111]

1999'da NATO'nun kuruluşunun 50. Yılında NATO genişlemesinde yeni karar alınmıştır. Bu kararlara göre müttefik olan ülkelerin dışında oluşan krizlerin NATO'nun müdahalesi gerçekleştirilmelidir. Bu konsept 24 Mart 1999'da uygulanmaya başlamıştır. NATO'nun Belgrat'a müdahalesiyle başlamıştır. Rusya bu karara BMGK'nın onayı olmadan gerçekleştirildiği için karşı çıkıyor. Primakov, Clinton'un yardımcısı Algor'a Belgrat saldırında telefon açıp şunları söylüyor; Belgrat'a atılan bombalar, Rus Amerikan ilişkilerinde yıkıcı etkiye sahip olacaktır. Ve bu sırada ABD'ye gidilen uçak döndürülmüştür.[112]

Bundan sonra Kosova bölgesi, BM Kosova Misyonu'nun denetimi altına geçmiştir. Kosova Savaşı'nı kaybeden Miloşeviç, Sırbistan'da Ekim 2000'de düzenlenen seçimleri de kaybetmiştir. Voyislav Koştunitsa'nın yeni devlet başkanı

[111] Hristina Mircheva, *Ruskata Federatsiya V Dinamichniyat Svyat Na Nay Novoto Vreme*, İstoriko Politologi Chesko Izsledvane, Vezni 4, 2009, s. 148.
[112] Hristina Mircheva, a.g.e., s. 147.

olmasıyla sonrasında Sırbistan dış politika değişikliğine giderek, komşuları, AB ülkeleri ve Rusya, ABD, Çin ile ilişkilerini düzeltmek için büyük bir çaba göstermiş ve 27 Ekim 2000'de BM üyeliğine başvurmuş, Sırbistan hükümeti kısa bir süre sonra Miloşeviç'i Eski Yugoslav Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim etmiştir.

Sonuç olarak SSCB'nin dağılması ve geçirdiği dönüşüm 1990'lı yıllarda uluslararası alanda kendisini yeniden konumlandırması süreci Balkanlarda önemli gelişmeler ve olayların hatta savaşların yaşanması ile çakışmıştır. RF, Batılı devletlerin politikalarını ve bu bağlamda gerçekleştirilen müdahaleyi desteklemezken çatışmanın çözümüne ilişkin tasarılar söz konusu olduğunda eleştirildiği gibi dışarıda kalmamaya da özen göstermiştir. 1990'lar boyunca Balkan coğrafyasında yaşanan krizler süresince Rus dış politikasının temel çerçevesinin çizildiği görülmektedir ve bu yaşanan gelişmeler 2000'li yılların başında Rus dış politikasında belirleyici etkilere sahip olmuştur. Bu gelişmelerin yanında NATO genişlemesinin Rusya açısından tehdit olarak algılanmasında Kosova operasyonu ve NATO'nun Stratejik Konsepti ile değişmiş görev tanımlamalarının etkisi oldukça büyüktür.

4. SONUÇ

Değişen uluslararası ilişkiler, aktörler ve konjonktürler sonucunda en yakın uydusu olan Bulgaristan ile ilişkilerinde araya AB ve NATO'nun girmesi, demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçişin ve SSCB'nin dağılmasının bunu hızlandırması yanında çalkantılı ve sürekli git gel şeklinde bir ilişkiye sahip olunan Slav kardeşi eski bir dostu olan Yugoslavya'nın 1990'lar ve sonrasında yeniden kazanma girişimleri Rusya'nın Soğuk Savaş sonrasını kapsamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde kendi iç politikasındaki ekonomik ve siyasi değişim ve dönüşüme odaklanmak zorunda kalan Rusya Federasyonu, uluslararası alanda SSCB'nin hamisi olarak görülmektedir. Yeni dünya düzeninde rolünü aktifleştirmek ve güçlü bir karar alıcı olmak için Batılılaşma yolunu seçen Rusya, zaman içinde Batılılaşma ve beklentilerinde hayal kırıklığına uğramıştır.

Rus iç ve dış politikasında 1993 yılına kadar etkin olan Atlantist bakış açılı siyasetçiler uluslararası alanda kabul görmek için Batılılaşma ve örgütlerine dahil olma, ekonomik ve siyasi açıdan destek görme gibi beklentiler ve öngörüler içerisindeydiler. Rus iç politikasında yaşanan çalkantılı dönemin ekonomik ve siyasi kriz getirisi Rusya'nın dış politikasını da etkilemiş ve Balkanlarda olan eski üstünlük ve karar alıcı rolünü kaybetmesine neden olmuştur.

Yeni Rus dış politikasının ilk görevlerinden biri iktisadi temel, iktidar ve zayıflamış kalıtsal büyük askeri orantısızlığın ortadan kaldırılmasıydı. Rusya'nın dış politikasında çok yönlü hale geldiğinden, yeni dünya gerçekliği koşullarında ülkenin milli çıkarlarını daha fazla göz önünde bulundurmaya başlandı. RF'nin amacı eski ekonomik temelin ortadan kaldırılması, miras kalan büyük askeri dengesizlikler arasındaki zayıflamanın ve askeri dünya güç merkezlerinin ekonomik gelişmesine entegre olması, bilimsel ve manevi potansiyel tarafından belirlendiği bilinmesiydi.

1990'lı yılların ortasına gelinmesiyle birlikte Rus dış politikasının öncelikleri üzerine tartışma tamamlandı. Çok yönlü diplomasiyi uygulamak Rusya için sadece hayati bir gereklilik değil, aynı zamanda geçiş döneminin tüm

karmaşıklıklarının üstesinden gelmenin ve dünya topluluğuna dahil olmanın en güvenilir aracı haliydi.

Rus demokrasisi, geçirdiği ideolojik ve ekonomik yapısındaki değişim ve dönüşüm ile Batı normlarına tam anlamıyla ulaşamadı, bunun nedeni ise tek bir Batı tarzı siyasi parti olmamasından kaynaklanıyordu. Batı ile işbirliğinin modernleşme ve dünyaya yeni bir devlet olarak entegre olmasını kolaylaştıracağını düşünen Rusya, Batı tarafından eski komünizm döneminden kalan çekinceleri beraberinde getirdiği için Batı'nın Rusya'ya karşı güven duygusu eksikliğini beraberinde getiriyordu.

Rusya, SSCB'nin dağılmasıyla Balkan devletlerine sunacağı yeni bir ideolojik yaklaşımın olmamasından dolayı uzak kalmıştı. Artık eskisi gibi Slav Ortodoks kardeşliği birleştirici yapısı da bu ülkelerce yeterli bir bağ olarak görülmemekteydi. Bölge ülkeleri için artık çekim kaynağı olarak görülmeyen Rusya, burada yarattığı komünist rejim ve totaliter rejimlerden kurtulan halkların nezdinde düşüş yaşamıştır.

Bunun yanında ise NATO'nun eşzamanlı genişlemesi ve Avrupa Birliği'nin üye sayısının artması, Rusya'nı Balkan krizlerine karşı tutumu ve karar alma sürecine katılması Rusya'nın Avrupa'daki gerçek konumu sorusunu gündeme getirdi. 1991'den sonra Rusya'nın toparlanmak için zamana ihtiyacı vardı çünkü yeni dünya düzeninde sınırların ve nüfuz alanlarının yeniden düzenlendiği bu dönemde dış politikadaki öncelik ve enstrümanlarını yeniden gözden geçirilmesi gerekiyordu.

Balkan devletleri yaşanan Bosna ve Kosova Savaşları sırasında, NATO'nun 1995 Bosna-Hersek ve 1999 Sırbistan müdahalesi ve Rusya'nın Sırbistan destekli söylemlerinde Rusya'nın bu bölge üzerindeki bölgesel ve uluslararası düzeydeki güç kaybını ve stratejik yetersizliğini görmüşlerdir.

Bunların yanında Sovyet dönemi sağlanan askeri donanım yardımının SSCB'nin dağılmasından sonra görülemediği ve askeri güvenlik ve bu bağlamda askeri teknoloji transfer alanında Moskova hükümetinin zafiyeti söz konusudur. Bu yardımlara ihtiyaç duyan Balkan devletlerine bu pazarı Batı sağlamaya başlamış Rusya Pazar kaybına uğratılmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında yeniden doğan Rusya Federasyonu iç siyasette ekonomik ve demokratikleşme sürecini başarıyla tamamlamış, iç sorunlarını bitirdikten sonra yeni dış politika kararlarıyla uluslararası sistemde daha aktif ve başat güç olarak Balkanlara, Avrupa'ya ve uluslararası siyasete dönmüştür.

Soğuk Savaşın sonlanıp SSCB'nin dağılmasıyla 1990'lı yıllar süresince Rus dış politikası hareketsizlikten, ulusal çıkarların aktif olarak savunmasına yönelik uzun bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçmiştir. Yugoslavya'da yaşanan sorunlar, Rusya ve Batı'nın Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde en büyük çekişme alanının Balkanlar olmasına neden olmuştur.

Krizlerin Rusya ve Batılı devletlerin ilişkilerini etkilemesi ve Soğuk Savaş sonrasında ikinciye, Rus dış politikasının yeniden şekillendirmesine neden oldu. Yugoslavya ihtilafları Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası alanda güvenlik sisteminin zafiyeti sorununun ortaya çıkmasına neden oldu ve en önemlisi de Balkanlarda yaşanan krizler Rusya'nın bu sistem ve düzen içindeki rolünü ve yerini sorgulamasına ve görmesine neden oldu.

Rusya eski dostu olan Yugoslavya'nın dağılma sürecinde izlemiş olduğu yarı aktif ve söylem düzeyinde kalan ve verdiği destek politikalarından istediğini alamamıştır. Krizlerin ve ayrılıkçı hareketlerin başlamasına, çözüm üretememiştir. Bu dönemde Balkanlarda Rusya'nın varlığının eski niteliğinde olmaması bölgede boşluk yaratmış ve burada AB'nin üstünlüğünü artırmış zaman içinde gelişen olaylar sonucunda NATO müdehalesinin de gerçekleşmesi üzerine Rusya bu bölgedeki varlığının zayıfladığını görmüştür.

Rusya Federasyonu'nun; Bulgaristan, Yugoslavya ve devamında Sırbistan ile diğer Balkan devletleri ile kurduğu yakın ilişkiler ortak tarihsel ve kültürel bağlara dayanmaktadır. Rusya, bu ülkeler ile iyi ilişkiler sağlayarak kendi siyasi çıkarlarını ön planda tutmuştur.

Bulgaristan ile ilişkilerinde de istenilen seviyeye ulaşamamasının sebebi Bulgaristan'ın komünizmden demokratikleşme sürecine girmesi, kendi içinde yaşadığı ekonomik ve siyasi değişimden ötürü Batı'da ve Avrupa topraklarında kendini kabul ettirmesi için Rusya'dan ziyade Batı'ya yaklaşması ve aldığı yardımlar Rusya ile arasına bir set örmüştür. NATO ve AB üyesi olma yolunda attığı adımlarda

Rusya'nın sözlü desteğini almış olsa da Rus iç politikasında kadim dost olarak görülen Bulgaristan eleştirilmiştir.

Bulgaristan komünizmden çıkmış hem iç hem de dış politikada varlığını göstermeye çalışan ve bu süreç içerisinde derin krizler yaşayan bir Balkan ülkesiydi. Batılılaşma tarafını seçen Bulgaristan Batı örgütlerine dahil olma ve uluslararası alanda izole edilmemek için bu örgütlerin tüm şartlarını yerine getirmeye çalışmış eski Sovyet etkisinden kaçmıştır.

AB ve NATO üyeliğine başvurarak Batılılaşma yanlısı olduğunu 1990 sonrası göstermiştir. Balkanlarda meydana gelen krizlere kendi iç meselelerinden dolayı çok dahil olmamayı seçen Bulgaristan, Rusya ile olan ilişkileri de sıfırlamamıştır. Ancak en yakın uydu olarak bilinen Bulgaristan artık Moskova'nın yörüngesinden çıkmıştır.

Rusya, siyasi nüfuzunu artık burada hissettiremeyeceğini anladığı için dış politika aracı olarak Karadeniz'e kıyısı olan bu ülke ile ekonomik yönden ilişkilerini sağlamlaştırma yoluna gitmiş, doğalgaz boru hatları konusunda Putin döneminde antlaşmalar yapmıştır.

Moskova, farklı dış politika araçlarını kullanarak bölgede güçlü bir siyasi güç olmayı hedeflemiştir. Sert gücün yanında yumuşak güce de önem veren Moskova yönetimi Balkanlarla ortak bir sınırının olmaması ve bu bölgede güçlü bir Rus diasporasının yokluğu onun Gürcistan ve Ukrayna'da uygulamış olduğu sert gücün bu bölgede geçersizliğini fark etmiş ve bölgede etkili olabilmek için kendi mi sorunlarını çözdükten sonra bölgede hakim olabilme yetisine sahip olacağını anlamış, uygulayacağı dış politika araçlarında yumuşak güce yani kültürel, ekonomik ve enerji alanındaki konularda bölge ile ilişki kurma yolunu tercih etmiştir.

Eski siyasi ve ekonomik gücünü kendi iç ve dış politika krizlerini atlattıktan sonra dış politika esaslarını yeniden düzenleyip Balkanlara geri dönüş yapmayı hedefleyen Rusya, 1990'lı yıllarda meydana gelen krizlerdeki çözümsüz ve başarısız olan rolünden ders çıkararak bölgede yumuşak güç ve ekonomik gücünü devreye sokarak eski nüfuz bölgesine yeniden girmeyi hedeflemiştir.

Bosna ve Kosova'da olanlar için NATO'nun müdahalelerinde etkin bir politika izleyemeyen Rusya, Rambouillet Anlaşması ile bölgedeki ittifakı

Sırbistan'dan Kosova'nın kopmasını belli bir süre engellemiştir. Rusya'nın alınmasında etkin rol oynadığı Güvenlik Konseyi'nin 1244 nolu kararı, Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti ve Kosova'nın Yugoslavya'nın bir parçası olduğunu gösteriyordu ancak bölgede yaşanan sorunlara kesin çözüm üretemeyen Rusya zaman içinde bunu görmüş ve dış politikasında Balkanlarda başka bir araç kullanması gerektiğini anlamıştır.

Balkanlarda çatışmaların sonlanmasından sonra jeostratejik öneme sahip ve dünya üzerinde önemli bir kavşak noktası olan ve Rusya'yı Avrupa'ya bağlayan Balkanlar üzerinde yaşanan nüfuz mücadelesinin temelinde bölge pazarına odaklanan doğal gaz boru hatları projelerinin varlığı ve bu bölgenin tüketim ve talep potansiyelinin üst düzeyde oluşudur. Kendi başına büyüyen ve gelişmekte olan pazar olarak Balkanlar, Avrupa'nın enerji geçiş hatları için önemli bir konuma sahiptir.

Dışişleri Bakanı İgor İvanov, verdiği demeçlerde Rusya'nın Balkanlar politikalarıyla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. İvanov'un, Balkan coğrafyasının Rusya için önemini vurgularken, ancak başat öncelikleri arasında yer almadığını belirtmesi basında Batı'ya göre teslimiyetçi siyaset izlenmemesi gerektiğini savunan Avrasyacılardan sert eleştiriye maruz kalmıştır.

Balkanlar ve Batı Avrupa ile SSCB döneminde olduğu gibi artık sınırı olmayan Rusya, ulusal çıkar önceliklerini yakın çevre ve SSCB döneminden ilişkisi olduğu 'arka bahçesindeki' devletler olarak belirlemiştir ve böylelikle bölgedeki diğer devletlerle ilişkileri enerjiye bağlı olarak devam etmektedir. Rus enerji şirketleri tek başlarına kurmuş oldukları ya da bölgedeki yerli şirketlerle girişilen ortaklıklarla bölgenin enerji ihtiyacını sağlamada oldukça aktif rol üstlenmektedirler.

Zaman içinde güçlenen ve uluslararası alanda aktif rol oynamaya başlayan Rusya 2000'ler sonrasında Putin liderliğinde onun söylemince, Balkanlarda bu enerji ilişkileri için 'Siyasi ilişkilerimiz, bugün ekonomik ilişkilere dönüşmüştür' diyerek dış politika aracını vurgulamıştır.

Değişen çok kutuplu dünya düzenindeki yerini iç sorunlarını çözdükten sonra kaybettiği nüfuz alanlarına dönmek isteyen Rusya, en önemli enerji tedarikçisi rolünü dış politika aracı olarak Balkanlarda kullanmaya başlamış ve bölgede ve uluslararası arenada kaybettiği imajı Putin'in başa gelmesiyle tekrar kazanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aras İlhan, Tezcan Ercüment, Günar Altuğ, Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı BalkanlarGenişlemesi AB36 Mümkün Mü?, Sentez Yayınları, İstanbul, 2015.

Arbatov, Alexei Russian's Foreign Policiy Alternatives, International Security,1993.

Akşin Sina, Fırat Melek, İki Savaş Arası dönemde Balkanlar, İsmail Soysal (ed.), Balkanlar içinde, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İnceleme Vakfı Yayınları, 1993.

Akman, Halil, Paylaşılamayan Balkanlar, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

Alexandrova Arbatova, Nadia, The Balkans Test for Russia, Russia and Europe The emerging Security Agenda, Oxford, Oxford University Press, 1997.

Arıkan, Özden, Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu, Sabah Kitapları, İstanbul 1998.

Aydın, Mithat, Balkanlarda İsyan, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2001.

Bechev Dimitar, Rival Power, Russia's Influence in South East Europe, Yale University Press, 2017.

Baharçiçek, Abdulkadir, Kosova Krizi ve ABD'nin Yükselişi: Muhtaç Süpergüç, Avrasya Etüdleri, Ankara 2000.

Brown, Archie,The Gorbachev Factor, New York: Oxford University Press, 1996.

Buszynski, Leszek, Russian Foreign Policy after the Cold War, London, Prafger, 1996.

Büyükakıncı, Erhan, Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar, Phoenix Yayınevi, 2004.

Büyükakıncı, Erhan, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

Can Şen, E.,Sovyetler Birliği'nden Rusya Federasyonu'na Doğru Değişimin Yan Etkileri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. sayı: 24, 2011.

Georges Castellan, İstoria Na Balkanite 14.-20. V, Hermes Yayınevi, 2002.

Georges Castellan, Balkanların Tarihi 14.20. Yüzyıl, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995. (Aynı yazarın iki aynı kitabının kullanılması nedeni içerik ve dil farklılıklarından kaynaklanmaktadır.)

C.Black, Rebirth, A History of Europe Since World War II, Westview Press Yayınları,1999.

Charles, Lee, The Marshall Plan: The Launchingorthe, PaxAmericana, New York 1984.

Cretu, Valeri, Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası, Ankara 2006.

Clark David , Foxall Andrew, Russia's Role in the Balkans-Cause For Concern?,The Henry Jackson Society, London 2014.

Çağatay, Soner, Balkans Minorities and Their Effect upon Balkan Security, (basılmamış yüksek lisans tezi, Bilkent University, Institute of Economics and Social Sciences, Department Of International Relations), Ankara 1995.

Charles, Mee, The Marshall Plan: The Launchingorthe. PaxAmericana, New York 1984.

Checkel, Jeff T., Ideas and International Political Change: Soviet/Russian Behavior and the End of the Cold War New Haven: Yale University Press, 1997.

Cıoroıanu Adrian, The Impossible Escape: Romanians and the Balkans, Balkan as a Metaphor Between Globalization and Fragmentation, Derleyen: Dusan I Bjelic-Obrad Savic, Mass: MIT Press, Cambridge 2005.

Çuksin, Nikolay, Kosovskiy Poligon, Eksmo, Moskova 2003.

Daniels, R.V.,On the Road to a 'United Greater Europe': Putin's Patient Strategy, New Leader,85 (4), 2002.

Domrin, Alexander A.,Ten Years Later: Society, 'Civil Society' and the Russian

State, Russian Review, , 62(2), 2003.
Dugin, Aleksandr, Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, Kure Yayınları, Altıncı Basım, İstanbul 2010.

De Hass, M.,Russia's Foreign Security Policy in the 21 Century: Putin, Medvedev and Beyond, Oxon Routledge, 2010.

Dağı, Zeynep, Rusya'nın Dönüşümü, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika, Boyut Kitapları, İstanbul 2002.

Demirci,Sedat, Rusya'nın Balkanlarda Yeni Çıkarları, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1).

Demirtaş Coşkun Birgül, Lütem Ömer Engin, Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara 2001.
Donaldson, Robert H., Nogee Joseph L., The Foreign Policy of Russia, Changing Systems, Enduring Interests, Armonk, M.E. Sharpe, 2002.

Felkay, Andrew, Yeltsin's Russia and the West, London Praeger, 2002.

Florov,Aleksandar, Ruskata Politika na Kpastopat; Dilemata Mejdu Zapada i İstok-Mejdunarodni Otnoseniya, 1993/1.

Fish, Steven M.,Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005.

Glenny, Misha, Balkanlar:1804–1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler, Sabah Kitapları, İstanbul 2000.

Hekimoğlu, A. Nauşabay, ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya-Rusya'nın Dış Politikası I, Vadi Yayınları, Ankara 2007.

Hale, Henry E.,Why Not Parties in Russia?: Democracy, Federalism, and the State, New York: Cambridge University Press, 2005.

Sancaktar Caner, Çomak Hasret, Security Approaches of International Organizations in the 21stCentury and Security of Balkans, International Balkan Congress, Nisan 2011.

Vügar, İmanov, Rusya'nın Kimlik Arayışı, Küre yayaınları, 2008.

İchkildina, Goulnara, Rusya'da Planlı Ekonomiden Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş: Sorunlar ve Değerlendirmeler, (basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı), Ankara 2002.

Jelavich, Barbara, History of the Balkans, Eighteenth and Nineteenth Centuries, New York, Cambridge University Press, 1983.

Jelavich,Barbara, Balkan Tarihi 2/ 20. Yüzyıl, Küre Yayınları, 2007.(Aynı yazarın iki aynı kitabının kullanılması içerik ve dil farklılıklarından kaynaklanmaktadır.)

Barbara Jelavich, *İstoriya Na Balkanite*, Cilt 22, Amat-Ax, 2003.

Kamil, İbrahim, Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015), Nobel Yayınları, Ankara 2017.

Khazanov, Anatoly M , A State without a Nation? Russia after Empire, The Nation State in Question, New Jersey: Princeton University Press, 2003.

Kelin, A.,Attitude to NATO Expansion: Calmly Negative, International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 50 (1) 2004.

Konseptsiya V Neshnei Politiki RF 1992 g. Diplomatichski Vestnik, No.1-2, 1993.

Konseptsiya V Neshnii Politiki RF 2000 Diplomatichskii Vestnik, No. 1-2, 2000.

Kontseptsiya Natsional Noi Bezopasnosti Rossiikoi Federatsii 1997, Diplomaticheskii Vestnik, No. 2 (1998).

Karatay, Osman, Bosna Hersek Barış Süreci, Dayton Barış Anlaşması, Ankara 2002.

Karatay, Osman, Gökdağ Bilgehan, Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar, KaraM & Vadi Yayınevi, 2007.

Soysal İsmail, Kut Şule, Dağılan Yugoslavya ve Bosna- Hersek Sorunu: Olaylar Belgeler 1990-1996, İSİS Yayınları, 1997.

Kut, Şule, Balkanlar'da Kimlik Ve Egemenlik, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

Milcho Lalkov, Yugoslavya (1918-1992) Dramatichniyat Pat Na Edna Darjavna İdeya, Sofya: Danizla Ubenova, 2000.

Mircheva, Hristina, Ruskata Federatsiya V Dinamichniyat Svyat Na Nay Novoto Vreme, İstoriko Politologi Chesko Izsledvane, Vezni 4, 2009.

Mircheva, Hristina, Ruskata Federatsiya V Dinamichniyat Svyat Na Nay Novoto Vreme, İstorichesko Politologi Chesko Izsledvane, Vezni 4, 2009.

Lo, Bobo, Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy, London, Blackwell Publishing, 2003.

Oxford Illustrated Encyclopedia, Volume 4, World History, New York Melbourne, Oxford University Press, 1993, (Rusça Versiyonu: Oksfordskaya Entseklopediya, Tom: 4, Vsemirnaya İstoriya, Moskva, İzdatelstvo "Ves Mir", 2000.

Onay, Yaşar, Rusya Devlet Geleceği ve Kutsal Devletin Meşruiyeti, Batı'ya Direnen Devlet: Rusya, Yeniyüzyıl Yayınları, İstanbul 2008.
Özcan, Selen, İslam, İslam Devletleri ve Yugoslavya Federasyunu'nun Dağılma Süreci, (basılmamış yüksek lisans tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı), Ankara 2002.

Öztürk, Osman Metin, Rusya Federasyonu Askeri Doktrini, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

Petro, Nikolai, Rubinstein, Alvin, Russian Foreign Policy, From Empire to Nation-State, New York, Logman, 1996.

Predrag Simic, The Civil War in Yugoslavia: Cause and Effect, International Affairs (Moskow), 1993.

Petro,Nicolai N., Rubinstein, Alvin Z., Russian Foreign Policy, From Empireto Nation-State, New York,1996.

Primakov, Yevgeniy, Kapalı Kutu Rusya, Üst Düzey Koridorlarında Bir Yaşam, 2002.
Sloane, William , Bir Tarih Laboratuarı Balkanlar, İstanbul 1987.

Şadıhanov, E.,Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan BölgeSorunları ve Milliyetçilik Hareketleri, İstanbul Journal of Sociological Studies, 2011.

Şaylıman, R. ve Ç.,Rusya'nın Avrupa Güvenliğindeki Konumu, Phoenix Yayınevi, 2004.
Ryzhkov Nikolay, Tetyokin Vyacheslav Yugoslavskaya Golgofa, Moskova, OLMA-PRESS, 2000.

Soysal İsmail, Kut Şule, Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996,ISIS, İstanbul 1997.

Stoyanova, İlko Stoyanova, *Balkanskata Politika na Rusia i Ukrayna*, Mejnorodno Ostenya, 1993/4.

A.P., Tsygankov, Finding a Civilizational Idea: 'West,' 'Eurasia,' and 'Euro-East' in Russia's Foreign Policy, Geopolitics, 2007.

Todorova, Maria, Balkanları Tahayyül Etmek, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Trofimenko, Henry, Russian National Interests and the Current Crisis in Russia, Aldershot, Ashgate,1999.

Tüysüzoğlu, Göktürk, Çatışma ve İşbirliği Dikotomisi Bağlamında Balkanlar'ın Siyasal Görünümü, Avrasya Etütleri TİKA, Yıl: 18, S. 42, Ankara 2012.

Veremis Thenos, Triantaphyllou Dimitrios, Kosovo and the Albanian Dimension in Southeastern Europe: The Need for Regional Security and Conflict Prevention, Athens, ELIAMEP,1999.

Yapıcı,Merve İrem, Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etmenler, USAK Yayınları, 2010.

Yerasımos, Stefanos, Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, İletişim Yayınlan, İstanbul 2010.

Zhussdpbek, Galym, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişim Süreci ve Sovyet Sonrası Coğrafya Güvenliğine Etkisi, Ankara, 2008.

Dergi

Akgönenç Mugisuddin, Oya, Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler, Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 1 (İlkbahar 1994).

Atasoy Emin, Alkar Elif, Bulgaristan Müslümanlarını Derinden Etkileyen Yeniden Doğuş Sürecinin Geçiş Döneminde Sorgulanması ve Yargılanması, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2018.

Bazhanov, J.P, Evolution of the Russian Foreign Policy in the 1990's, Review of InternationalAffairs (Belgrad), Sayı 49 (15 Ocak 1998).

Bechev Dimitar, Noutcheva Gergana, The Successful Laggards: Bulgaria and Romania's Accession to the EU, East European Politics and Societies, Cilt 22, Sayı 1, 2008.

Çakmak, Haydar, Balkanlar, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Dergisi, S.1, C.1, Nisan 1998.

Colton, Timothy, Superpresidentialism and Russia's Backward State, Post-Soviet Affairs, 11(2),1995.

Colton Timoty, SkachCindy The Russian Predicament. Journal of Democracy,16(3),2005.

Demirci, Sedat Rusya'nın Balkanlarda Yeni Çıkarları, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1).

Geiss, Robin, Russia's Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind, International Law Studies, Vol. 91, No. 425, 2015, s. 436-443.

Hughes, James, Managing Secession Potential in the Russian Federation, Regional & Federal Studies, Vol. 11, No. 3, 2001.

Hahn, Gordon, The Impact of Putin's Federative Reforms on Democratization in Russia, Post-Soviet Affairs, 19(2), 2003.

İşcan, İsmail Hakkı. Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Cağdaş Yanılsamaları, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Yaz 2004.

Kamalov, İlyas, Soğuk Savaş Sonrasında Rusyanın Balkanlar Politikası, Karadeniz Araştırmaları,Sayı 13 (Bahar 2007).

Kale, Başak, Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde bir Yanılsama?, Balkan Diplomasisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2001.

Konseptsiya V Neshnei Politiki RF 1992 g. Diplomatichskii Vestnik, No.1-2, 1993.
Penchev,Matey,*Balgaro-Ruskite Otnosheniye i myasıtoto im v Prestrukturirashtata Se Mejduranodna Sistema*, Mejdunarodni Otnosheniya, 2006/5-6.

Pençev,Matey, Bılgaro-Ruskite Otnoşeniye i myasıtoto im v Prestrukturiraştata se Mejduranodna Sistema, Mejdunarodni Otnoşeniya, 2006/5-6, s. 143-145.

Uzgel, İlhan, Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya Ulusçuluğun Yeniden Canlanması, AÜ SBF Dergisi, Cilt 47, Sayı 1-4 (Ocak-Haziran 1992).

Uzgel, İlhan, ABD Hegemonyası Yeniden Oluşturulurken Balkanlar, Cumhuriyet Strateji, Sayı 57 (Temmuz 2003).

Umland, Andreas, Post-Soviet Neo-Eurasianism, the Putin System and the Contemporary European Extreme Right, Perspectives on Politics, Vol. 15, No. 2, 2017.

Slatinsky, Nikolay Slatinsky, Vanshnata Politika Na Bulgaria- Balans Mejdu

Nato i Rusia, Mejduranodni Otnosheniya, 1996/4.

Sergunin Alexander, Karabeshkin Leonid, Understanding Russia's Soft Power Strategy, Politics, Vol. 35, No. 3-4, 2015.

Stoyanova, Krasimira, Tendestii v Razviyetoto vınşnata politika na Rusia, Mejnorodo Oştenya, Sayı 6.

Tellal, Erel, Rusya Federasyonu'ndaki Gelişmeler NasılDeğerlendirilmeli?, Mülkiye, Cilt: 24, Sayı 22 (Ocak – Şubat 2000).

Torkunov, A.,International Relations in the Post-Kosovo Context, International Affairs (Moskova), Cilt. 74, Sayı 1 (Ocak 2000).

Trenin, Dmitri, Üçüncü Kuşak: 21. Yüzyıla Girerken Rus-AmerikanİlişkileriAvrasya Dosyası, Cilt. 6, Sayı 4 (Kış 2001).

Tretyakov, V.,Pragmatizm Vneşney Politiki V. Putina, Mezhdunarodnaia Zhizn, Sayı 5 (2002).

Wilson, J.L.,Soft Power: A Comparison of Discourse and Practice in Russia and China, Europe-Asia Studies, 67 (8) 2015.

İnternet

Ahmet Avşar, Bulgaristan'ın AB Üyeliği, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4858/bulgaristanin_ab_uyeligi

Askeroğlu,Sabir, Rusya'nın Başkanlar'daki Araçları ,www.rubafed.org

Aron, Leon. "The Putin Doctrine", Foreign Affairs, March 2013, http://www.foreignaffairs.com/articles/139049/leon-aron/the-putindoctrine, (14.01.2015).

Abdulkadir, Baharçiçek, Osman, Ağır, Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi, Birey ve Toplum, Cilt 4, Sayı 8,
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40824

Bulgaristan savunma alanında Rusya'ya bağımlılığını azaltmak istiyor - http://tr.sputniknews.com/savunma/20150504/1015316325.html

Baysoy, Emre, Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politiği ve Küreselleşmenin Jeopolitiği,
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84532

Davutoğlu, Ahmet, A Forward Looking Vision Paper For The Balkans, MFA Strategic Research Center Vision Paper, http://sam.gov.tr/a-forward-looking-vision-forthe-balkans/

Dualı, Şir Muhammed, Rusya Federasyonu'nda Milli ve Dini Kimliğin Yükselişi, Akademik İncelemeler Dergisi,Cilt 8, Sayı 2, 2013.
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17723

Erhan, Doğan, Rusya Federasyonu'nda Kamu Diplomasisi: Evrim ve Kurumlar, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Eylül 2015,
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157262

Erhan, Çağrı, Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar,
http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5517.pdf

Holocaust Encyclopedia, II. Dünya Savaşı Zaman Çizelgesi,
https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/world-war-ii-key-dates

İmanov, Vügar. 2000'li Yıllarda Rusya'nın Balkanlar Politikası: 'Elveda Rumeli'http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/271

Jukic, Elvira. Bosnian Serbs Seek Russian Loan to Replace IMF, BIRN, 3 Nisan 2014, http://www.balkaninsight.com/en/article/russian-creditto-replace-the-imf-in-republika-srpska, (14.01.2015)

Kahramanoğlu Mustafa , Emgili, Fahriye , Tito ve Balkan Siyaseti, https://dergipark.org.tr/download/article-file/422174

Kahramanyol Mustafa, Emgili, Fahriye, Tito ve Balkan Siyaseti, Avrasya Etüdleri, Sayı 50 , 2016-2.
https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/10757

Kuzmenkova, Olga, Notorious Nashi Boss Creates The party of power, http://en.gazeta.ru/news/2012/05/21/a_4596233.shtml, (14.01.20-15)

Kumar,Rajan, Russia's Foreign Policy: An Overview of 25 Years of Transition, 2016,https://www.researchgate.net/publication/325573928_Russia's_Foreign_Policy_An_Overview_of_25_Years_of_Transition
Light, Margot, In search of an identity: Russian Foreign Policy And The End Of Ideology, Journal of Communist Studies and Transition Politics, 2006.
https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523270300660017

Olenchenko Vladimir , Kvashnin Yuri, Current Status and Possible Ways to Improve Russian-Greek Relations, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=3170#top (14.2.2015)
Özcan,Buse, Rusya'nın Avrasya Politikası Değişmedi, 2002, http://www.ip. org.tr/teori/arsiv/2002/07/buze.html.

Putin’in 10 Şubat 2007 tarihinde Munih Güvenlik Konferansı’nda Konuşması, http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type 82912type82914type82917type84779_118123.shtml, (14.01.2015)

Putin’in Bulgaristan Çıkarması http://www.dw.de/putinin-bulgaristan-çıkarması/a-3072974

Powaski,R. E.,Soğuk Savaşa Bir Son Vermeli, 2002, http://www.kafkas. org. tr/perspektif/soguk_ savasa_bir_son_vermek.htm.

Tanrısever,Oktay,Putin’in Başkanlığı’nn Giden Yolu,

http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3284/putin-in-baskanliga-giden-yolu#.WScF52jyjIV

Ponomareva, Elena, Balkanskij Vektor Vneşney Politiki Rosii, http://www.mgimo.ru/news/experts/document263661.pdf (14.01.2015)

Sergunin, Alexander, Russian Post-Communist Foreign Policy Thinking At The Cross-roads: Changing Paradigms, https://www.researchgate.net/publication/292658810_Russian_post-Communist_foreign_policy_thinking_at_the_cross-roads_Changing_paradigms

Shik Shin, Boem, Russia’s Perspectives on International Politics: A Comparison of Liberalist, Realist and Geopolitical Paradigms, Acta Slavica Iaponica, Tomus 26. http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/acta/26/01Shin.pdf

Sönmez, Sait, Yakın Çevre Doktirini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri. https://dergipark.org.tr/download/article-file/55637

Srebrenitsa Katliamı: 2. Dünya Savaşı Sonrası Avrupa'daki En Büyük İnsanlık Trajedisi, 2019,

https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42074470

Stamouli, Nektaria, Greece Seals Deal for Lower Natural Gas Prices, The Wall Street Journal, 25 Şubat 2014, http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303880604579405140644147098, (14.01.20-15)

Tcherneva, Vessela, Where does Russia's sphere of influence end?, European Council on Foreign Relations, 23 September 2008. http://www.ecfr.eu/content/entry/commentary_tcherneva_where_does_russias_sphere_of_influence_end/ (14.01.2015)

The Moscow Times, Russia's Foreign Agents: Law is Recipe for Disaster, 2015. http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/russias-foreign-agents-law-is-recipe-for-disaster/522926. html.

Traufetter, Gerald, In the Kremlin's Grip: Fears Grow Over Bulgaria's Russian Dependence, Der Spiegel, 12 Mayıs 2014. http://www.spiegel.de/international/europe/fears-grow-ineurope-that-russia-willinfluence-bulgaria-a-968955.html (14.01.2015)

Uluslararası Adalet Divanı, Kosova İdaresi Hakkında Basın Açıklaması, 10 Kasım 2008, Uluslararası Adalet Divanı.

http:// www.icj-cij.org/docket/files/141/14797.pdf (Eriflim Tarihi 13 Mayıs 2010).

Yakındağ, Tülin, Uluslararası Sistemde Balkanlar, Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

http://www.bilgesam.org/incele/837/-uluslararasi-sistemde-balkanlar/#.XXloKOgzbIU

Yusuf,Nuray, Rusya'nın Balkanlar Denkleminde Bulgaristan Poltikası http://btk.balgoc.org.tr/yazilar/nyusuf.html